

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas
Socialinės politikos katedra

Mintarė Simonaitytė

Socialinės politikos studijų programa
Magistro darbas

**Lietuvos pensijų politikos formavimosi veiksniai / Factors of
Lithuanian pension policy formation**

Darbo vadovė: doc. dr. Daiva Skučienė

Vilnius
2023

Turinys

Santrauka	3
Įvadas.....	6
1. Pensijų sistemų samprata	8
1.1 Pensijų sistemos tikslai ir pagrindiniai parametrai	8
1.2 Einamųjų mokėjimų modelis.....	10
1.3 Kaupimo modelis.....	13
1.4 J. Kingdono politinio lango teorija.....	16
1.5 Pertraukiamos pusiausvyros modelis	18
2. Lietuvos pensijų politikos pertraukiamos pusiausvyros taškų analizė.....	21
2.1 Tyrimo metodologija	21
2.2 Pertraukiamos pusiausvyros taškai Lietuvos pensijų politikoje 2010 – 2020 metų laikotarpyje	23
3. 2016 m. ir 2018 m. radikaliausių pensijų politikos pokyčių sprendimų priėmimo analizė.....	26
3.1 2016 metų LR Socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo įstatymas	26
3.2 2018 metų LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymas.....	36
Diskusija ir išvados.....	50
Literatūros sąrašas	52
Priedai.....	55

Santrauka

Reformų įgyvendinimas politine prasme gali būti sklandus ir greitas procesas esant visuotiniam pritarimui, tačiau gali būti ir kompliktuotas esant pasipriešinimui iš visuomenės. Siekiant išsiaiškinti kas nulemia pokyčių atsiradimą ir kaip vėliau prieinama iki pokyčių legitimacijos yra atliekami politinio proceso arba kitaip vadinant politinės darbotvarkės tyrimai. Baigiamajame darbe siekiama išanalizuoti politinį procesą radikaliuose pertraukiamos pusiausvyros taškuose Lietuvos pensijų politikoje 2010-2020 metų laikotarpyje. Kadangi politinio proceso tyrimų Lietuvoje atlikta mažai, todėl nėra analizuotas Lietuvos pensijų politikos pokyčių politinis procesas, kuris parodytų politinių sprendimų aplinką, kuri apima tiek politikos formuotojų suvokimą bei veiksmus, bet ir viešojo diskurso įtaką politinių sprendimų priėmimui.

Baigiamojo darbo **tyrimo tikslas** – išanalizuoti 2010-2020 metų laikotarpio Lietuvos pensijų politikos radikalius pokyčius. Tikslui pasiekti iškelti **tyrimo uždaviniai** – išsiaiškinti pensijų sistemos pagrindinius parametrus, tikslus ir pensijų sistemos modelius; išnagrinėti J. Kingdono politinio lango teoriją; išnagrinėti pertraukiamos pusiausvyros modelį ir nustatyti Lietuvos pensijų politikos pertraukiamos pusiausvyros taškus 2010-2020 metų laikotarpyje; išanalizuoti Lietuvos pensijų politikos radikalių pertraukiamos pusiausvyros taškų politinių sprendimų aplinką. **Tyrimo objektas** - 2010-2020 metų laikotarpio Lietuvos pensijų politikos radikalūs pokyčiai.

Teorinėje darbo dalyje atlikta mokslinės literatūros analizė nagrinėjant pensijų sistemų pagrindinius parametrus bei tikslus, pensijų einamųjų mokėjimų ir kaupimo modelių teorinius aspektus. Gilinamasi į J. Kingdono politinio lango teoriją, kuri apibrėžia problemos srautą, politikos srautą ir politinį srautą, kurie padeda nustatyti kas lemia tam tikrų sprendimų pasirinkimą politikoje. Taip pat nagrinėjamas pertraukiamos pusiausvyros modelis, kuris padeda nustatyti radikalių pokyčių taškus, kurie pertraukia esamą politiką.

Empirinėje baigiamojo darbo dalyje naudota dokumentų analizė ir viešojo diskurso analizė. Dokumentų analizėje atlikta siekiant nustatyti pertraukiamos pusiausvyros taškus ir išsiaiškinti politinio proceso ypatumus nuo įstatymo projektų užregistravimo iki priėmimo. Analizėje naudoti įstatymai, teisės aktai, oficialių institucijų pateikta informacija viešojoje erdvėje 2015-2016 metų ir 2018 metų laikotarpyje. Taikant viešojo diskurso analizę buvo analizuojami interesų grupių, ekspertų ir politikų pasisakymai apie įstatymo projektuose numatytus pakeitimus. Žiniasklaidos portalai atrinkti remiantis GEMIUS 2022 m. spalio mėnesio tyrimo duomenimis. Duomenys analizuoti taikant kokybinę turinio analizę ašinio kodavimo principu išskiriant kategorijas ir subkategorijas su MAXQDA 2020 programa.

Apibendrinus tyrimo rezultatus nustatyta, kad įstatymo projektų priėmimo politinio proceso nepaveikė tuo metu buvęs viešasis diskursas, bet reikšmingą įtaką turėjo tuo metu buvusios galios pozicijos.

Summary

The implementation of reforms in the political sense can be a smooth and fast process in the presence of universal approval, but it can also be complicated in the presence of resistance from the public. In order to find out what determines the occurrence of changes and how the legitimization of changes is subsequently accessible, researches on the political process are carried out. The final work aims to analyze the political process at the radical points of interrupted equilibrium in the Lithuanian pension policy in the period 2010-2020. Since few studies of the political process have been conducted in Lithuania, the political process of changes in Lithuanian pension policy has not been analyzed, which would show the environment of political decisions, which includes both the perception and actions of policymakers, but also the influence of public discourse on political decision-making.

The aim of the thesis research is to analyze the radical changes in Lithuanian pension policy in the period 2010-2020. To achieve the goal, the research tasks set out are to find out the main parameters of the pension system, goals and models of the pension system; examine Mr. Kingdon's political window theory; to examine the punctuated equilibrium model and determine the punctuated equilibrium points of the Lithuanian pension policy in the period 2010-2020; to analyze the environment of political solutions of the radical breakpoints of the Lithuanian pension policy. The object of the research is radical changes in the Lithuanian pension policy for the period 2010-2020.

The theoretical part of the final work uses the analysis of the scientific literature to analyse the main parameters and goals of pension systems, theoretical aspects of PAYG and fully funded models. It also includes analysis of Kingdon's theory of the political window, which defines problem flow, policy flow, and politics flow, which help determine the choice of certain decisions in politics. It also includes the punctuated equilibrium model, which helps identify radical change points that interrupt existing policies.

The empirical part of the final work uses document analysis and public discourse analysis. The analysis of documents was carried out in order to determine the points of interrupted equilibrium and to find out the peculiarities of the political process. The analysis used laws, legal acts, information provided by official institutions in the public space in the period of 2015-2016 and 2018. Public discourse analysis was used to analyze the statements of interest groups, experts and politicians about

the policy changes. Media portals are selected based on GEMIUS 2022. according to the data of the October survey. The data was analyzed by applying qualitative content analysis based on the principle of axial coding by distinguishing categories and subcategories with the MAXQDA 2020 program.

After summarizing the results of the research, it was found that the political process of adopting the draft laws was not affected by the public discourse at that time, but the positions of power at that time had a significant influence.

Įvadas

Temos aktualumas. Keičiantis visuomenės poreikiams pensijų sistema bėgant metams susiduria su įvairiomis problemomis, dėl kurių atsiranda poreikis reformoms. Dėl kylančių problemų, pensijų sistema tampa nebeefektyvi ir negali įgyvendinti pagrindinių tikslų. Šalys, spręsdamos kylančias problemas viešosios politikos pagalba ir norėdamos sušvelninti galimus padarinius, turi pradėti įgyvendinti reformas pensijų srityje. Reformų įgyvendinimas politine prasme gali būti sklandus ir greitas procesas esant visuotiniam pritarimui, tačiau gali būti ir komplikuoatas esant pasipriešinimui iš interesų grupių, politinių jėgų ar visuomenės. Siekiant išsiaiškinti kas nulemia pokyčių atsiradimą ir kaip vėliau prieinama iki pokyčių legitimacijos yra atliekami politinio proceso arba kitaip vadinant politinės darbotvarkės tyrimai. Tokio tipo tyrimai buvo pradėti Jungtinėse Amerikos Valstijose, vėliau tokio tipo tyrimai pradėjo atsirasti ir Vakarų Europoje. Politinį procesą analizavo R. Cobb ir Ch. Elder (1983), J. Kingdonas (1984), F. Baumgartner ir B. Jones (1993), D. Rochefort ir R. Cobb (1994), D. Stone (1988), R. Cobb ir M. H. Ross (1997). Politinis procesas yra kompleksinis procesas susidedantis iš skirtingų etapų – problemos identifikavimo, darbotvarkės nustatymo, politikos formavimo, politikos legitimacijos, politikos įgyvendinimo, politikos įvertinimo (Furman ir Šerikova, 2007). Tokia politinio proceso eiga yra tik teorinis paveikslas kaip idealiu atveju turėtų vykti politinis procesas. Praktikoje minėti etapai arba vyksta vienu metu, arba yra įgyvendinami tik dalis svarbiausių etapų kaip problemos identifikavimas ir darbotvarkės nustatymas.

Lietuvoje politinio proceso tyrimai, kuriais siekiama paaiškinti kokie veiksniai sąlygoja vienu ar kitų sprendimų pasirinkimą problemoms spręsti nėra labai populiarūs ir išplėtoti. Viešosios politikos darbotvarkę Lietuvoje 2003 metais analizavo R. Vilpišauskas ir V. Nakrošis (2003) darbe apie politikos įgyvendinimą Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaką, 2005 metais savo darbe „Parlamento institucionalizacija ir teisėkūros procesas: Lietuvos atvejis“, analizavo A. Lukošaitis (2005), 2014 metais darbe „Europeizacija ir gerovės valstybė Lietuvoje: institucinės sankirtos“ analizavo L. Gudzinskas (2014), tais pačiais metais taip pat darbe „Lietuvos dešimtmetis Europos Sąjungoje: dideli lūkesčiai, maži pokyčiai“ analizavo S. Karmazinaitė su kolegomis (2014) ir 2015 metais LR Seimo Parlamentinių tyrimų departamentas (2015) studijoje „Teisėkūros tendencijos ir rodikliai Europos Sąjungos valstybėse ir Lietuvoje“. Kaip galima pastebėti tokio tipo tyrimų Lietuvoje yra pakankamai mažai.

Magistro baigiamajame darbe pasirinkta analizuoti politinį procesą radikaliuose pertraukiamos pusiausvyros taškuose Lietuvos pensijų politikoje 2010-2020 metų laikotarpyje. Dešimties metų laikotarpis yra pakankamai ilgas laiko tarpas per kurį įvyko ne vienas pokytis pensijų politikos srityje kaip pavyzdžiui pensinio amžiaus ilginimas, socialinio draudimo pensijų ir pensijų sistemos

pertvarkos gairės, nauja socialinio draudimo pensijų sandara, apskaitos taškų įvedimas, pensijų indeksavimas, būtinojo stažo didinimas, pensijų kaupimo formulės pasikeitimai, automatinis asmenų įtraukimas į pensijų kaupimo sistemą, gyvenimo ciklų fondų steigimas, anuitetų teikimo perdavimas Sodrai. Kadangi politinio proceso tyrimų Lietuvoje atlikta mažai, todėl nėra analizuotas Lietuvos pensijų politikos pokyčių politinis procesas, kuris parodytų politinių sprendimų aplinką, kuri apima tiek politikos formuotojų suvokimą bei veiksmus, bet ir viešojo diskurso įtaką politinių sprendimų priėmimui.

Darbo objektas – 2010-2020 metų laikotarpio Lietuvos pensijų politikos radikalūs pokyčiai.

Darbo tikslas – išanalizuoti 2010-2020 metų laikotarpio Lietuvos pensijų politikos radikalius pokyčius.

Darbo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti pensijų sistemos pagrindinius parametrus, tikslus ir pensijų sistemos modelius.
2. Išnagrinėti J. Kingdono politinio lango teoriją.
3. Išnagrinėti pertraukiamos pusiausvyros modelį ir nustatyti Lietuvos pensijų politikos pertraukiamos pusiausvyros taškus 2010-2020 metų laikotarpyje.
4. Išanalizuoti Lietuvos pensijų politikos radikalių pertraukiamos pusiausvyros taškų politinių sprendimų aplinką.

Darbo metodai. Teorinėje dalyje taikytas mokslinės literatūros analizės metodas. Empirinėje darbo dalyje taikyta kokybė turinio analizė ašinio kodavimo principu, viešojo diskurso analizė ir teisinių dokumentų analizė.

Pirmo darbo dalyje analizuojami pensijų sistemų pagrindiniai parametrai ir tikslai. Nagrinėjami pensijų einamųjų mokėjimų ir kaupimo modelių teoriniai aspektai. Gilinamasi į J. Kingdono politinio lango teoriją, kuri apibrėžia tris pagrindinius srautus – problemos srautas, politikos srautas ir politinis srautas, kurie parodo iš kur politikoje atsiranda pokyčiai. Taip pat nagrinėjamas pertraukiamos pusiausvyros modelis, kuris padeda nustatyti radikalių pokyčių taškus, kurie pertraukia esamą politiką.

Antroje darbo dalyje pateikiamas 2010-2020 metų laikotarpio Lietuvos pensijų politikos pertraukiamos pusiausvyros taškų analizė bei nustatytų radikalių pertraukiamos pusiausvyros taškų politinių sprendimų aplinkos tyrimas. Remiantis J. Kingdono politinio lango teorija, siekiama atskleisti radikaliuose pertraukiamos pusiausvyros taškuose įtvirtintų sprendimų atsiradimą, kas turėjo įtakos formuojant sprendimus, kaip kito politiniai sprendimai nuo įstatymų projektų užregistravimo iki sprendimų legitimacijos stadijos.

1. Pensijų sistemų samprata

1.1 Pensijų sistemos tikslai ir pagrindiniai parametrai

Siekiant efektyvios, visuomenės lūkesčius atitinkančios pensijų sistemos, būtina išsikelti tam tikrus tikslus, kurie bus įgyvendinami siekiant gyventojų gerovės. Gudaitis (2009) pensijų sistemos tikslus vertina per socialinės apsaugos prizmę ir siūlo į pensijų sistemos tikslus pažvelgti per socialinės rizikos prevenciją, socialinės rizikos sušvelninimą ir socialinės rizikos eliminavimą. Egzistuoja nemažai socialinių rizikų su kuriomis susiduria asmuo tam tikrame gyvenimo laikotarpyje, tačiau senatvė yra įvardijama kaip pagrindinė rizika, kuriai skiriama daug dėmesio. Senatvė kaip rizika suprantama dėl gaunamų pajamų sumažėjimo ar visiško jų praradimo sulaukus pensinio amžiaus. Dėl to gali sumažėti žmogaus vartojimo galimybės ir gali grėsti skurdo spąstai. Barr ir Diamond (2006) kaip pagrindinius pensijų sistemų tikslus įvardija vartojimo perkėlimą, skurdo mažinimą, perskirstymą ir draudimą nuo rizikų.

1. Vartojimo perkėlimas padeda asmeniui padidinti arba išlaikyti esamą gerovę atėjus senatvės laikotarpiui. Tai parodo, kad asmuo labiau vertina vartojimą ateityje, kai jis negalės dirbti, nei dabar (Barr ir Diamond 2006).
2. Pensijų sistemos yra orientuotos į skurdo mažinimą nukreipiant išteklius į asmenis, kurie viso gyvenimo metu buvo nepritekliuje ir negalėjo pakankamai susitaupyti senatvei (Barr ir Diamond 2006). N. Barr ir P. Diamond (2006) pabrėžia, kad pensijų sistemos, siekiant skurdo mažinimo, turėtų atsižvelgti taip pat ir į trumpalaikį skurdą, kurį patiria vyresnio amžiaus žmonės.
3. Perskirstymas padeda sumažinti patiriamus pajamų netolygumus tarp asmenų ir sulygina jų vartojimo galimybes. Pajamų perskirstymas suteikia tam tikrą apsaugą nuo mažų pajamų ateityje (Barr ir Diamond 2006).
4. Draudimas, pensijų sistemose, apjungia iškylančias rizikas. Viena iš rizikų yra nežinoma gyvenimo trukmė. Tai sukelia abejones ar atėjus senatvei asmuo gaus ką yra sukaukęs (Barr ir Diamond 2006).

N. Barr ir P. Diamond (2006) pabrėžia, kad be šių tikslų, kurie yra įvardijami kaip pagrindiniai gali būti ir kitų. Pensijų politika taip pat yra suinteresuota ekonomikos augimu ir plėtra. Pensijų sistemos pasirinkimas gali teigiamai arba neigiamai įtakoti žmonių paskatas darbo rinkoje. Todėl jei išauga išlaidos pensijoms, tokiu atveju iškyla pavojus ekonomikos augimui dėl padidėjusių mokesčių naštos ir iškyla pavojus pensijų sistemos tikslų įgyvendinimui. Leščinskienė ir Sakalas (2006) teigia, kad vienas iš pensijų sistemos tikslų galėtų būti subalansuotai veikianti pensijų sistema. Subalansuotos pensijų sistemos turėtų būti pajėgios išlaikyti save ir veikti be finansinio deficito.

Norint pasiekti senatvės pensijų tikslus, būtina atsižvelgti į senatvės pensijų parametrus, kurie apibrėžia finansavimo šaltinius ir principus, administravimo būdą, aprėptį ir t.t.

1. *Dalyviai*. Senatvės pensijų sistemos dalyviais įvardijami asmenys, dalyvaujantys pensijų sistemoje, t.y. visi apdraustieji, mokantys socialinio draudimo įmokas.
2. *Taisyklės, nustatančios senatvės pensijos gavimo sąlygas*. Taisyklės apibrėžia pensijos tipą, amžių nuo kada bus mokama pensija, reikalingą darbo stažą, pensijos apskaičiavimo metodą ir panašiai.
3. *Finansavimo šaltiniai*. Nurodo iš kokių šaltinių senatvės pensijos bus mokamos. Dažniausias finansavimo šaltinis yra socialinio draudimo įmokos, bet taip pat gali būti asmeninės įmokos arba finansavimas iš valstybės lėšų.
4. *Finansavimo principai*. Pensijų sistemos gali būti finansuojamos einamųjų mokėjimų principu arba kaupimo principu.
5. *Išmokų schema*. Gali būti pasirinktos apibrėžtų įmokų schemas arba apibrėžtų išmokų schemas.
6. *Administravimas*. Nustato kas bus atsakingas už pensijų sistemos valdymą, dydžio apskaičiavimą ir išmokėjimą.

Pensijų sistemų pagrindiniai parametrai yra reikšmingi kuriant arba reformuojant sistemą. Kiekvienas parametras turi alternatyvas, kurių pasirinkimas nulemia kaip bus įgyvendinami pensijų sistemų pagrindiniai tikslai.

Dalyvių apimtis	Pensijos dydžio nustatymas	Išmokų schema	Finansavimo šaltiniai	Finansavimo principai	Administravimas
<ul style="list-style-type: none"> • Privalomas dalyvavimas • Savanoriškas dalyvavimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Vienoda senatvės pensija • Pakeitimo normos taikymas 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibrėžtų įmokų • Apibrėžtų išmokų 	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinio draudimo įmokos • Asmeninės įmokos • Valstybės biudžeto lėšos 	<ul style="list-style-type: none"> • Einamųjų mokėjimų modelis • Kaupimo modelis 	<ul style="list-style-type: none"> • Valstybė • Privatus sektorius

1 paveikslėlis. „Pagrindiniai senatvės pensijų sistemos parametrai ir jų alternatyvos“. Šaltinis: T. Gudaitis, 2009, p. 56.

Paveikslėlyje šalia pensijų parametrų yra nurodytos pensijų sistemų alternatyvos, kurias galima pasirinkti siekiant asmenų gerovės. Dalyvavimas senatvės pensijų sistemoje yra privalomas visiems mokantiems socialinio draudimo įmokas. Privalomas dalyvavimas suteikia apsaugą nuo ateities neapibrėžtumo, kai yra nežinoma kas gali įtakoti kaupimą senatvei. Jei dalyvavimas būtų neprivalomas, tikriausiai didžioji dalis žmonių nekauptų arba dėl gaunamų mažų pajamų negalėtų to

padaryti ir atėjus senatvei negautų pakankamo dydžio pensijos pragyvenimui. Savanoriškas dalyvavimas geriausiai matomas, sistemoje, kuri paremta pakopomis. Pirmoje pakopoje išlieka privalomas dalyvavimas, o antra ir trečia pakopos sudaro galimybes kaupti papildomai pensijai, jei yra toks poreikis. Senatvės pensijos dydis gali būti nustatomas vienodas visiems. Tokiu atveju būtų taikomas vertikalus pajamų perskirstymas - iš aukštas pajamas turinčių asmenų perskirstoma mažas pajamas gaunantiems asmenims. Kita alternatyva yra pakeitimo normos taikymas. Tai apibrėžiama kaip proporcija tarp vidutinio pensijos dydžio ir vidutinių pajamų per darbingą laikotarpį (Gudaitis 2009).

Senatvės pensijos gali būti apibrėžtų įmokų arba apibrėžtų išmokų. Apibrėžtos įmokos siejasi su papildomu kaupimu senatvei, kuomet išmokų dydis priklauso nuo sumokėtų įmokų kiekio ir investicinės gražos. Naudojant apibrėžtas išmokas, senatvės pensijos dydis priklausys nuo sukaupto darbo stažo, atlyginimo dydžio. Pensijas galima pasirinkti finansuoti surinktomis įmokomis nuo darbo užmokesčio arba finansuoti iš bendrai surinktų mokesčių. Pirmasis finansavimo būdas remiasi Bismarko principais, o antrasis remiasi Beveridžo principais.

Dar vienas svarbus parametras – finansavimo principai. Pensijų sistemos gali būti einamųjų mokėjimų (pay-as-you-go) ir kaupimo (fully funded). Einamuosiuose mokėjimuose iš dirbančiųjų surinktų socialinio draudimo įmokų yra finansuojamos esamų pensininkų pensijos. Kaupimo sistemoje viskas priklauso nuo sumokėtų įmokų kiekio.

Apibendrinus galima teigti, kad pensijų sistemos tikslai yra pagrindas tolimesniam sistemos vystymuisi. Aiškus tikslų žinojimas padeda tinkamai pasirinkti pensijų sistemos parametru alternatyvas, kurios geriausiai padeda įgyvendinti išsikeltus siekius.

1.2 Einamųjų mokėjimų modelis

Einamųjų mokėjimų modelio ištakos yra siejamos su vienu iš klasikinių pensijų sistemos modelių pradininku - Otu Bismarku, kuris sukūrė socialinės apsaugos sistemą Vokietijoje. Nuo 1883 metų Bismarkas Vokietijoje pradėjo kurti valstybinį socialinį draudimą. Iš pradžių tai apėmė tik sveikatos draudimą (išmokas ligos atveju), tačiau bėgant laikui buvo įtraukti nelaimingi įvykiai ir galiausiai atsirado draudimas, kuris apėmė senatvę ir negalią. Iki senatvės draudimo įvedimo, tokio pobūdžio draudimas buvo prieinama tik labai pasižymėjusiems asmenims, visi kiti asmenys neturėjo galimybės pasinaudoti. Bismarko modelio tikslas yra užtikrinti reikiamą pragyvenimo lygį. Bismarko modelis orientuotas į dirbančius asmenis. Šiame modelyje išmokos priklauso nuo turimo stažo ir gautų pajamų dydžio. Socialinio draudimas finansuojama iš darbdavių ir darbuotojų sumokėtų įmokų. Iš esmės, tai yra modelis paremtas einamųjų mokėjimų principu (Aidukaitė et al. 2012).

Išskiriami trys einamųjų mokėjimų modeliai, kurie gali būti naudojami – t.y. apibrėžtų išmokų sistemos, taškų sistemos ir virtualių sąskaitų sistemos.

- Apibrėžtų išmokų sistemos – asmuo, už kiekvienus įmokų metus sukaupia dalį savo darbingo laikotarpio pajamų, kurios bus išmokėtos kaip pensija senatvėje.
- Taškų sistemos - asmuo kaupia taškus nuo savo darbo užmokesčio ir vėliau tie taškai yra pakeičiami į pensiją senatvėje.
- Virtualių sąskaitų (NDC) sistemos – įmokos tariamai kaupiamos sąskaitose ir uždirba tariamas palūkas. Vėliau visas sukauptas kapitalas pakeičiamas į pensiją (Lazutka 2011).

Bismarko socialinės apsaugos modelis	
Principas	Autonomiška socialinė apsauga
Tikslai	Statuso ir pajamų palaikymas
Administracija	Darbdavių ir darbuotojų rankose
Aprėptis	Tik dirbantys
Išmokų lygis	Susietos su buvusiomis pajamomis
Finansavimas	Darbdavių ir darbuotojų įmokos

1 lentelė. „Bismarko socialinės apsaugos modelis“. Šaltinis: Aidukaitė et al. 2012, p. 24.

Einamųjų mokėjimų modelis arba kitaip angliškai vadinamas „*pay as you go*“ (toliau tekste PAYG) yra paremtas dirbančiųjų socialinio draudimo įmokomis. Einamųjų mokėjimų modelis pasižymi tuo, kad nekaupia jokių finansinių atsargų būsimiems pensininkams, todėl gautos įmokos yra iškart perskirstomos pensijų gavėjams (Homburg 1997). Senatvės pensijos dydis priklauso nuo sumokėtų įmokų dydžio ir įmokų trukmės. Įmokas moka visi dirbantys asmenys. Įmokų dydis (procentinė dalis nuo darbo užmokesčio) yra nustatomas vyriausybės arba socialinės apsaugos institucijos, kuri atsakinga už socialinio draudimo administravimą.

Už einamųjų mokėjimų sistemos valdymą atsakinga yra valstybė. Tai reiškia, kad valstybė gali apmokestinti dirbančius žmones mokėti įmokas, kurios būtų perskirstomos pensinio amžiaus pensijų išmokėjimui. Daugumoje valstybinių pensijų schemų pirmiausia yra remiamasi PAYG modeliu (Barr ir Diamond 2006). Ekonominiu požiūriu į PAYG galima žiūrėti keliais būdais – iš įmokų mokėtojo perspektyvos arba iš makroekonominės pusės. Darbuotojo reikalavimas gauti pensiją yra pagrįstas valstybės pažadu, kad jei jis mokės įmokas dabar, jam bus skiriama pensija ateityje. Pažado sąlygos yra gana tikslios ir jos išdėstytos kiekvienos šalies socialinės apsaugos įstatymuose. Tačiau išlieka rizika, kad įstatymuose išdėstytos sąlygos gali būti keičiamos. Makroekonominiu požiūriu, valstybė paprasčiausiai apmokestina vieną asmenų grupę ir perveda pajamas kitai (Barr ir Diamond 2006). Tad tikrasis PAYG vaidmuo yra perskirstymas tarp kartų ir rizikos pasidalijimas tarp kartų.

Bartkus (2013) pabrėžia, kad pensijos tiesiogiai priklausomos nuo vyraujančios ekonominės padėties. Einamųjų mokėjimų modelio veikimas tiesiogiai priklauso nuo ekonominių veiksnių, tokių kaip užimtumo ir darbo lygis. Tai siejasi su būtina modelio sąlyga – solidarumo išlaikymu tarp kartų. Gudaitis (2009), Barr ir Diamond (2006) akcentuoja, kad einamųjų mokėjimų modelis yra priklausomas nuo dirbančiųjų ir pensinio amžiaus žmonių skaičiaus santykio. Tačiau esant nevienodam santykiui, visa našta atitenka įmokų mokėtojams. Patiriama našta gali paskatinti įmokų mokėtojus rinktis bedarbystę, nelegalų darbą ar ankstyvą išėjimą į pensiją.

Einamųjų mokėjimų modelyje yra taikoma apibrėžtų išmokų schema. Ją gali vykdyti valstybė arba patys darbdaviai. Pagal apibrėžtų išmokų schemą asmens pensija yra pagrįsta ne jo kaupimu, o gautomis pajamomis per tam tikrą laikotarpį, įskaitant darbo stažą. Pagal darbo užmokesčio schemą, pensijos yra pagrįstos asmens atlyginimu paskutiniaisiais metais arba keleriais metais. Senatvės pensija gali būti pagrįsta realiu ar santykiniu asmens darbo užmokesčiu per ilgą laikotarpį įskaitant ir visą karjerą. Bet kuriuo atveju, asmens pensija gali būti indeksuojama iki pat pensijos. Paprastai darbuotojo mokama įmoka yra jo darbo užmokesčio dalis. Kai valstybinė schema yra finansuojama iš įmokų, neigiamų rezultatų rizika tenka dabartiniams įmokų mokėtojams; kai yra mokesčių mokėtojų subsidija, rizika tenka mokesčių mokėtojams. Praktikoje vyriausybės keičia išmokas ir įmokas, kai pajamos ir išlaidos nesubalansuotos. Toks koregavimas gali būti automatinis (indeksuojamas) arba konkrečių įstatymų pakeitimų rezultatas (Barr ir Diamond 2006). Apibrėžtų išmokų schemas dalijasi plačia rizika. Dėl ilgėjančios gyvenimo trukmės, ekonominių veiksnių įtakos socialinės apsaugos sistemos pajamos gali sumažėti, tokiu atveju valstybė negalės garantuoti suplanuotų išmokų dydžio senatvėje. Taip pat, rizika kyla dėl draudžiamų darbuotojų pajamų svyravimo, atsižvelgiant į įmokų dydį. Kadangi nėra galimybės susidaryti pertekliui ir deficitui, rizika paskirstoma dabartiniams darbuotojams keičiant įmokas. Jei susidaro perteklius arba deficitas, rizika gali būti pasidalinta su būsimais darbuotojais arba sumažinta dėl sukauptų ankstesnių įmokų.

Kai kuriose šalyse pensijų sistema remiasi virtualių sąskaitų sistema, kitaip vadinama NDC sistema. Tai yra einamųjų mokėjimų modelio analogas. Pensijos yra grindžiamos PAYG metodu, tačiau asmens pensija turi apytikriai aktuarinį ryšį su jo įmokos už visą gyvenimą, atsižvelgiant į asmens amžių išėjus į pensiją (Barr 2006).

Norint pasiekti gerai ir efektingai veikiančią pensijų sistemą, svarbu, kad einamųjų mokėjimų modelis atitiktų kelias svarbias savybes, kurias išskiria Romas Lazutka.

1. „Į pensijų apskaičiavimą turi būti įtraukti visi įmanomi profesinės karjeros laikotarpiai ir visi atlyginimai.“ (Lazutka 2011, p. 30).

2. „Kadangi darbo karjera tęsiasi dešimtmečius ir per tą laiką kinta visuomenės ekonominis lygis, įmokos nuo ankstesnių laikotarpių atlyginimų turėtų būti perskaičiuojamos (pvz., pagal vidutinio atlyginimo augimo tempą).“ (Lazutka 2011, p. 30).
3. „Reikia nustatyti tinkamą įmokų normą nuo atlyginimo, kuri leistų užtikrinti planuojamą algos pakeičiamumo pensija lygį. Išėjimo į pensiją amžių ir įmokos normą reikia pasirinkti tokias, kad sistema būtų finansiškai tvari.“ (Lazutka 2011, p. 30).
4. „Pensijų indeksavimas. Paskirtų pensijų indeksavimas turėtų būti automatinis – nepriklausantis nuo politikos formuotojų vienkartinį sprendimų. Indekso dydis yra visuomeninio pasirinkimo klausimas. Jei norima, kad pensininkų perkamoji galia nemažėtų, jis turėtų padengti infliaciją. O jei norima, kad pensininkų perkamoji galia atitiktų dirbančiųjų gyvenimo lygį, tai ją reikėtų indeksuoti pagal vidutinį atlyginimą. Tačiau svarbu, kad pasirinkta indeksavimo sistema turėtų būti atspindėta pensijos dydžio apskaičiavimo tvarkoje“ (Lazutka 2011, p. 30).

Svarbu pasirinkti tinkamą indeksavimą, kuris užtikrintų sistemos stabilumą. Indeksavimas pagal infliaciją gali sukelti mokumo problemų, nes esant aukštam infliacijos lygiui mažėja darbo užmokestis ir sumokama mažiau mokesčių. Pasirinkus indeksavimą remiantis darbo užmokesčiu ir dirbančiųjų skaičiumi sistema išlieka nepakitusi, tačiau gali pasikeisti pensininkų vartojimo galimybės atsižvelgiant į esamą situaciją (Lazutka 2011).

Einamųjų mokėjimų modelis daugiausiai susilaukia kritikos dėl negebėjimo prisitaikyti prie vykstančių demografiniai pokyčių. Jei gimstamumas yra stabilus, tačiau ilgėja pensininkų gyvenimo trukmė, tai dėl to padidės pensininkų skaičius vienam darbuotojui. Tokiu atveju, norint išlaikyti sistemos balansą, reikės keisti išėjimo į pensiją amžiaus ribą, didinti įmokų dydį arba mažinti mėnesines išmokas. Visgi, einamųjų mokėjimų sistema turi daugiau privalumų, nei trūkumų. Einamųjų mokėjimų modelis pasižymi mažais administraciniais kaštais, išlaikomas solidarumo principas, surinktos lėšos iškart perskirstomos.

Apibendrinus galima teigti, kad PAYG modelis išlieka plačiai naudojamas daugumoje šalių, nepaisant modelio trūkumų. Kiekviena valstybė turi įsivertinti savo galimybes ir einamųjų mokėjimų modelį pritaikyti atsižvelgiant į vyraujančias ekonomines, demografines ir socialines tendencijas.

1.3 Kaupimo modelis

Kaupimo modelio atsiradimą paskatino žmonių poreikis patiems pasirūpinti savo pensiją ateityje. Dėl vykstančių ekonominių, demografinių pokyčių valstybinės pensijų sistemos nebepajėgia finansuoti pensijas. Dėl šios priežasties yra pasirenkamas papildomas kaupimas ateičiai. Kaupimo

modelio veikimo principas - asmuo, pats kaupia papildomai, kad galėtų patenkinti savo poreikius senatvėje.

Kaupiamosios schemos yra pagrįstos finansinio turto kaupimu. Kaupiamojoje sistemoje įmokos surenkamos į fondą. Fondas visuomet turi būti reikiamo dydžio, kad galėtų prisiimtus įsipareigojimus patenkinti. Kaupiamojoje sistemoje egzistuoja koreliacija tarp sumokėtų įmokų ir gaunamų išmokų. Pensijos dydis senatvėje priklausys nuo to kiek buvo sumokėta įmokų ir kokios pajamos buvo gautos investavus įmokas (Lazutka 2002). Todėl ir asmens vartojimo galimybės apribotas taupymo. Pasak Gudaičio (2009) kaupiamoji sistema tampa nepriklausoma nuo valstybės turimų lėšų biudžete, nepaisant to ar dalyvavimas yra privalomas ar neprivalomas. Šioje sistemoje teisė gauti išmokas senatvėje yra grindžiama ne įstatymu, o privačia sutartimi (kontraktu) su kaupimo bendrove. Kaupimas sistemoje gali būti individualus arba kolektyvinis. Individualiame kaupime, dirbantieji įmokos moka į pasirinktą privatų pensijų fondą. Toks kaupimas yra būdingas daugumoje Europos šalių pensijų sistemoms (Gudaitis 2009).

Kaupimo modelyje, reikalavimas į būsimos gamybos dalį ateityje, pasireiškia sumokėtų įmokų sukauptumu per tam tikrą laikotarpį ir sulaukus pensinio amžiaus yra išmokamas vienkartinė išmoka arba pensijų anuitetu. Kaupiamajame modelyje ekonomika daro netiesioginį poveikį senatvės pensijoms. Senatvės pensijos priklauso nuo investicijų, kurios atspindi ekonomiką vyksmą (Bartkus 2013). Kaupimo modelyje sumokėtos įmokos yra investuojamos. Dalis sukauptos sumos gali būti investuojama ten kur veikia senatvės pensijų kaupimo sistema. Lėšų perskirstymo mechanizmas kaupimo modelyje trunka per visą asmens gyvenimo ciklą (Gudaitis 2009). Asmens sumokėtų įmokų dalis yra atidedama, kad būtų galima sumažinti lėšų trūkumą gaunant papildomas pajamas senatvėje. Siekiant pilnai nustatyti laukiamus įsipareigojimus su kaupimo fondu, ta galima padaryti pasirenkant apibrėžtų įmokų schemą arba apibrėžtų išmokų schemą (Lazutka et al. 2013).

Apibrėžtų įmokų schema gali būti taikoma tik kaupiamojoje sistemoje, o apibrėžtų išmokų modelis gali būti naudojamas ir einamuosiuose mokėjimuose, ir kaupiamojoje sistemoje. Apibrėžtų išmokų schemoje pensijos dydis nustatomas remiantis buvusiu darbo atlyginimu per tam tikrą laikotarpį, išdirbtų metų skaičių ir teisės aktuose numatytus reikalavimus (Lazutka et al. 2013). Galima remtis ir vidutinių darbo užmokesčiu per visą karjerą. Riziką, susijusią su kaupimu, prisiima pačios kaupimo bendrovės, kurios įsipareigoja senatvėje mokėti fiksuotas išmokas. Žmogui yra garantuojamos fiksuotos išmokos senatvėje, nes pensijai jokios įtakos neturi investiciniai rezultatai. Sutartį dėl fiksuotų išmokų senatvėje sudaro darbdavys ir darbuotojas. Darbdaviai yra įpareigoti mokėti papildomas įmokas į darbuotojo pasirinktą fondą.

Apibrėžtų įmokų schemoje kaupiama papildoma senatvės pensija, kurioje įmokos yra jau nustatytos. Sumokėtos įmokos yra investuojamos, o pačios pensijos dydis priklausys nuo įmokų kiekio ir investavimo rezultatų. Pagal apibrėžtų įmokų sistemą asmens pensija nustatoma atsižvelgiant į asmens sukauptos pensijos dydį (Lazutka et al. 2013). Atėjus pensiniam amžiui asmenys, atsižvelgiant į sukauptas lėšas, gali pasirinkti vienkartinę išmoką arba įsigyti anuitetą. Apibrėžtų įmokų schemas susiduria su keliomis rizikomis, kurios gali sumažinti pensijos dydį senatvėje. Gudaitis (2009) išskiria, kad priklausomai nuo ekonominės situacijos, „investicijų grąža gali būti neigiama arba netgi mažesnė už infliaciją.“ (Gudaitis 2009, p. 59). Taip pat gali pasitaikyti „nedarbingų laikotarpių, kuomet asmuo negalės sumokėti įmokų.“ (Gudaitis 2009, p. 59). Galiausiai „ilgėjanti gyvenimo trukmė ir pasirinktas išmokėjimo būdas gali lemti mažesnę pensiją.“ (Gudaitis 2009, p. 59). Apibrėžtų įmokų schemoje didžiąją dalį rizikos prisiima pats asmuo.

Pensijų kaupimo sistema pagal finansavimo ir išmokų mokėjimo būdą	
Apibrėžtų įmokų	Apibrėžtų išmokų
<ul style="list-style-type: none"> • „Asmeninėmis įmokomis kaupiama individuali senatvės pensija“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Įmokos, skirtos senatvės pensijai, yra iš anksto apibrėžtos“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Sumokėtos įmokos yra investuojamos, kad būtų finansuojamos būsimos senatvės pensijos“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Senatvės pensija priklauso nuo sumokėtų įmokų bei investavimo rezultatų, kurie gali būti tiek teigiami, tiek neigiami“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Kai asmenys sulaukia pensijos amžiaus, jie už sukauptas lėšas, įsigyja anuitetą“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Administravimo funkciją atlieka privatus sektorius“ (Gudaitis 2009, p. 60). 	<ul style="list-style-type: none"> • „Asmeninėmis įmokomis kaupiama individuali senatvės pensija“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Senatvės pensijos dydis yra iš anksto apibrėžtas, o įmokų dydis gali svyruoti“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Sumokėtos įmokos yra investuojamos su tikslu finansuoti būsimas senatvės pensijas (išmokos)“ (Gudaitis 2009, p. 60). • „Senatvės pensija nepriklauso nuo investicinių rezultatų“ (Gudaitis 2009, p. 60) . • „Administravimo funkciją atlieka privatus sektorius“ (Gudaitis 2009, p. 60).

2 lentelė. „Senatvės pensijų sistemos modeliai pagal finansavimo ir išmokų mokėjimo būdus“. Šaltinis: T. Gudaitis, 2009, p. 60.

Vienas iš įvardijamų kaupiamojo modelio sistemos privalumų yra efektyvumas. Tai reiškia, kad pensijos dydis senatvėje priklausys nuo sumokėtų įmokų kiekio per visą kaupimo laikotarpį. Taip pat ši sistema neturi einamųjų mokėjimų modelio trūkumo, kad viskas yra grindžiama pažadu ateičiai, todėl atsiranda paskata kaupti senatvei. Dar vienas privalumas yra tas, kad nėra priklausomumo nuo

esančios demografinės situacijos ir užimtumo struktūros, todėl išlieka galimybė gauti didesnę pensiją (Kanapickienė ir Ruseckas 2004). Galima teigti, kad kaupiamasis modelis yra grindžiamas rinkos principais, kas padeda garantuoti asmens socialinę apsaugą senatvėje.

Kaupiamojoje sistemoje galima išvelgti trūkumų. Pirmiausia, sistema neišsprendžia galimų skurdo problemų senatvėje. Tad jei pajamos viso gyvenimo laikotarpiu buvo pakankamai mažos, tai ir suma sukaupta pensijai bus maža. Taip pat šioje sistemoje yra gana aukšta investicinė rizika ir rinkos nestabilumas. Žmonės, skirtingais laikotarpiais išėję į pensiją, gali gauti nevienodas pensijas, nepaisant fakto, kad buvo sukaupta vienodai. Galiausiai, dauguma atveju yra pasirenkamas saugus investavimas, nes žmonėms nėra aišku kokia yra priklausomybė tarp laukiamų pajamų ir rizikos dydžio (Kanapickienė ir Ruseckas 2004).

Apibendrinus galima teigti, kad nepaisant visų trūkumų, šis modelis sudaro galimybes pagerinti gyvenimo kokybę senatvėje. Kaupiamojo modelio pagalba, asmenys investuodami į savo ateitį užsitikrina pakankamo dydžio išmokas senatvėje šalia bazinės dalies ir tai padeda patenkinti ne tik pagrindinius asmens poreikius.

1.4 J. Kingdono politinio lango teorija

Politinio lango teorija pirmą kartą paskelbta buvo 1984 metais J. Kingdono knygoje „Darbotvarkės, alternatyvos ir viešoji politika“ („*Agendas, alternatives and public policies*“) (Charles, 2011). Skirtinguose šaltiniuose ši teorija yra įvardijama skirtingai. Vieni vadina politinio lango teorija, kiti vadina politikos srautų teorija (*policy streams*), dar kiti kelių srautų sistema (*multiple streams framework*). Politinio lango teorija skirta tam, kad suprasti, kaip tam tikri klausimai patenka į politinę darbotvarkę ir kaip po to atsiranda tam tikri politiniai sprendimai.

J. Kingdonas šioje teorijoje išdėstė tris politikos srautus, kurie gali turėti įtakos problemų ir politikos pasirinkimui (Catney ir Henneberry, 2016). Teorijoje išskirtas problemos srautas, kuriame problemos apibrėžiamos kaip viešieji reikalai, kuriems reikia dėmesio. Kitas yra politikos srautas, kuris apibrėžiamas kaip pasiūlymai dėl pokyčių. Paskutinis yra politinis srautas, kuris veikia atskirai nuo kitų srautų ir nulemia į politinę darbotvarkę įtraukto klausimo padėtį (Parsons, 1995). Pagal J. Kingdoną, kiekvienas iš trijų srautų eina nepriklausomai nuo kitų ir tik tada, kai visi trys srautai susilieja, atsiveria politinis langas tam tikram klausimui. Politinis langas yra laikas, kai tam tikra iniciatyva ar sprendimas greičiausiai bus įgyvendintas (Atupem, 2017).

Problemos sraute yra svarbus problemos iškėlimas į viešumą, norint atkreipti esamos politinės valdžios atstovų dėmesį. Dažniausiai problemą į viešumą iškelia suinteresuotos grupės bei jų atstovai,

politiniai veikėjai, žiniasklaida. Svarbu pabrėžti, kad tik nedidelė dalis problemų sulaukia politikos formuotojų dėmesio. Dėmesio atkreipimas į problemą yra pagrindinis laimėjimas, siekiant, kad tai būtų įtraukta į politinę darbotvarkę (Cairney ir Jones, 2016). Problemų srautą sudaro tik tos problemos, į kurias dėmesį atkreipia politikos formuotojai. Problemos, kurios yra ignoruojamos politikos formuotojų ir srautą nepatenka (Parsons, 1995). Pasak J. Kingdono yra trys dalykai, kurie gali atkreipti politikos formuotojų dėmesį į problemą:

1. Rodikliai – kiekybiniai duomenys nusakantys problemos mastą. Rodiklių pagalba galima formuoti esančios valdžios nuostatas ir pozicijas tam tikrais klausimais (Parsons, 1995).
2. Įvykiai – sukonzentruoja dėmesį į tam tikrą problemą. Įvykiai gali būti bet kokie, kaip pavyzdžiui įvairios krizės šalyje (Parsons, 1995).
3. Grįžtamasis ryšys – informacija apie rezultatus, pasekmes, neįgyvendintus siekius (Parsons, 1995.)

Politikos srautą užpildo politikai, politinės bendruomenės, ekspertai ir analitikai, kurie nagrinėja problemas ir siūlo sprendimus. Jie yra labai svarbūs, kad suprastume politikos pokyčius. Politiniai veikėjai yra atkaklūs ir jie susieja iškeltus klausimus su galimais sprendimais. Jų vaidmuo yra sujungti visus srautus pasitelkiant advokatūrą, tarpininkavimą ir derybas siekiant gauti pripažinimą savo propaguojamai politikai. J. Kingdono teigimu, visuomet galima nustatyti vieną arba kelis konkrečius asmenis dėl kurių tam tikros problemos yra perkeliamos į politinę darbotvarkę (Charles, 2011). Šiame sraute nustatomos, įvertinamos bei susiaurinamos begalės politikos veiksmų ir neveikimo galimybių iki neakivaizdžiai galimų variantų pasirinkimo (Beland ir Howlet, 2016). Suinteresuoti veikėjai šiame sraute pasisako už savo idėjas ir tarpininkauja, kad jų idėjos būtų priimtos kaip sprendimai. Politikos sraute sukurti pasiūlymai turi būti įmanomi ir priimtini (Charles, 2011). Kad problema pasiektų sprendimų politinę darbotvarkę, sprendimų priėmėjams turi būti pateiktas bent vienas parengtas alternatyvus sprendimas. Politikai pirmenybę teiks toms problemoms, kurioms jau bus parengti sprendimai (Guldbrandsson ir Fossum, 2009).

Politinį srautą sudaro tokie veiksniai kaip vyriausybės ar įstatymų pakeitimai, interesų grupių lobizmo padariniai ir visuomenės nuotaikos pokyčiai (Cairney ir Henneberry, 2016). Politikos formuotojai turi motyvą ir galimybę sprendimą paversti politika. Šiame sraute, politikos formuotojai turi atkreipti dėmesį į problemą ir būti imlūs siūlomam sprendimui. Jie atsižvelgia į daugelį veiksnių, įskaitant įsitikinimus, visuomenėje vyraujančią nuotaiką ir atsiliepinimus. Daugeliu atvejų valdžios pakeitimas suteikia ir motyvą, ir galimybę priimti sprendimus. (Cairney ir Jones, 2016). Politikos formuotojai tai pat atsižvelgia į esančius įstatymus, interesų grupes bei politines partijas, kokios buvo sutarimo paieškos ir į jurisdikcijos kaitą (Parsons, 1995).

Siekiant politinių pokyčių, teorijoje nurodytų srautų susiliejimas turi vykti tinkamu laiku, kai yra atidarytas politinis langas. Politiniai langai yra politikos iniciatyvų galimybės. Šie langai gali atsidaryti ir užsidaryti bet kuriuo metu. Tiksliai numatyti, kada bus atvertas politinis langas yra sudėtinga. Pasak J. Kingdono, politinis langas dažnu atveju atsiveria, kai pasikeičia politinė valdžia (Charles, 2011). Politinės valdžios pasikeitimo metu problema greičiau pripažįstama ir surandamas galimas sprendimas, o politinis pasikeitimas suteikia palankias galimybes politikos pokyčiui (Parsons, 1995). Politinis langas uždaromas kai problema yra pakankamai išspręsta arba neįvyko veiksmai, kurie paskatino lango atidarymą, arba nėra galimybės išspręsti problemos. Kartais suinteresuoti veikėjai, sprendimo dalyviai gali nuspręsti nepasinaudoti atviru langu, bijodami, kad rezultatas bus nenuspėjamas (Charles, 2011).

1.5 Pertraukiamos pusiausvyros modelis

Nuo 1990-ųjų pradžios pertraukiamos pusiausvyros teorija įsitvirtino kaip viena iš pagrindinių politikos proceso teorijų. Iš pradžių pertraukiamos pusiausvyros teorija siekė paaiškinti konkretų politikos pokyčių modelį, kai ilgus stabilumo ir laipsniškų pokyčių laikotarpius pertraukia radikalūs politikos pokyčiai. Pertraukiamos pusiausvyros teorija prasideda nuo to, kad politikos formavimui dažnai būdingas dvigubas ilgų stabilumo periodų modelis, kurį pertraukia trumpi radikalių pokyčių įvykiai politikoje. Po radikalių pokyčių vėl sugrįžtama į pusiausvyros padėtį, nors ir į kitokią pusiausvyrą nei ta, kuri buvo prieš pokyčius. Pagrindinis pertraukiamos pusiausvyros teiginys yra tas, kad pusiausvyra ir pokyčiai yra politikos formavimo proceso dalis ir kyla iš tos pačios politikos dinamikos. Todėl radikalūs pokyčiai neturėtų būti traktuojami kaip tam tikros išimtys ar nukrypimai, bet turėtų būti vertinami kaip neatskiriama politikos formavimo proceso dalis (Princen, 2013). Pastebima, kad radikalūs pokyčiai politikoje nėra dažni. Dažnu atveju radikalūs pokyčiai įgyvendinami pasikeitus politinei valdžiai, visuomenės nuotakai ar įvykus reikšmingiems įvykiams visuomenėje.

Pertraukiama pusiausvyra išnyksta, kai dėmesys yra perkeliamas nuo vienos problemos prie kitos. Taip atsitinka todėl, kad yra susitelkiama į iki šiol ignoruotą problemą ir politiniams veikėjams yra daromas tam tikras spaudimas, kurio ignoruoti nebegalima. Tokiais atvejais politinė darbotvarkė vertinama visiškai kitaip ir dėl to gali įvykti radikalūs politikos pokyčiai (Princen, 2013). Iš to kyla problemos srautas nuo kurio vėliau pereinama prie politikos srauto ir politinio srauto.

Pertraukiamos pusiausvyros teorijos teigimu, stabilumas ir politikos pokyčiai yra ne du skirtingi procesai, o du tapatūs dalykai. Radikalūs pokyčiai įvyksta, nes politikos stabilumo laikotarpiais ignoruojamos kai kurios esamos politikos problemos ir neigiamos pasekmės. Politikos pokyčių

radikalumas priklauso nuo to kiek tam tikri klausimai ar problemos buvo ignoruojamos (Princen, 2013).

Naudojant pertraukiamos pusiausvyros teoriją galima išskirti dviejų tipų tyrimus, kurie remiasi atitinkamai ankstesniu ir vėlesniu Baumgartnerio bei Joneso darbu. Pirmajame tipe naudojami lyginamieji atvejų tyrimai, skirti analizuoti politikos dinamiką ties konkrečiomis problemomis. Antrasis tipas remiasi pokyčių pasiskirstymo įvairiomis problemomis analizėmis. (Princen, 2013). Antroji pertraukiamos pusiausvyros kryptis remiasi vėlesniu Baumgartnerio ir Joneso darbu, kuris aiškiausiai išryškėja jų knygoje „Dėmesio politika“. Teorija siekiama paaiškinti ne atskirus atvejus, o bendrą politikos pokyčių pasiskirstymą. Todėl šis požiūris perkelia bandymus paaiškinti politikos pokyčius nuo atskirų atvejų prie bendrų pokyčių modelių (Princen, 2013).

Pokyčių pasiskirstymas suteikia galimybę ištirti pertraukiamos pusiausvyros taškus ties daugeliu politinės darbotvarkės klausimų. Pertraukiamos pusiausvyros taškų išsidėstymas ir kiekis priklauso nuo to kiek egzistuojančios problemos iššaukia radikalius pokyčius politikoje. Politikoje gali būti ir ilgų stabilumo laikotarpių, kai problemoms spręsti nesiimama jokių radikalių pokyčių (Princen, 2013). Tokie laikotarpiai labiausiai matomi įpusėjus politinės valdžios kadencijoms, nes po politinių rinkimų ir artėjant naujiems rinkimams dažnu atveju yra pertraukiama politikos pusiausvyra siekiant spręsti naujai iškeltas arba senai žinomas problemas.

Pertraukiama pusiausvyra yra būdinga politikos formavimui įvairiuose kontekstuose ir politinėse sistemose. Tuo pačiu metu taip pat galima pastebėti skirtumus tarp pokyčių skirstymo. Pažintiniai ir instituciniai informacijos apdorojimo apribojimai vaidina pagrindinį vaidmenį pertraukiamos pusiausvyros teorijoje. Darant prielaidą, kad skirtingų politinių sistemų politikos formuotojų pažinimo apribojimai sistemingai nesiskiria, tų sistemų skirtumai atsiranda dėl trinties, kurią institucinės sistemos sukelia politikos formavimo procesui, skirtumų (Princen, 2013). Daug veikėjų gali greitai atkreipti dėmesį į tam tikrą problemą, kai tai padarys pakankamas skaičius gerai žinomų veikėjų. Žiniasklaida ir viešoji erdvė yra efektyviausios priemonės norint sukelti kuo didesnę ažiotažą ir pasiekti politikos formuotojų dėmesį (Princen, 2013). Svarbu nepamiršti, kad taip kaip žiniasklaida padeda atkreipti dėmesį į problemą, lygiai taip pat gali ir nukreipti dėmesį nuo problemų (Boushey, 2012).

Pertraukiamos pusiausvyros taškai parodo, kad pokyčiai priklauso nuo to kaip iškeltą problemą apibrėžia politikai ir visuomenė. Gali būti jog visuomenė matys problemą, o politikos formuotojai tam tikrų problemų net nelaikys problema ir atvirkščiai. Tyrimuose pastebima kaip problemos apibrėžimas ir problemos formavimas keičia politinį atsaką į problemas. Pasikeitęs problemos

suvokimas, susijęs su įgyvendinamais pokyčiais, gali paskatinti iš naujo domėtis politikos problema, išplėsti konflikto mastą, įtraukiant naujus veikėjus ir galiausiai paskatinti politikos pokyčius (Boushey, 2012). Nors sutelkti įvykiai yra vienas iš išorinio spaudimo, lemiančio politikos pokyčius, šaltinių, tokie sukrėtimai nėra vienintelis mechanizmas, dėl kurio laikui bėgant keičiasi politika. Skirtingas spaudimas, dėl kurio keičiasi politinis dėmesys konkrečioms politikos problemoms, prisideda prie skirtingų sklaidos modelių. Įvykių sutelkimas gali sukelti itin greitus teigiamus grįžtamojo ryšio politikos sklaidos ciklus, ypač kai žiniasklaida tuo pačiu metu sutelkia politikos formuotojų dėmesį į konkrečias politikos problemas (Boushey, 2012). Panašiai interesų grupių spaudimas gali užkirsti kelią greitai sklaidai, kai naujai politikos reformai sulaukiamas stiprus pasipriešinimas (Boushey, 2012).

2. Lietuvos pensijų politikos pertraukiamos pusiausvyros taškų analizė

2.1 Tyrimo metodologija

Siekiant išanalizuoti Lietuvos pensijų politikos pertraukiamos pusiausvyros taškus buvo nuspręsta naudoti kokybinį tyrimo metodą. Kokybinis tyrimo metodas leidžia ištirti pasirinktas situacijas bei įvykius, kurie domina tyrėją ir pateikti interpretacinį paaiškinimą (Bitinas, Rupšienė ir Tydžiūnaitė, 2008).

Pirmiausia tyrime naudojant dokumentų analizę siekiama nustatyti pertraukiamos pusiausvyros taškus Lietuvos pensijų politikos srityje 2010-2020 metų laikotarpyje. Dokumentai yra vienas iš galimų šaltinių, kuriuose tyrėjas gali rasti reikiamos informacijos vienu arba kitu aktualiu klausimu. Dokumentai gali būti suskirstyti į statistinius ir verbalinius bei oficialius ir neoficialius (Kardelis, 2016). Dokumentų analize yra apžvelgiami teisės aktai ir kiti dokumentai, kurie padeda identifikuoti pertraukiamos pusiausvyros taškus pasirinktame laikotarpyje. Analizėje pasirinkta nagrinėti tekstinius dokumentus dėl jų prieinamumo. Pertraukiamos pusiausvyros taškams nustatyti naudoti įstatymai, teisės aktai, oficialių institucijų pateikta informacija viešoje erdvėje, todėl nekyla klausimų dėl informacijos tikslumo ir originalumo. Visi reikiami dokumentai buvo prieinami internetu. Išdėsčius pertraukiamos pusiausvyros taškus laiko skalėje nuo 2010 metų iki 2020 metų buvo nustatyti du radikaliausi pertraukiamos pusiausvyros taškai. Pirmasis radikalus pertraukiamos pusiausvyros taškas yra 2016 metų LR Socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo įstatymas, o antrasis radikalus pertraukiamos pusiausvyros taškas yra 2018 metų LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Šie pertraukiamos pusiausvyros taškai laikomi radikaliausiais, nes šiais įstatymo pakeitimo įstatymais buvo įtvirtinti esminiai socialinio draudimo pensijų ir pensijų kaupimo sistemas keičiantys sprendimai kaip nauja socialinio draudimo pensijų sandara, apskaitos taškų įvedimas, pensijų indeksavimas ir būtinojo stažo didinimas, nauja pensijų kaupimo formulė, automatinis asmenų įtraukimas į pensijų kaupimo sistemą, gyvenimo ciklų fondų steigimas, anuitetų teikimo perdavimas Sodrai.

Identifikavus pertraukiamos pusiausvyros taškus Lietuvos pensijų politikoje ir nustatčius du radikaliausius pokyčių taškus, toliau tyrime siekiama analizuoti identifikuotose taškuose sprendimų priėmimo politinį procesą, kuris padėtų atskleisti sprendimų priėmimo aplinką. Pasirinktų taškų politiniam procesui išnagrinėti taip pat naudojama dokumentų analizė. Dokumentų analizėje atlikta LR Seimo įstatymo projektų, įstatymų projektų aiškinamųjų raštų, derinimo pažymų bei LR Seimo komitetų posėdžių išvadų apžvalgos, kaip pasirinktuose radikaliausiuose pertraukiamos pusiausvyros taškuose buvo priimami politiniai sprendimai. Šie pasirinkti dokumentai geriausiai padeda nustatyti

politinio proceso eigą nuo įstatymo projekto užregistravimo iki įstatymo projekto priėmimo. Dokumentų analize norima parodyti kokie sprendimai buvo siūlomi politinio proceso eigoje ir kaip kito sprendimai siekiant įtvirtinti numatytus pokyčius. Visi tyrime nagrinėti dokumentai pateikti priede Nr. 5.

Nagrinėjant politinį procesą, tyrime taip pat atlikta kokybinė turinio analizė nagrinėjant viešąjį diskursą. Kokybine turinio analize siekiama apibendrinus medžiagą atskleisti kokią įtaką politiniam procesui turėjo viešasis diskursas. Duomenys analizei buvo gauti iš populiariausių Lietuvos internetinės žiniasklaidos naujienų portalų. Remiantis GEMIUS 2022 m. spalio mėnesio tyrimo duomenimis, buvo pasirinkti 4 žiniasklaidos naujienų portalai pagal realių vartotojų skaičiaus per mėnesį rodiklį. Daugiausiai realių vartotojų per mėnesį turintys portalai – Delfi, tv3.lt, lrt.lt ir 15min.lt. Publikacijoms atrinkti taikytas sniego gniūžtės atrankos metodas. Šis atrankos metodas pasirinktas, nes tyrimo pradžioje nepavyko identifikuoti galutinio publikacijų skaičiaus, kadangi nemaža dalis publikacijų buvo identišku turiniu keliuose naujienų portaluose. Taikant šį metodą buvo atrenkamos publikacijos pirmiausia iš vieno naujienų portalo, vėliau kitame naujienų portale atrenkamos publikacijos, kurios savo turiniu nesidubliuoja su prieš tai atrinktomis publikacijomis ir t.t.

Straipsniams atrinkti buvo naudojami tokie raktiniai žodžiai: apskaitos vienetų sistema, individualioji pensijų dalis, socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimas, kaupimo reforma, pensijų reforma, gyvenimo ciklo fondai, pensijų anuitetai. Raktiniai žodžiai buvo vedami kiekvieno portalo paieškos laukeliuose ir taip pat „Google“ paieškos naujienų skiltyje pasirenkant atitinkamą laikotarpį. Pirmasis nagrinėjamų publikacijų laikotarpis buvo nuo 2015 m. gegužės mėnesio iki 2016 m. liepos mėnesio. Šiame laikotarpyje buvo nagrinėjamas socialinio draudimo pensijų sistemos pakeitimų viešasis diskursas. Naujienų portale 15min.lt buvo rastos 4 publikacijos, Delfi portale buvo 3 publikacijos, Tv3.lt portale buvo 1 publikacija ir lrt.lt portale buvo taip pat 1 publikacija. Kitas analizuojamas laikotarpis buvo pasirinktas nuo 2018 m. gegužės mėnesio iki 2018 m. liepos mėnesio. Šiame laikotarpyje nagrinėtas pensijų kaupimo sistemos pakeitimų viešasis diskursas. Daugiausiai publikacijų buvo rasta naujienų portale 15min.lt. Šiame portale buvo rasti 7 straipsniai, Delfi portale rasta 1 publikacija, Tv3.lt portale rastos 2 publikacijos ir lrt.lt portale rastos 2 publikacijos.

Analizei atrinktos publikacijos pateikiamos priede Nr. 6. Straipsniai buvo apdorojami ir analizuojami kokybinio turinio analizės metodu naudojant ašinio kodavimo principą išskiriant subkategorijas ir kategorijas su MAXQDA 2020 programa. Kategorijos ir subkategorijos pateiktos prieduose Nr. 7 ir Nr. 8.

2.2 Pertraukiamos pusiausvyros taškai Lietuvos pensijų politikoje 2010 – 2020 metų laikotarpyje

Siekiant nustatyti taškus kur pertraukiama pusiausvyra pensijų politikos srityje buvo išardyta svarbu apžvelgti visus buvusius pokyčius 2010 – 2020 metų laikotarpyje. Rimti politiniai pasikeitimai pensijų politikoje signalizuoja apie nestabilumo periodus, kurie atveria politines darbotvarkes siekiant įgyvendinti radikalesnius politinius pokyčius.

2010 metai Lietuvos pensijų politikoje buvo įvardijami kaip iššūkių metai dėl susidariusio deficito Valstybinio socialinio draudimo fonde. Siekiant užtikrinti sklandų išmokų mokėjimą kiekvieną mėnesį, buvo priimtas LR Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas. Šio įstatymo pagrindu buvo perskaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo pensijos padidinat pagrindinę pensijos dalį iki 120 procentų valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio bei taikant mažesnę einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydį. Pensijų kaupimo sistemoje tais metais buvo priimtas LR pensijų kaupimo įstatymo 9, 10, 22 bei 24 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (2010). Šiuo įstatymu buvo patikslintos pensijų turto sąlygos, įmokų mokėjimo sąlygos ir terminai, išmokėjimo sąlygos ir pensijų anuiteto sąlygos (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2011).

2011 metais buvo parengtas įstatymo projektas siekiant apibrėžti valstybinio socialinio draudimo pensijų kompensavimo tvarką. Įstatymo projekte (2011) buvo priimta jog kompensavimas numatomas didinant senatvės pensijas, grąžinus jas į prieš sumažinimą buvusius dydžius. Nesubalansuoto Fondo biudžeto problema skatino įvairias diskusijas tiek viešojoje erdvėje, tiek politinėje arenoje dėl būtinybės pertvarkyti valstybinio socialinio draudimo ir pensijų kaupimo sistemą (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2012). Siekiant spręsti susidariusią situaciją, nuo 2011 metų birželio 1 dienos įsigaliojo priimtos Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairės. Pertvarkos gaires parengė tam specialiai sukurta tarpinstitucinė darbo grupė. Patvirtintų gairių tikslas buvo užtikrinti tvirtą išmokas garantuojančią sistemą ir pertvarkyti valstybinio socialinio draudimo bei pensijų sistemos modelį užtikrinant orias senatvės pensijas. Gairėse numatyti principai ir priemonės reikalingos išsikelto tikslo įgyvendinimui ir pensijų kaupimo sistemos tobulinimo aspektai (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2012). Kartu su numatytais gairėmis buvo priimtas pertvarkos įgyvendinimo priemonių planas. Planas sudarytas iš dviejų dalių – prioritetiniai darbai ir ilgojo laikotarpio darbai. Ilgojo laikotarpio reformos darbų priemonių parengimui buvo sudaryta darbo grupė, kuri turėjo pateikti pasiūlymus LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ministrui kaip numatytos priemonės galėtų būti įgyvendinamos. Darbo grupėje

buvo diskutuojami pensijų apskaičiavimo būdai, bazinės pensijos aspektai, nacionalinės pensijos galimybės. Pensijų kaupimo sistemoje 2011 metais išleista nauja LR pensijų kaupimo įstatymo (2003) redakcija (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2012).

Nuo 2012 metų sausio 1 dienos įsigaliojusios Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo pataisos numatė pensinio amžiaus ilginimą palaipsniui iki 2026 metų kol pensinis amžius tiek vyrams, tiek moterims bus suvienodintas – 65 metai. Nuo rugpjūčio 11 dienos įsigaliojusios Pensijų įstatymo pataisos numatė vienodą sąlygų taikymą mokant pensijas LR piliečiams gyvenantiems užsienyje, tiek trečiųjų šalių piliečiams, kurie mokėjo socialinio draudimo įmokas (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2013). Pensijų kaupimo sistemoje 2012 metais priimtas LR pensijų kaupimo įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymas (2012), kuriame pakeisti saugumo reikalavimai pensijų kaupimo bendrovėms 1 dalies 1 punkte ir 3 dalyje. Taip pat 2012 metais išleista nauja LR pensijų kaupimo įstatymo (2003) redakcija su paskutiniais įsigaliojusiais pakeitimais.

Nuo 2013 metų įsigaliojusiose Pensijų įstatymo pataisose buvo įtvirtintas naujas pensijų apskaičiavimo būdas asmenims, kurie pirmą kartą išeina į pensiją. Įstatymo pataisos numatė jog papildoma pensijos dalis gali būti apskaičiuojama vertinant visas gautas draudžiamąsias pajamas ir įgytą stažą nuo 1994 metų arba papildoma pensijos dalis gali būti apskaičiuojama iš dviejų dalių, t.y. vertinant draudžiamąsias pajamas bei stažą iki 1994 metų ir po 1994 metų (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2014). Tais pačiais metais buvo atlikti pakeitimai ir LR Pensijų sistemos reformos įstatyme. Pakeitime buvo numatyta, jog asmenų sudariusių pensijų kaupimo sutartis nuo 2013 metų pensijų kaupimo įmoka susidės iš trijų dalių – 2% Sodros mokama įmokų dalis, 1% asmens lėšomis mokama papildoma įmoka ir 1% valstybės mokama dalis iš valstybės biudžeto. Asmenims, kurie pensijų kaupimo sutartis buvo sudarę iki 2013 metų leista apsispręsti dėl ateities kaupimo – sustabdyti kaupimą, tęsti kaupimą ankstesnėmis sąlygomis arba tęsti kaupimą pagal naują schemą (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2014).

2014 metais buvo priimtas Valstybinio socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo įstatymas, kuris numatė kompensavimo tvarką ir eigą dėl 2010-2011 metais taikytų mažesnių einamųjų metų draudžiamųjų pajamų (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2015). Pensijų kaupimo sistemoje 2014 metais priimtas LR pensijų kaupimo 16 straipsnio pakeitimo įstatymas (2014), kuriame buvo keičiama straipsnio apie atskaitymus iš pensijų turto 2 dalis. Socialinio draudimo pensijų srityje 2015 metais priimtas kitas pensijų kompensavimo įstatymas dėl sumažinimo turint draudžiamąsias pajamas (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2015).

2016 metų pabaigoje patvirtinti nauji valstybinio socialinio draudimo bazinės pensijos ir einamųjų 2017 metų draudžiamųjų pajamų dydžiai 2016 metais buvo priimta nauja Socialinio draudimo pensijų įstatymo redakcija, kurios pagrindu buvo pertvarkoma pensijų sistema 2018 metais (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2017). Pagrindiniai pakeitimai reformuojant pensijų sistemą – nauja pensijų sandara, apskaitos taškų įvedimas, pensijų indeksavimas ir būtinojo stažo didinimas. Nuo 2016 metų buvo padidintas pensijų kaupimo įmokos dydis. Įsigaliojus šiam pakeitimui, įmoka pensijų kaupimui susidarė iš 2% Sodros įmokos, 2% asmens papildomomis lėšomis mokamos įmokos ir 2% valstybės įmokos. 2016 metais naujai susiformavusi Vyriausybė savo programoje nusimatė ne tik socialinio draudimo pensijų reformos įgyvendinimą, bet ir pensijų kaupimo sistemos reformą, siekiant skatinti asmenis papildomai kaupti senatvei. Norint įgyvendinti užsibrėžtus siekius, 2016 metais pensijų kaupimo sistemoje buvo užregistruoti septynių straipsnių pakeitimo įstatymas, kuriame buvo siekta padėti pagrindą numatyta pensijų kaupimo sistemos reformai.

Po 2016 metų socialinio draudimo pensijų srityje buvo atliekamos pavienių straipsnių korekcijos. Didesni pokyčiai, kurie pertrauktų esamą pusiausvyrą politikoje, nebuvo priimti. 2018 metais buvo priimtas LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2018), kurio įsigaliojimas numatytas nuo 2019 metų sausio 1 dienos (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2017). Šiame įstatymo pakeitimo įstatyme numatyta nauja kaupimo formulė, automatinis asmenų įtraukimas į pensijų kaupimo sistemą, gyvenimo ciklų fondų steigimas, anuitetų teikimo perdavimas Sodrai. Po 2018 metų pensijų kaupimo sistemoje jau nebebuvo priimtų pokyčių, kurie pertrauktų esamą pusiausvyrą politikoje.

Metai	Pokytis
2010	LR Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas
2011	Įstatymo projektas dėl valstybinio socialinio draudimo pensijų kompensavimo tvarkos; Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairės; Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių įgyvendinimo priemonių planas.
2012	Pensinio amžiaus didinimas; Pensijų įstatymo pataisos dėl vienodų sąlygų taikymo mokant pensijas LR piliečiams gyvenantiems užsienyje ir trečiųjų šalių piliečiams, kurie mokėjo socialinio draudimo įmokas; Sumažintas kaupiamosios įmokos tarifo dydis iki 1,5%.
2013	Pensijų įstatymo pataisose įtvirtintas naujas pensijų apskaičiavimo būdas asmenims, kurie pirmą kartą išeina į pensiją; LR Pensijų sistemos reformos įstatymo pakeitimai dėl pasikeitusių įmokų šaltinių.
2014	Priimtas LR valstybinio socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo įstatymas.
2015	Priimtas LR valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų ir valstybinių pensijų, sumažintų dėl draudžiamųjų pajamų turėjimo, kompensavimo įstatymas.
2016	2016 metų pabaigoje patvirtinti nauji valstybinio socialinio draudimo bazinės pensijos ir einamųjų 2017 metų draudžiamųjų pajamų dydžiai; 2016 metais buvo priimta nauja Socialinio draudimo pensijų įstatymo redakcija; Padidintas pensijų kaupimo įmokos dydis.
2017	Smulkios LR Socialinio draudimo pensijų įstatymo korekcijos.
2018	LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymas.
2019	Korekcijos LR pensijų kaupimo įstatyme.

3 lentelė. Lietuvos pensijų politikos pokyčiai 2010-2020 metų laikotarpyje. Šaltiniai: LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas ir LR pensijų kaupimo įstatymas.

Apibendrinus visus priimtus pokyčius per tą laikotarpį, pastebėta, kad radikaliausi pokyčiai Lietuvos pensijų sistemoje įvyko 2016 metais priimant naują socialinio draudimo pensijų įstatymo redakciją ir 2018 metais priimant naują pensijų kaupimo įstatymo redakciją, nes buvo iš esmės keičiami pensijų sistemos parametrai. Šie pertraukiamos pusiausvyros taškai bus plačiau nagrinėjami kituose skyriuose.

3. 2016 m. ir 2018 m. radikaliausių pensijų politikos pokyčių sprendimų priėmimo analizė

3.1 2016 metų LR Socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo įstatymas

Išnagrinėjus pokyčius socialinio draudimo pensijų sistemoje 2010-2020 metų laikotarpyje pastebėta, kad radikaliausi pokyčiai, kurie pertraukė esamą pusiausvyrą, buvo 2016 metų socialinio draudimo pensijų įstatymo priimta nauja redakcija. Įstatymo redakcijoje numatyti socialinio draudimo pensijų sistemą keičiantys svarbūs pokyčiai kaip nauja pensijų sandara, apskaitos taškų įvedimas, pensijų indeksavimas ir būtinojo stažo didinimas. Toliau bus vertinama kokie pokyčiai įvyko politiniame procese nuo įstatymo projekto užregistravimo iki jo priėmimo.

2015 m. gegužės 18 d. buvo užregistruotas Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I – 549 pakeitimo įstatymo projektas ir kartu su juo buvo užregistruotas Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I – 549 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Aiškinamajame rašte (2015) nurodyta, kad įstatymo projektas parengtas siekiant įgyvendinti sukurtą socialinį modelį ir vienas iš modelyje numatytų tikslų yra parengti socialinio draudimo teisinį – administracinį modelį. Įstatymo projekto (2015) pagrindinis tikslas pertvarkyti socialinio draudimo pensijų sistemą nustatant naujus finansavimo šaltinius, naują socialinio draudimo pensijų apskaičiavimą, bei kitus pokyčius atsižvelgiant į demografines tendencijas. Įstatymo projekto iniciatoriai bei koordinatoriai buvo LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, o rengėjai buvo Vilniaus universitetas pagal sudarytą sutartį.

Aiškinamajame rašte (2015) buvo pastebėta, kad tuo metu galiojusiame socialinio draudimo pensijų įstatyme nėra apibrėžtos pagrindinės sąvokos, pagal įstatymo nuostatas pensiją gali gauti tik nuolatiniai Lietuvos gyventojai, senatvės pensiją sudaro pagrindinė bei papildoma dalys ir asmenims išėjusiems į senatvės pensiją yra skiriamas priedas už įgytus stažo metus. Rašte paminėta, kad minimalus stažo reikalavimas pensijai gauti yra 15 metų, o būtinasis stažo reikalavimas pensijai gauti

yra 30 metų, taip pat nėra įtvirtintos aiškios pensijų indeksavimo tvarkos, pensinio amžiaus didinimas nėra susietas su ilgėjančia gyvenimo trukme. Atitinkamai atsižvelgiant į tuo metu buvusį reglamentą buvo pasiūlyta apibrėžti pagrindines sąvokas, nes užregistruotame įstatymo projekte pateikiama daug naujų sąvokų. Taip pat įstatymo pakeitimo projekte pasiūlyta, jog pensiją sudarytų bendroji ir individualioji dalys. Senatvės pensija būtų apskaičiuojama pagal formulę – pensija = stažas * bazinė pensija + sukauptas apskaitos vienetų skaičius * apskaitos vieneto vertė eurais. Bendroji pensijų dalis būtų finansuojama iš valstybės biudžeto lėšų ir užtikrintų apsaugą nuo skurdo pagal savo funkciją. Vilniaus universiteto atstovų siūlymu bendroji pensijų dalis priklausytų nuo bazinės pensijos ir asmens įgyto stažo. Toks siūlymas paremtas atsižvelgiant į kitų šalių pensijų sistemas. Pagal pateiktą siūlymą į bendrąją dalį būtų įtrauktas priedas už sukauptą stažą ir pašalintas 1,1 daugiklis taikomas pagrindinės pensijos skaičiavime. Individualioji pensijų dalis būtų susieta su žmogaus mokėtomis įmokomis, todėl siūloma finansuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšomis. Individualioji pensijų dalis būtų paremta apskaitos vienetų sistema. Pagal šią sistemą, asmenys nuo sumokėtų pensijų draudimo įmokų per metus įgytų tam tikrą skaičių apskaitos vienetų. Asmenys apskaitos vienetų skaičių galėtų sekėti per visą savo darbo karjerą ir atitinkamai preliminariai pasiskaičiuoti individualiosios pensijos dalį pagal viešai paskelbtą apskaitos vieneto vertę.

Kitu siūlymu siekiama didinti būtinojo stažo reikalavimus senatvės pensijai gauti. Nuo 2012 metų palaipsniui yra didinamas pensinis amžius, todėl atitinkamai yra siūloma nuo 2017 metų po pusę metų per metus didinti ir būtinojo stažo reikalavimus pensijai gauti iki kol bus pasiekta 35 metų stažo riba. Toks siūlymas pateiktas atsižvelgiant į tai jog yra ilginamas senatvės amžius, todėl ir žmonės darbo rinkoje turi likti ilgiau. Dar vienas pateiktas siūlymas įstatymo pakeitimo projekte – pensijų indeksavimas. Indeksavimo taisyklėse siūloma pensijas indeksuoti remiantis darbo užmokesčio fondo pokyčiais, t.y. trejų praėjusių metų, einamųjų metų ir trejų prognozinių metų pokyčiais. Indeksavimas pagal darbo užmokesčio fondo pokyčius leidžia atsižvelgti į apdraustųjų skaičiaus pokyčius. Taip pat toks indeksavimas nesudarytų sąlygų pernelyg dosniai didinti pensijas, o atėjus sunkmečiui pensijos būtų ne mažinamos, bet būtų stabdomas jų indeksavimas. Numatyta jog indeksavimo koeficientas turėtų būti apskaičiuojamas kiekvienų metų rugsėjo 1 d., o taikymas nuo sausio 1 dienos. Taip pat įstatymo pakeitimo projekte siūloma nuo 2026 metų pensinį amžių susieti su ilgėjančia gyvenimo trukme. Toks siūlymas pateiktas atsižvelgiant į Europos Tarybos rekomendacijas. Šiuo siūlymu siekiama pensini amžių didinti šešiais mėnesiais jei padidėja vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė šešiais mėnesiais. Pensinio amžiaus didinimas būtų vykdomas tik po dviejų metų po vidutinės gyvenimo trukmės padidėjimo. Įstatymo pakeitimo projekte numatytos pereinamojo laikotarpio nuostatos, kurios parengtos siekiant išsaugoti asmenų teisėtus lūkesčius.

Numatytos nuostatos – pensijų nemažinimo taisyklė, pensijų dydžių tikslinimas, apskaitos vienetų apskaičiavimo nuostatos asmenims, kurie į senatvės pensiją išėjo iki numatytos reformos.

Įstatymo pakeitimo projekto rengėjai aiškinamajame rašte (2015) pateikė numatomų pokyčių vertinimo rezultatus kuriuose numatė, jog siūlomi pakeitimai atneš teigiamus rezultatus, nes siekiama sukurti finansiškai tvarią, patikimą ir aiškia senatvės pensijų sistemą. Pensijų indeksavimo tvarka pagal aiškius kriterijus leis formuoti pensijų rezervą ekonomikos augimo laikotarpiu ir neleis mažinti senatvės pensijų ekonominio nuosmukio metu. Atskyrus senatvės pensijos bendrosios ir individualiosios dalių finansavimo šaltinius, bus galima aiškiau matyti išmokų ir įmokų ryšį. Taip pat toks pakeitimas leis aiškiau asmenims suprasti ir prognozuoti kokios pensijos gali tikėtis senatvėje. Neigiamos pasekmės šiame įstatymo pakeitimo projekte nebuvo nustatytos projekto rengėjų. Numatyta, kad padidėjus bendrosios pensijos dalies dydžiui prireiks papildomų 36 milijonų eurų iš Sodros biudžeto, o iš valstybės biudžeto lėšų prireiktų 1,3 milijardo eurų, tačiau buvo nurodyta jog siūlomi pakeitimai leistų sumažinti Sodros biudžeto išlaidas iki 4% bendrojo vidaus produkto.

2015 m. gegužės 28 d. buvo užregistruota LR valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymo projekto derinimo pažyma, kurioje buvo išdėstyti institucijų, organizacijų bei kitų suinteresuotų asmenų pastabos ir siūlymai. Pastebėta, kad derinimo pažymoje (2015) savo raštus su pasiūlymais pateikė gana mažas skaičius interesantų. Žemės ūkio ministerija pasisakė jog nereikia ilginti pensinio amžiaus po 2026 metų siejant jį su vidutine tikėtina gyvenimo trukme. Į tai nebuvo atsižvelgta argumentuojant jog šis pakeitimas yra atliekamas remiantis Europos komisijos rekomendacijomis susieti pensinį amžių su žmonių gyvenimo trukme. Taip pat buvo pabrėžta pensinio amžiaus ilginimas padės užtikrinti pensijų sistemos tvarumą. Finansų ministerija pateikė siūlymą indeksuojant pensijas taikyti tik statistinius ir einamųjų metų duomenis, nes taikant siūlomą indeksavimo tvarką tai gali sąlygoti spartesnę išmokų didinimą lyginant su realiomis gaunamomis įmokomis, be to prognoziniai duomenys yra kintantys. Priimtas sprendimas yra neatsižvelgti į pasiūlymą, nes pagal esantį teisinį reguliavimą LR Seimas nustato trijų metų planuojamus rodiklius, todėl sprendimas remtis prognozinais trijų metų rodikliais yra pagrįstas. Laisvosios rinkos institutas siūlo palaiapsniui išeiti iš socialinio draudimo pensijų sistemos ir pereiti prie pensijų kaupimo sistemos, nes apskaitos vienetų įvedimas nepakeistų esamos netvarios pensijų sistemos. Į pasiūlymą nuspręsta neatsižvelgti, nes apskaitos vienetų įvedimas labiau atspindės įmokų bei išmokų ryšį ir tokios sistemos įvedimas nėra siejamas su sistemos tvarumo stiprinimu. Be to pagal šią tvarką nukreipus dalį lėšų kaupimui, būtų įgyjama mažiau apskaitos vienetų, kas leistų atsisakyti taikomų koeficiento mažinimo formulių. Kitas jų siūlymas buvo pakeisti indeksavimo tvarką ir indeksuojant remtis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamomis. Į pasiūlymą

neatsižvelgta, nes įstatymo projekte siūlomas indeksavimas remiantis ekonominiais ir demografiniais rodikliais apsaugo nuo nepagrįsto išmokų didinimo ir neleidžia sumažinti pensijų esant krizėms. Laisvosios rinkos institutas pastebėjo jog įstatymo projekte nėra aiškiai apibrėžtos bendrosios pensijų dalies nuostatos ir siūlo tai apibrėžti aiškiau. Į tai irgi nebuvo atsižvelgta teigiant jog bendrosios pensijų dalies reglamentavimas yra pakankamas. Bendrosios pensijų dalies reglamentavimo rengimui buvo pasitelkta Vilniaus universiteto atstovų nuomonė ir būtent jie pasiūlė nustatyti bendrąją senatvės pensijos dalį. Įstatymo projekto derinimo pažymoje buvo pateikta ir pilietės nuomonė, ji teigia nepritaranti būtinojo darbo stažo didinimui senatvės pensijai gauti. Į tokią nuomonę nebuvo atsižvelgta, nes būtinojo stažo senatvės pensijai didinimas siejamas su ilginamu pensiniu amžiumi.

Svarbu pažymėti, kad įstatymo projekto pakeitimo įstatymo rengėjai neatsižvelgė į nei vieną pateiktą pasiūlymą derinimo pažymoje. Tai galimai signalizuoja, kad J. Kingdono teorijos politikos sraute nors ir yra sudaromos sąlygos idėjų atsiradimui, tačiau šiuo atveju tai daroma tik dėl teisinių formalumų. Galima įžvelgti politinio srauto dominavimą, kuris parodo, kad įstatymo projekto rengėjai turi savo tvirtą poziciją ir nėra linkę eiti į diskusijas ar kitų pateiktų idėjų svarstymą.

Posėdyje dalyvavo komiteto nariai K. Miškinienė, R. J. Dagys, A. Dumbrava, D. Kuodytė, J. Kvetkovskij, R. Popovienė, A. Sysas, J. Varkala. Posėdyje taip pat dalyvavo LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai, Valstybinio socialinio draudimo fondo atstovai, LR Finansų ministerijos atstovai ir Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto dėstytojas profesorius T. Medaiskis.

Posėdyje buvo pristatyti suinteresuotų grupių, įstaigų, asociacijų pasiūlymai. Nors įstatymo pakeitimo projekte įtvirtinti svarbūs ir radikalūs pokyčiai kaip nauja pensijų sandara, apskaitos taškų įvedimas, pensijų indeksavimas, tačiau pasiūlymai visgi buvo labiau sutelkti į būtinojo stažo didinimo pokyčius. Lietuvos maistininkų profesinės sąjungos siūlymams palikti 30 metų būtinąjį stažą moterims užauginusioms 3 ir daugiau vaikų, vietoje našlių pensijos mokėti vienišo asmens priedą ir išankstinių pensijų skyrimo sąlygų pokyčius pradėti vėliau, buvo nepritarta. Komitetas pabrėžė, kad socialinio draudimo pensijų sistema grindžiama lygiateisiškumo principu, todėl negali būti taikomos išimties paremtos lyties ar užaugintų vaikų aspektu. Profesinė sąjunga Uostininkas pateikė komitetui siūlymą senatvės pensijos dydį susieti su asmens sumokėtais mokesčiais Sodrai. Komitetas šiam siūlymui pritarė argumentuodamas, kad būtent apskaitos vienetų sistemos įvedimas padės pensijos dydį susieti su mokėtomis įmokomis ir kuo daugiau asmuo surinks apskaitos taškų per savo darbo stažą, tuo didesnės pensijos bus galima tikėtis. Kitas profesinės sąjungos siūlymas buvo pateiktas nustatyti pensijų indeksavimo tvarką, kuri būtų priklausoma nuo pragyvenimo lygio pokyčių. Komitetas nusprendė į šį pasiūlymą tik atsižvelgti, nes įstatymo pakeitimo projekte numatyta pensijų

indeksavimą susieti su darbo užmokesčio fondo pokyčiais, kurie yra susiję ir sąlygoja minimumus pragyvenimo lygio pokyčius. Du fiziniai asmenys pateikė siūlymus neilginti būtinojo pensinio stažo ir taip pat nekeisti išankstinės pensijos sąlygų. Šiems siūlymams komitetas nepritarė. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija taip pat siūlė nekeisti būtinojo stažo ir tam buvo nepritarta. Kitas fizinis asmuo pateikė siūlymą dėl pensijų indeksavimo tvarkos, t.y siūlomą pensijų indeksavimą susieti su minimalios algos padidėjimu. Šiam siūlymui komitetas nepritarė argumentuodamas jog dabar siūlomas esantis pensijų indeksavimo mechanizmas atsieja pensijų indeksavimą nuo politinės valios ir leidžia indeksuoti atsižvelgiant į objektyvius kriterijus, o asmens siūlomas indeksavimas kaip tik būtų susietas su politine valia. Lietuvos pensininkų reikalų taryba pasiūlė įgyvendinant socialinį modelį ratifikuoti Europos Socialinės chartijos 23 straipsnį, pensijų apskaičiavimo ir indeksavimo formulės turėtų būti keičiamos jog būtų labiau suprantamos ir pensijų indeksavimo tvarka turi atitikti oficialius metinius ūkio augimo rezultatus jog pensijų dydis nebūtų mažinamas. Pirmus du siūlymus komitetas nusprendė įvertinti, o trečiajam pasiūlymui buvo pritarta, nes jau yra numatyta jog esant neigiamiems darbo užmokesčio fondo pokyčiams senatvės pensijos nesumažėtų.

Atsižvelgiant į tai, kad nuo įstatymo projekto užregistravimo iki Komiteto posėdžio dienos praėjo metai laiko, į pateiktą projektą sureagavo su savo pasiūlymais sąlyginai mažas skaičius suinteresuotų grupių. Pastebėta, kad interesų grupės, pateikusios savo siūlymus, nekėlė jokių klausimų ir neteikė pasiūlymų dėl naujos pensijų sandaros.

Viešajame diskurse taip pat nebuvo pastebėtas aktyvus suinteresuotų grupių, asociacijų ar ekspertų įsitraukimas išsakant savo nuomonę ir siūlant idėjas įstatymo projektui. Pagrindinės žinutės viešojoje erdvėje visgi buvo iš asmenų, kurie vienaip ar kitaip prisidėjo prie įstatymo projekte siūlomų pakeitimų. Nagrinėjant buvo išskirtos 4 kategorijos ir 6 subkategorijos. Pirmoje kategorijoje buvo nagrinėti ekspertų ir politikų pasisakymai pritariant numatytiems pakeitimams. Viešajame diskurse daugiausiai pasisakymų buvo rasta Vilniaus universiteto profesoriaus Romo Lazutkos ir Vilniaus universiteto profesoriaus Teodoro Medaiskio. R. Lazutka teigiamai pasisakė ir palaikė siūlomus pakeitimus. Jo teigimu reforma „<...> turėtų padidinti teisingumo jausmą ir paskatinti žmones noriau dalyvauti socialinio draudimo sistemoje.“ (Tv3.lt, 2015) ir kaip vieną iš teigiamų dalykų įvardija, kad šie pakeitimai prisidės prie Sodros rezervo susidarymo „<...> mes netgi numatome, kad galiausiai susidarys rezervas.“ (Tv3.lt, 2015). R. Lazutka pabrėžia, kad pertvarkant socialinio draudimo sistemą siekiama užtikrinti, kad „<...> pensijos iš socialinio draudimo liktų tiesiogiai proporcingos įmokoms, tai yra jei įmokėjai daugiau įmokų nei bendradarbis, pensija irgi bus didesnė.“ (Tv3.lt, 2015), o ir naują pensijos sandarą įvedant individualią pensijų dalį taikant apskaitos vienetų schemą vertina palankiai „Dabar siūloma paprastesnė schema, kai už kiekvienus dirbtus

metus žmogus uždirbtų tam tikrą skaičių taškų – apskaitos vienetų.“ (Delfi, 2015). Pasak profesoriaus, pensijų indeksavimo įtvirtinimas yra labai svarbus žingsnis siekiant atriboti pensijas nuo politikos formuotojų nepagrįstų sprendimų - „*Reikia indeksuoti, nes dabar politikai kaip nori taip nusprendžia. Kelia pensijas prieš rinkimus, kai tam daryti visai nėra iš ko.*“ (Delfi, 2015), bet ir būtina nepamiršti pensijų nuvertėjimo dėl augančio darbo užmokesčio ir augančių kainų. Teodoras Medaiskis taip pat viešame diskurse išsako nuomonę, kad „*<...> visi pakeitimai reikalingi tam, kad žmonės galėtų gauti orų gyvenimą užtikrinančią pensiją, tačiau „Sodros“ sistema funkcionuotų tvariai.*“ (Delfi, 2015). Tiek naują pensijų sandarą, tiek apskaitos vienetų įvedimą T. Medaiskis vertina teigiamai „*Naujoji pensijos sandara ir apskaitos vienetų sistema, panaši į taikomą kaupiamuosiuose fonduose, yra aiškesnė ir skaidresnė už senąją.*“ (15min.lt, 2016). Pokyčiai ne tik leis geriau suprasti pensijų sistemą, bet ir panaikins skirtumus tarp skirtingu kartų pensininkų - „*Individualioje pensijos dalyje įgytos pensinės teisės bus aiškia priklausomybe siejamos su vidutiniu darbo užmokesčiu, o ne su nežinia kaip nustatomomis „draudžiamosiomis pajamomis“ <...>*“ (15min.lt, 2016). T. Medaiskis akcentuoja, kad numatyti pakeitimai turėtų padėti „*<...> užtikrinti ekonomiškai, o ne politiškai motyvuotus sprendimus, <...> bei sukaupti rezervą, kuris leistų nemažinti pensijų, jei vidutinis darbo užmokestis šalyje kurį laiką mažėtų.*“ (15min.lt, 2016). Tiek R. Lazutka, tiek T. Medaiskis prisidėjo prie socialinio modelio sukūrimo, kuriame buvo numatyti socialinio draudimo pensijų pokyčiai, todėl teigiamas pasiūlymų vertinimas yra suprantamas. Pagal J. Kingdoną politikos sraute, teigiamais vertinimais ir pasisakymais siekiama susidariusią politikos nepalaikytųjų bendruomenę suminkštinti, kad siūloma politika gautų kuo didesnę pripažinimą ir galėtų legitimuoti. Toliau buvo išskirta kategorija, kurioje buvo nagrinėjami nepritarimai siūlomiems pakeitimams. Viešajame diskurse kritiką socialinio draudimo pensijų pakeitimams išsakė Lietuvos pagyvenusių žmonių asociacijos prezidentė Grasilda Makarevičienė. Asociacijos prezidentė nemato jokio poreikio ir būtinybės pertvarkyti socialinio draudimo pensijas - „*Pirmiausia būtina sutvarkyti kitus dalykus, nes yra pensininkų, kurie gyvena geriau nei ministrai, gauna po kelias pensijas. <...> Tegul lieka taip kaip yra, nes nebus ten nieko integruota. Mes jau tiek pažadų prisiklausėme, kad gana*“ (Delfi, 2015). Nors viešame diskurse teigiama, kad sistema bus aiškesnė ir labiau suprantama žmogui, tačiau su tuo nesutinka G. Makarevičienė teigdama, kad „*<...> tokia sistema ne tik neprisidės aiškumo, bet ir dar labiau viską supainios.*“ (Delfi, 2015). Galima teigti, kad viešajame diskurse pagrinde galima matyti tik įstatymo projekte siūlomų pakeitimų teigiamą vertinimą ir palaikymą. Prieštaraujanti nuomonė iš suinteresuotų grupių ar asmenų nedominavo viešajame diskurse, nes ji praktiškai viešajame diskurse nebuvo išreikšta.

Nagrinėjant toliau komiteto posėdžio medžiagą, toliau sekė subjektų, turinčių įstatymų leidybos iniciatyvos teisę, pasiūlymai. Daugiausiai pasiūlymų įstatymo pakeitimo projektui pateikė Seimo narys ir Darbo partijos atstovas Mečislovas Zasčiurinskas. Pasak Seimo nario, apskaitos vienetų įvedimas yra nepriimtinas, todėl jis siūlo iš įstatymo pakeitimo projekto išbraukti sąvokas susijusias su apskaitos vienetais. Komitetas šiam siūlymui nepritarė, nes tuomet būtų neišklus individualios pensijų dalies apskaičiavimas ir įstatymo pakeitimo projekte nėra siūlomo kito apskaičiavimo būdo. Kitas siūlymas buvo apibrėžti pensijos pakeitimo normos sąvoką nurodant jog tai yra asmens vidutinio atlyginimo ir gautos pensijos santykis. Šiam siūlymui buvo nepritarta argumentuojant jog sąvokos apibrėžimas yra nekorektiškas. Dar vienas siūlymas 8 straipsnyje, kuriame yra dėstoma pensijų indeksavimo tvarka išbraukti žodžius apskaitos vieneto vertės dydžiai, nes apskaitos vienetų įvedimas nepriimtinas ir straipsnį papildyti išdėstant pagal ką bus indeksuojamos pensijos. Komitetas pritarė tik iš dalies. Buvo nepritarta nurodytų žodžių išbraukimui, nes tuomet individuali pensijų bus nebeindeksuojama. Straipsnio papildymui apie indeksavimo tvarką buvo pritarta. Toliau buvo siūloma jog indeksavimo koeficientas turi būti nustatomas pagal aiškia ir sąžiningą formulę, tačiau ir šiam pasiūlymui buvo nepritarta, nes apskaičiavimas turi atsižvelgti į pensijų socialinio draudimo rūšies balansą. Seimo narys pateikė siūlymą nustatyti jog indeksavimas nebūtų vykdomas, jei apskaičiuotas indeksavimo koeficientas yra mažesnis nei 1,01. Šiam siūlymui buvo pritarta. Tai pat buvo siūloma įstatyme nurodyti jog bendroji pensijų dalis mokama iš valstybės biudžeto, išbraukiant nuostatą jog finansavimo šaltiniai yra nustatyti Valstybinio socialinio draudimo įstatyme. Tokiam siūlymui komitetas nepritarė. Dar vienas siūlymas buvo pateiktas, kad senatvės pensija, kuriai apskaičiuoti naudojami apskaitos vienetai, negali būti mažesnė nei įprasta tvarka apskaičiuojama pensija. Atsiradus skirtumui, tai turėtų būti padengiama iš valstybės biudžeto lėšų. Komitetas nepritarė tokiam siūlymui, nes pensijų nemažinimo taisyklės jau yra įtvirtintos įstatymo 45, 46 ir 49 straipsniuose.

Savo pasiūlymus komitetui taip pat pateikė Seimo narys, Tėvynės sąjungos Lietuvos krikščionių demokratų partijos atstovas, socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkės pavaduotojas R. J. Dagys. Jis siūlė pensijų indeksavimą susieti su vidutinio darbo užmokesčio augimo tempu, tačiau tam buvo nepritarta teigiant, jog toks mechanizmas bus finansiškai netvarus. Kitas jo siūlymas buvo, jog indeksuojamos pensijos pagal vidutinio darbo užmokesčio kitimą negalėtų būti mažesnės nei valstybės patvirtintas dydis. Šiam siūlymui taip pat buvo nepritarta, nes valstybė tuomet turės prisiimti atsakomybę ne tik už bazinės pensijų dalies finansavimą, bet ir skirti papildomas lėšas senatvės pensijų lygiui palaikyti.

Mišri Seimo narių grupė, kurią sudaro Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos atstovai R. Baškienė ir V. Simulik, partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas R. Ačas, jokia politinei partijai nepriklausantis P. Urbšys, partijos „Drąsos kelias“ atstovai P. Gylys ir V. A. Matulevičius komitetui pateikė siūlymą 15 įstatymo straipsnį pakeisti ir jį išdėstyti jog senatvės pensijos amžius nuo 2026 metų bus 65 metai. Šiam siūlymui pritarta. Kita mišri Seimo narių grupė, kurią sudaro Lietuvos lenkų rinkimų akcijos atstovai R. Tamašunienė, J. Narkevič, V. Kravčionok, L. Talmont ir J. Kvetkovskij, pateikė analogišką siūlymą. R. Baškienės mišri Seimo narių grupė taip pat pateikė siūlymą jog būtinasis stažas senatvės pensijai gauti būtų 30 metų, tokia pataisa galėtų sumažinti jaunų žmonių emigraciją. Šiam siūlymui buvo nepritarta argumentuojant, kad jei yra didinamas pensinis amžius, tokiu atveju turi būti didinamas ir būtinojo stažo reikalavimas atitinkamai. Būtinasis stažas bus didinamas palaipsniui iki 2027 metų kol pasieks 35 metų ribą. Komitetas pabrėžė negalintys teigti jog būtinojo stažo didinimas yra susijęs su emigracija, nes kitų šalių patirtys rodo, kad kitur egzistuoja daug didesni būtinojo stažo reikalavimai ir emigracijai tai neturi įtakos. R. Tamašūnienės Seimo narių grupė pateikė analogišką siūlymą, kuriam buvo nepritarta. R. Baškienė su kitais Seimo nariais pateikė dar vieną siūlymą sudaryti sąlygas išeiti į išankstinę pensiją likus 5 metams, o ne 3 metams kaip buvo numatyta. Argumentuojama buvo vėl remiantis jaunų žmonių emigracija dėl nepalankių socialinių garantijų. Šiam siūlymui buvo pritarta. Analogišką pasiūlymą pateikė R. Tamašūnienės Seimo narių grupė ir Seimo narys M. Zasčiurinskas bei Seimo narys A. Dumbrava.

Viešajame diskurse buvo galima rasti ir LR Seimo narių atskirąją nuomonę. Išreikštos nuomonės lygiai taip pat buvo nagrinėjamos per dviejų kategorijų prizmę – pritaria pakeitimams ir nepritaria pakeitimams. Taip pat buvo išskirta proceso kategorija ir pasiūlymų kategorija. Viešajame diskurse A. Butkevičius palaiko pensijų formulės pakeitimą ir nemato priežasčių kodėl siūlomas pakeitimas neturėtų būti įgyvendinamas „<...> Numatyta tam tikrą taikyti formulę ir, aš manau, kad ta formulė yra teisinga, <...>. Ta formulė gali būti tobulinama, keičiama, atsižvelgiant į ekonominę ir finansinę situaciją bet ji, aš manau, leis sukurti mūsų šalyje tokią teisingumo, teisių didinimo sistemą <...>.“ (). R. J. Dagys socialinio draudimo pensijų pakeitimus vertina taip pat teigiamai, pasak jo būtina imtis veiksmų, kad būtų stabdomas pensijų nuvertėjimas „Toliau pensijų nuvertėjimo leisti negalime, pensijų perkamoji galia krenta (...) Ar norime išsaugoti esamą dabartinę pensijų dydžio santykį su vidutiniu darbo užmokesčiu, ar kelti kartelę aukščiau, ar ją nuleisti. Aš manau, kad kristi (pensijų ir vidutinės algos santykis) neturėtų.“ (Delfi, 2016). S. Jakeliūnas palaiko sprendimą keisti socialinio draudimo sistemą „Vyriausybė eina teisinga kryptimi, keisdama socialinio draudimo sistemą, <...> (15min.lt, 2015) ir mano, kad „Bazinės pensijos perkėlimas į valstybės biudžetą pats savaime yra turbūt teigiamas dalykas.“ (Lrt.lt, 2015). Tačiau S. Jakeliūno pasisakymuose galima

matyti tam tikrą priešpriešą. Nors jis palaiko sprendimus ir jiems pritaria, tačiau viešajame diskurse išsako nuomonę, kad sprendimai nėra realūs „<...> bazinės pensijos perkėlimas iš „Sodros“ į valstybės biudžetą tikriausiai būtų geras sprendimas, tačiau Vyriausybės ir mokslininkų siūlomas būdas tai padaryti yra neįmanomas finansiškai“ (Lrt.lt, 2015), o numatytas įmokos mažinimas „<...> yra paprasčiausia finansinė utopija“ (Lrt.lt, 2015). Tokią nuomonių priešpriešą sunku vertinti. Visgi pagal J. Kingdoną politiniame sraute yra labai svarbi politikos formuotojų pozicija. Kaip ir visuomenėje, taip ir tarp politikos formuotojų susiformuoja tiek pakeitimams pritarianti pusė, tiek nepitarianti. Todėl siekiant legitimacijos svarbu turėti tam tikrą konsensuą. Nagrinėjant viešajame diskurse buvusius pasisakymus buvo išskirta proceso kategorija. Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkė K. Miškinienė pasidalijo LR Socialinių reikalų ir darbo komiteto užkulisiais. Pasak jos, komiteto darbas negalėjo vykti sklandžiai dėl nesuprantamų koalicijos partnerių veiksmų – „<...> Jie jau ne pirmą kartą bando apsimesti opozicija ir kelia keistų nesusipratimų bangas. Susidaro įspūdis, kad kolegos gavo užduotį stabdyti arba vilkinti visą Socialinio modelio paketo priėmimą.“ (15min.lt, 2016). Nors komiteto darbe buvo pasiekiami kompromisai dėl siūlomų pakeitimų, tačiau koalicijos partneriai savo nuomonę greitai pakeisdavo - „<...> kone paskutinę dieną registruojamos dar kelios dešimtys pataisų. Jas įregistruoja Darbo partijos narys, kuris prieš tai pats agitavo už bendrą sutarimą ir kompromisą.“ (15min.lt, 2016). Pagal J. Kingdoną politikos ir politiniame srautuose dažniausiai akcentuojama suinteresuotų asmenų, organizacijų, asociacijų ar įstaigų įtaką politiniam procesui, tačiau šiuo atveju poveikį politiniam procesui darė pats politikos formuotojas, koalicijos partneris, kurio veiksmus sunku paaiškinti. Atliekant analizę buvo išskirta pasiūlymų kategorija. Nors pasiūlymų komitetui S. Jakeliūnas nepateikė, tačiau viešajame diskurse jis išsakė savo siūlymą, kad „Sodros pensija daugiau turėtų būti susijusi su sumokėtomis įmokomis, o bazinė pensija – minimalus palaikomasis pensininkų išgyvenimo lygis pagal valstybės galimybes – turėtų būti finansuojamas iš valstybės biudžeto.“ (15min.lt, 2015) ir taip pat siūlo susidariusią Sodros skolą perkelti į valstybės biudžetą. Išsakyti pasiūlymai nebuvo pateikti komitetui svarstyti.

Iš Seimo paskirtų papildomų komitetų, komisijų pasiūlymų buvo tik Seimo Biudžeto ir finansų komiteto siūlymai. Jie pasiūlė pritari pateiktam įstatymo projektui ir patobulinti patį projektą atsižvelgiant į Teisės departamento bei Seimo narių pasiūlymus, kuriems buvo pritarta. Komitetas pritarė iš dalies šiam siūlymui ir patobulino įstatymo projektą pagal pastabas, kurioms buvo pritarta.

Išvadose buvo pateikti ir pačio Komiteto siūlymui įstatymo projektui. Komitetas pabrėžė, jog naujos socialinio draudimo pensijų įstatymo redakcijos tikslas yra nustatyti socialinio draudimo pensijų rūšis, apskaičiavimo tvarką, skyrimo bei mokėjimo tvarką. Šalia to tikslo siūloma atskirai išskirti principą jog nauja įstatymo redakcija tai pat numato iki 1994 metų gruodžio 31 d. paskirtų

pensijų mokėjimo tvarką iki kol pasibaigs jų mokėjimo terminas. Toliau buvo siūloma pakeisti įstatymo 2 straipsnio 14 dalį, kurioje apibrėžta socialinio draudimo pensijų indeksavimo sąvoką ir nurodyta jog indeksavimas atliekamas siekiant palaikyti pensijų perkamąją galią. Kadangi įstatymuose nėra apibrėžta pensijų perkamoji galia, todėl buvo nuspręsta atsisakyti šios dalies apibrėžiant pensijų indeksavimo sąvoką. Komitetas pastebėjo jog įstatymo 8 straipsnyje numatyta indeksavimo tvarka yra pakankamai nestabili ir dėl numatytų saugiklių indeksavimas gali iš viso nevykti. Todėl komitetas siūlo pakeisti 8 straipsnį nurodant jog pensijų indeksavimas vyks pagal patvirtintą indeksavimo koeficientą. Pensijų indeksavimo koeficientas nustatomas atsižvelgiant į septynių metų darbo užmokesčio fondo augimo aritmetinį vidurkį. Nuostatose apibrėžta, kad indeksavimas nėra vykdomas, jei apskaičiuotas koeficientas bus mažesnis už 1,01. Kai indeksavimas nėra vykdomas, tada taikomi praėjusiais metais buvę dydžiai. Jei pensijų įplaukų dalis viršija išlaidų sumą, tuomet perviršis yra pervedamas į rezervą. 8 straipsnyje nurodyta kaip indeksuojamos pensijos, o pačia indeksavimo tvarką tvirtina Vyriausybė ir indeksuotą apskaitos vieneto vertę skelbia Valstybinio socialinio draudimo taryba. Dar vienas siūlymas buvo pateiktas atsižvelgiant į Teisės departamento komentarus. Siūloma straipsnyje apie bazinės pensijos dydį nurodyti ne konkretų bazinės pensijos dydį, o tiesiog apibrėžti vadovaujantis apskaitos vieneto nustatymo tvarka. Kitas siūlymas buvo suderinti įstatymo projekto ir jo priedo nuostatas dėl būtinojo stažo nuo 2017 metų iki 2027 metų stažą didinant kas 0,5 metų, t.y. 2017 m. būtinasis stažas 30 metų, 2018 metais stažas 30,5 metų ir t.t.

Komiteto balsavimo rezultatai nebuvo detalizuoti kas ir kaip pasirinko balsuoti, tačiau buvo pateikta jog 6 komiteto nariai balsavo už, vienas komiteto narys balsavo prieš šį įstatymo projektą ir vienas narys susilaikė balsuojant. Komiteto narių atskiroji nuomonė nebuvo išreikšta.

Išnagrinėjus politinį procesą nuo įstatymo projekto užregistravimo iki priėmimo stadijos ir viešąjį diskursą, galima teigti, kad įstatymo projekto rengėjai ir LR Seimo socialinių reikalų ir darbo komitetas turėjo savo aiškia poziciją ir suinteresuoti veikėjai bei kiti politiniai veikėjai nepaveikė sprendimų numatytų įstatymo projekte. Politikos sraute pagal J. Kingdoną, kuriame laisvai plaukioja, sąveikauja ir jungiasi idėjos, buvo pateikta mažai pasiūlymų kaip būtų galima keisti bei tobulinti įstatymo projektą. Pasiūlymai atkeliavo iš Lietuvos maistininkų profesinės sąjungos, profesinės sąjungos Uostininkas, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos, Lietuvos pensininkų reikalų taryba, Laisvosios rinkos institutas, LR Žemės ūkio ministerijos, LR Finansų ministerijos ir LR Seimo narių. LR Socialinių reikalų komitetas tiek derinimo pažymoje, tiek posėdžio metu visumoje daugiau neatsižvelgė į pasiūlymus nei atsižvelgė. Tokią poziciją galima vertinti iš kelių perspektyvų. Pirmuoju atveju galima teigti, kad įstatymo projekto pakeitimai buvo gerai apgalvoti ir parengti, todėl

viešajame diskurse nekilo pasipriešinimo ir buvo palankesnės sąlygos įstatymo projekto priėmimui. Antruoju atveju galima manyti, kad įstatymo projekto rengėjai bet kokia kaina norėjo įtvirtinti socialinio draudimo pakeitimus, todėl tuo būtų galima paaiškinti poziciją neatsižvelgti į daugumą pasiūlymų. Trečiuoju atveju galima galvoti, kad pateikti pasiūlymai iš organizacijų, asociacijų ar ministerijų buvo pateikti tik dėl formalumo, nesigilinant į siūlomų sprendimų turinį, t.y. pasiūlymai buvo pateikti be svarių argumentų ar vertinimų kodėl reikėtų atsižvelgti į tam tikrus pasiūlymus. Viską apibendrinus, pastebima, kad priimant įstatymo projektą labiau dominavo J. Kingdono politinis srautas politiniame procese. Tai reiškia, kad politiniai veikėjai suformavo pasiūlymą politinei darbotvarkei ir viso proceso metu dėjo pastangas, kad įstatymo projektas pasiektų legitimacijos stadiją.

3.2 2018 metų LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymas

Pensijų kaupimo sistemoje radikaliausius pokyčius galime pastebėti 2018 metais, kuomet buvo priimtas pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Šiame pakeitimo įstatyme buvo įtvirtinti pensijų kaupimo sistemą kardinaliai keičiantys sprendimai - nauja kaupimo formulė, automatinis įtraukimas į pensijų kaupimo sistemą, gyvenimo ciklų fondų steigimas, anuitetų teikimo perdavimas Sodrai.

2018 m. gegužės 16 d. buvo užregistruotas kompleksinis įstatymo projektų aiškinamasis raštas, kuriame pateikti ir pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymo siūlomi pakeitimai. Įstatymo projektas (2018) parengtas įgyvendinant Vyriausybės numatytas reformas šešiose srityse. Įstatymo projekto (2018) iniciatoriai ir rengėjai yra LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Pensijų kaupimo sistemos reforma siekiama užtikrinti, kad sistema apimtų visus gyventojus bei garantuotų didesnes pajamas senatvėje. Lietuvos pensijų kaupimo įstatymo Nr. XI-1691 pakeitimas grindžiamas keliais veiksniais – prastėjanti demografinė situacija, nepakankamas sistemos efektyvumas, nepakankamas asmenų kaupimas, socialinio draudimo pensijos sumažėja dalyvaujant kaupimo sistemoje, nepakankamas asmenų įsitraukimas į kaupimo sistemą, per didelė investicinė rizika tenkanti asmenims dalyvaujantiems kaupimo sistemoje, atskaitymai nuo turto, išmokų problemos. Atsižvelgiant į pateiktas esančias problemas, pasak įstatymo projekto rengėjų, sistemą būtina reformuoti, kad ji pasiektų savo numatytus tikslus. Aiškinamajame rašte išdėstyta esamos situacijos problematika iliustruoja J. Kingdono problemų srautą. Tačiau problemos srautas yra suformuotas ne žiniasklaidos, kad atkreiptų politikos formuotojų dėmesį, bet pačių politikos formuotojų, kurie siekia įtikinti, jog reikia imtis veiksmų problemoms spręsti.

Aiškinamajame rašte (2018) aptariamas tuo metu buvęs pensijų kaupimo sistemos reglamentas. Nurodoma, kad įstatyme pagal numatytą tvarką asmenų kaupimo įmoka susidaro iš trijų dalių – asmens lėšos, valstybinio socialinio draudimo įmoka ir valstybės lėšos, tačiau yra asmenų, kurie kaupia pagal seną tvarką, galiojusią iki 2012 metų ir jų įmoką yra tik 2%. Pensijų kaupimo įstatyme nenumatyta galimybė pereiti į trinarę kaupimo sistemą, kaupiti daugiau savo iniciatyva arba prie kaupimo prisidėti darbdaviams. Kaip yra nurodoma, tuo metu galiojusiame pensijų kaupimo įstatyme nebuvo numatyta galimybė asmenims laikinai sustabdyti pensijų kaupimo įmokų mokėjimą. Įstatyme taip pat nebuvo apibrėžta tvarka dėl asmenų apsisprendimo pasirinkti konkretų pensijų kaupimo fondą. Pastebima, kad vieni asmenys pagal savo amžių renkasi mažiau rizikingesnį kaupimą, kiti nusprendžia prieš pat išėjimą į pensiją pasirinkti labiau rizikingą kaupimą neįvertinant visų galimų grėsmių. Sukaupytų lėšų išmokėjimas įstatyme įtvirtintas vienkartinė išmoka, periodine išmoka ir pensijų anuitetu. Anuitetas yra mokamas tik tokiu atveju, jei bazinis anuitetas yra lygus arba didesnis už 0,5 bazinės pensijos dydį. Kitais atvejais mokama vienkartinė arba periodinė išmoka. Įstatyme numatyta, kad pensijų anuitetą galima įsigyti gyvybės draudimo įmonėje, kuri vykdo anuitetų veiklą, todėl anuitetai yra santykinai brangūs. Taip pat pensijų kaupimo įstatyme numatyti 1% arba 0,65% atskaitymai iš pensijų turto. Tokiu esamos situacijos išdėstymu įstatymo rengėjai nori parodyti, kad kaupimo sistemą nėra palanki ir patraukli kaupiantiesiems todėl reikia imtis veiksmų situacijai pakeisti.

Atsižvelgiant į tai kas buvo išdėstyta, projekto rengėjai siūlo nustatyti naują įmokos į pensijų fondus sandarą, kuri po pakeitimo įstatymo būtų 3% asmens lėšos, nuo kurių skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos ir 1,5% valstybės biudžeto lėšomis skiriama įmoka. Tokiu siūlymu siekiama panaikinti susipriešinimą tarp esamų pensijų kaupimo sistemos dalyvių ir naujų dalyvių, kai tam tikra dalis į kaupimo fondus buvo pervedama iš Sodros. Taip pat pakeitimo įstatyme (2018) numatyta, kad asmenims sudariusiems pensijų kaupimo sutartis po įstatymo pakeitimo įsigaliojimo bus taikomas 1,8% kaupiamosios įmokos dydis ir jis bus palaipsniui didinamas kol pasieks 3% ribą. Kitas numatytas pokytis – automatinis asmenų įtraukimas į pensijų kaupimo sistemą. Pakeitimo įstatyme (2018) numatyta, kad asmenys kas tris metus iki 40 metų bus automatiškai įtraukiami į pensijų kaupimo sistemą su galimybe iki nustatyto termino atsisakyti dalyvavimo. Asmenims neberekės patiems rinktis konkrečių pensijų fondų kaupimui, tai bus padaroma už juos siekiant užtikrinti naudingesnį kaupimą kaupiančiajam. Dar vienas siūlymas pateiktas, jog asmenims, pradėjusiems dalyvauti pensijų kaupimo sistemoje iki 2018 m. gruodžio 31 d., numatyta teisė nutraukti savo dalyvavimą pensijų kaupimo sistemoje ir sukauptas lėšas pervesti į Valstybinio socialinio draudimo fondą. Šiuo siūlymu siekiama jog nebūtų pažeistos asmenų turtinės teisės. Taip pat numatoma

sudaryti sąlygas kaupti didesnę nei 3% įmoką ir prie kaupimo leisti prisidėti darbdaviams. Tokiu siūlymu bus sudaromos galimybės asmenims kaupti pakankamai ir didinti sukauptųjų lėšų dydį. Pakeitimo įstatyme (2018) numatytas dar vienas pakeitimas, sudaryti sąlygas ne ilgiau kaip 12 mėnesiui sustabdyti įmokų pervedimą į pensijų kaupimo fondą. Kitas siūlymas, įtvirtintas pakeitimo įstatyme (2018) yra įtvirtinti gyvenimo ciklų fondo sistemą, t.y. pensijų kaupimo įstaigos turės įsteigti tikslinėms grupėms pritaikytus fondus. Nurodyta, kad gyvenimo ciklų fondo sistemos įsteigimas suteiks daugiau skaidrumo bei aiškumo, bus sukuriamos pelningesnės sąlygos, sumažės neracionalių sprendimų rizika renkantis fondą ir užtikrins pensijų kaupimo sistemos tvarumą. Taip pat siūloma atsisakyti bazinio pensijų anuiteto rodiklio ir pensijų anuiteto ribas išreikšti absoliučiais skaičiais. Nustatytas minimalus ir maksimalus anuiteto dydis bus indeksuojamas kas 5 metus Vyriausybės nustatyta tvarka. Toliau nuspręsta pensijų anuitetų mokėjimą centralizuoti ir anuitetų teikimo vykdymą perduoti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai. Pakeitimo įstatymo projekte (2018) bus apibrėžiamos dvi anuitetų rūšys – atidėtas, kai išmokos pradėdamos mokėti sulaukus 85 metų bei mokamos iki mirties ir standartinis, kai išmokos mokamos nuo anuiteto įsigijimo dienos bei mokama iki mirties. Dar pateikti keli siūlomi pakeitimai buvo susiję su pensijų fondų steigimo tvarka, pensijų fondų likvidavimu, turto išsaugojimo fondų investavimas į nuosavybės vertybinius popierius, atskaitymų mažinimas iš turto, lyginamojo indekso atsisakymas, išplėsti pensijų kaupimo sutarčių registrą ir pripažinti netekusiu galios LR pensijų sistemos reformos įstatymą, nes po reformos tame įstatyme numatyta tvarka netenka prasmės. Šie pateikti pakeitimai sudaro politikos srautą pagal J. Kingdoną, kuriame idėjos yra paleidžiamos į viešumą siekiant gauti pripažinimo ir pasiektų legitimacijos stadiją.

2018 m. gegužės 16 d. užregistruota LR Pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo projekto derinimo pažyma. Pažymoje buvo pateikti gauti pasiūlymai iš Lietuvos banko, Lietuvos investicijų ir pensijų fondų asociacijos, Lietuvos laisvosios rinkos instituto ir LR Teisingumo ministerijos. Lietuvos bankas pateikė du siūlymus. Pirmasis jų pasiūlymas buvo automatiškai įtraukti jaunos asmenis į pensijų kaupimą, kurie įsidarbina po 2019 m. sausio 1 d. nelaukiant kito suplanuoto centralizuoto įtraukimo ir jauniems asmenims neriboti automatinių įtraukimų skaičiaus iki kol jiems sueis 40 metų. Į šį pasiūlymą buvo nuspręsta neatsižvelgti, nes nors ir įstatyme yra nustatytas baigtinis skaičius įtraukimo kartų, tačiau nėra užkertama galimybė asmeniui savo iniciatyva bet kuriuo metu įsitraukti į pensijų kaupimą. Asmenų įtraukimas numatytas vykdyti centralizuotai, pagal tam sudarytą grafiką ir neatsižvelgiant į kiekvieno žmogaus asmeninės situacijos pasikeitimą, nes asmuo gali bet kuriuo metu įsitraukti į pensijų kaupimą. Kitas Lietuvos banko pasiūlymas buvo, kad asmenims, kuriems bus taikomas kaupimo įmokos palaiapsninis augimas,

nustatyti, kad priede pateikta lentelė būtų tikslinama nurodant ne įmoką konkrečiais metais, o nurodant įmoką pirmaisiais/antraisiais/trečiaisiais metais. Nuspręsta neatsižvelgti į tokį pasiūlymą, nes įstatyme numatytas pereinamasis laikotarpis, kurio metu įmoka palaipsniui didėtų ir padėtų užtikrinti sklandesnę perėjimą prie naujo modelio, o Lietuvos banko siūlymas nurodo jog įmokos didinimas turėtų būti taikomas nuolat.

Lietuvos investicijų ir pensijų fondų asociacija pateikė 10 pasiūlymų kaip galėtų būti keičiamas ir tobulinamas Pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas. Pirmasis jų pasiūlymas buvo pateiktas panašus kaip ir Lietuvos banko, t.y. neriboti automatinio įtraukimo į pensijų kaupimą skaičiaus ir įtraukimo amžių ilginti iki 50 metų. Į pasiūlymą buvo neatsižvelgta, nes asmenims nėra ribojama galimybė savo iniciatyva išitraukti į pensijų kaupimą. Antrasis jų pasiūlymas yra padidinti valstybės teikiamą paskatą kaupimui iki 3%, taip būtų didinama motyvacija išitraukti į pensijų kaupimo sistemą ir nebūtų sugriaunami asmenų turėti teisėti lūkesčiai. Pažymėta, kad į pasiūlymą neatsižvelgiama, nes pensijų kaupimą norimą padaryti labiau privatų. Pagal siūlomą modelį, įmokos dydis nustatomas remiantis protingumo ir proporcingumo principais, todėl nauju siūlymu nebus mažinama socialinio draudimo pensija ir iš sukauptų lėšų bus mokama papildoma pensija, todėl asmenų teisėti lūkesčiai yra išsaugojami. Trečias pasiūlymas yra didinant išitraukimo motyvaciją, valstybės skatinamąją dalį apskaičiuoti nuo asmens gaunamų pajamų ir, kad tai būtų ne mažiau kaip vidutinis darbo užmokestis. Projekto rengėjai nusprendė neatsižvelgti argumentuojant, kad motyvaciją yra užtikrinama suteikiant galimybę mokėti papildomas kaupimo įmokas ir gauti gyventojų pajamų mokesčio lengvatą. Ketvirtas pasiūlymas – automatinis asmenų įtraukimas į kaupimo sistemą turi būti reglamentuotas įstatymais, o ne poįstatyminiais aktais. Iš dalies buvo nuspręsta atsižvelgti į tokį pasiūlymą argumentuojant jog visa tvarka yra numatyta projekto 6 straipsnyje. Penktasis jų siūlymas buvo nesudaryti galimybės asmenims, kurie kaupė pagal pilną schemą, pasitraukti iš pensijų kaupimo sistemos ir automatiškai juos įtraukti. Buvo neatsižvelgta į tokį pasiūlymą argumentuojant, kad pensijų sistema yra grįsta savanoriškumo principu, todėl pasikeitus kaupimo sąlygoms turi būti užtikrinama galimybė asmenims nuspręsti ar jie nori dalyvauti pensijų kaupime naujomis sąlygomis. Šeštasis pasiūlymas buvo asmenims kaupimo fondą leisti keisti tik kartą per metus ir suteikti 30 dienų persigalvojimo laikotarpį. Į šį pasiūlymą taip pat buvo neatsižvelgta, nes nebuvo nurodyta kuo remiantis norima apriboti asmenų pasirinkimo teisę. Septintasis pasiūlymas – nemažinti turto atskaitymui bendrovėms, nes siūlomų pakeitimų įgyvendinimas papildomai kainuos bendrovėms ir tai gali išmesti iš rinkos smulkiąsias bendroves. Iš dalies į tokį pasiūlymą buvo atsižvelgta įstatyme nurodant jog atskaitymai bus diferencijuojami pagal bendrovės valdomą turtą. Aštuntasis pateiktas pasiūlymas nustatyti atskaitymų diferenciaciją pagal

turtą. Iš dalies atsižvelgta, nes siekiama nesudaryti sąlygų konkurencijai rinkoje mažėti. Devintasis pasiūlyme nurodoma teisės aktuose apibrėžti gyvenimo ciklo fondų sistemą ir jos įgyvendinimą atidėti dviem metams bei suderinti esminius principus, nes sistemos įvedimas kelia daug klausimų. Į pasiūlymą neatsižvelgta pažymint, kad toks pasiūlymas neatitinka tikrovės, nes pagrindiniai susitarimai su fondų valdytojais buvo pasiekti ir projektas tam įgyvendinti buvo parengtas 2016 metais. Paskutinis jų pasiūlymas svarstyti išmokų ir anuitetų rinkos liberalizavimą, nes šiuo metu anuitetų mokėjimo tvarką yra neaiški. Nuspręsta neatsižvelgti, nes įstatymo projekte numatyta ne viena priemonė, kuri prisidėtų prie anuitetų gavėjų skaičiaus didinimo ir lėšos būtų mokamos kas mėnesį.

Lietuvos laisvosios rinkos institutas pateikė šešis pasiūlymus. Pirmasis jų pasiūlymas neatsisakyti pervedimų iš Valstybinio socialinio draudimo fondo, bet atsisakyti valstybės teikiamos priemokos. Į šį pasiūlymą neatsižvelgta, nes šiuo įstatymo projektu siekiama panaikinti dviejų pensijų sistemų susipriešinimą, todėl pervedimų stabdymas ir socialinio draudimo pensijos nemažinimas dalyvaujant kaupimo sistemoje yra priemonės padėsiančios atskirti sistemas. Antrasis jų pasiūlymas atsisakyti gyvenimo ciklo fondų sistemos įgyvendinimo, bet į tai nebuvo atsižvelgta, nes yra siekiama mažinti neracionalaus pasirinkimo riziką ir užtikrinti geresnius investavimo rezultatus. Trečiasis pasiūlymas automatinį asmenų įtraukimo tvarką nustatyti įstatyme ir į tai atsižvelgta iš dalies nurodant, jog tai jau yra apibrėžta 6 straipsnyje. Ketvirtasis pasiūlymas – neperduoti anuitetų teikimo tvarkos vienam centralizuotam teikėjui, t.y. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai. Neatsižvelgta į pasiūlymą argumentuojant, kad anuitetų perdavimas Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai suteiktų didesnės naudos kaupimo sistemos dalyviams, nes anuitetai būtų pigesni, perėjimas būtų paprastesnis ir anuitetų mokėtojas daug labiau pasiekiamesnis. Penktasis pasiūlymas – nekeisti atskaitymų tvarkos bendrovėms ir į tai nebuvo atsižvelgta, nes atskaitymai yra mažinami atsižvelgus į Lietuvos banko atliktą analizę bei pasiūlymus. Paskutinis pasiūlymas yra panaikinti nuostatą, kad asmenų, kurie sudarė kaupimo sutartis iki 2018 m. gruodžio 31 d., lėšos po pasitraukimo iš kaupimo sistemos būtų pervedamos Valstybiniam socialinio draudimo fondui. Į tai nebuvo atsižvelgta, nes asmenims yra paliekama teisė apsispręsti ar jie sutinka tęsti kaupimą naujomis sąlygomis, ar nesutinka.

LR Teisingumo ministerija pateikė 12 pasiūlymų. Pirmasis pasiūlymas yra apibrėžti pensijų įmokos sąvoką ir jos turinį. Į tai atsižvelgta iš dalies patikslinant jog pensijų įmokos yra mokamos asmens ir valstybės lėšomis, tačiau sąvokų keisti nėra planuojama. Antrasis siūlymas yra atlikti korekcijas 4 straipsnio 5 dalyje ir 11 straipsnio 1 dalyje nurodant, kad yra kalbama pensijų kaupimo sistemos dalyviu. Į tai nebuvo atsižvelgta, nes pateiktas pasiūlymas yra perteklinis, todėl, kad jau

yra 4 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad asmuo lėšas gali kaupti tik viename pensijų fonde. Trečiasis pasiūlymas yra reglamentuoti standartines pensijų fondų taisykles, kurios visiems būtų vienodos. Nebuvo atsižvelgta argumentuojant, kad taisyklės yra rengiamos Pensijų kaupimo įstatymo nuostatomis. Ketvirtasis pasiūlymas yra 23 straipsnio 7 dalies pagrindu nustatyti kvalifikacinius reikalavimus dėl teisės vykdyti veiklą ir 23 straipsnio 8 dalies pagrindu įtvirtinti nepriekaištingos reputacijos kriterijų. Į tokį pasiūlymą buvo atsižvelgta iš dalies. Nepriekaištingos reputacijos nuostatos buvo patikslintos, o kvalifikaciniai reikalavimai teisės priežiūros institucijai yra pakankami. Likę nurodyti punktai derinimo pažymoje (2018) yra ne konkretūs pasiūlymai iš ministerijos pusės kaip būtų galima patobulinti keičiamą įstatymą, bet prašymas patikslinti formuluotes bei reglamentą.

Apibendrinus pateiktus pasiūlymus derinimo pažymoje, pastebima, kad asmenų automatinis įtraukimas į kaupimo sistemą yra palankiausiai vertinamas sprendimas. Kiti įstatymo projekte numatyti pakeitimai nėra priimami palankiai Lietuvos investicijų ir pensijų fondų asociacijos bei Laisvosios rinkos instituto. Šios dvi suinteresuotos grupės siūlo atsisakyti, kaip galima nuspėti, jiems nelabai naudingų sprendimų. Visgi visi šie pateikti pasiūlymai papildė politikos srautą pagal J. Kingoną, tik didžioji dalis pasiūlymų nebuvo pripažinti politikos formuotojų ir buvo eliminuoti iš politikos srauto.

2018 m. birželio 22 d. užregistruota LR Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto posėdžio išvada dėl Pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto. Posėdyje dalyvavo ne tik komiteto nariai, bet ir Seimo Teisės departamento atstovai, Ministro Pirmininko patarėjas, Vyriausybės atstovai, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministras ir ministerijos atstovai, LR Finansų ministerijos atstovai, Lietuvos banko atstovas, Lietuvos pensijų fondų asociacijos atstovai. Komitetas gavo 9 pasiūlymus iš suinteresuotų grupių, asociacijų, organizacijų. Lietuvos socialinių tyrimų centro pateikti pasiūlymai didžiaja apimti buvo orientuoti į mokesčių reformos aspektus, tačiau vienas pateiktas pasiūlymas buvo skatinti didesnę žmonių įsitraukimą į kaupimo sistemą ir įpareigoti kaupimo fondus informuoti kaupiančiuosius apie jų sukauptą lėšų dalį bei kokią įtaką sukauptų lėšų dalis gali turėti ateičiai. Komitetas nusprendė atsižvelgti į pasiūlymus, tačiau nenurodyta kokia apimtimi. Lietuvos ryšių darbuotojų profesinė sąjunga konstatuoja, kad mokesčių ir pensijų reformos nėra nagrinėtos kartu su visais socialiniais partneriais, todėl yra siūloma didinti socialinį dialogą ir galutinius teisės aktus priimti tik radus bendrą sutarimą su visais socialiniais partneriais. Komiteto priimta pozicija atsižvelgti į išdėstytus pasiūlymus. Lietuvos pensijų ir investicinių fondų asociacija pateikė pasiūlymą praplėsti darbo grupės dėl pensijų reformos ratą įtraukiant teisės srities atstovus, rinkos atstovus ir kaupiančiųjų atstovus bei įpareigoti naują darbo grupę atlikti ekonominį bei teisinį pokyčių vertinimą, taip pat įvertinti pensijų anuiteto teikimo perdavimo Valstybinio socialinio

draudimo fondui teisinį bei ekonominį pagrindumą. Komiteto pozicija lygiai tokia pati ir šiems pateiktiems pasiūlymams, t.y. atsižvelgti. Lietuvos pensininkų sąjunga „Bočiai“, Lietuvos pagyvenusių žmonių asociacija, Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“, Lietuvos pensininkų sąjūdis, Europos pagyvenusių žmonių federacijos EURAG Lietuvos asociacija ir VŠĮ Karių teisių gynimo centras pateikė bendrą pareiškimą Komitetui. Pareiškime keliami klausimai ar kaupimo sistemos dalyviai galės įsigyti pakankamai brangų anuitetą, ar kaupimas senatvės pensijai yra naudingas, tai pat kyla abejonių ar kokią naudą bus iš automatinio asmenų įtraukimo. Pasak asociacijų pensijų kaupimas II pakopoje gali būti naudingas tik jauniems asmenims, o vyresnio amžiaus asmenis gali nustumti į dar didesnę socialinę atskirtį. Pateiktu pareiškimu reikalaujama panaikinti esamų ir būsimų pensininkų diskriminaciją ir teikti Seimui įstatymų projektus, kurie buvo numatyti Vyriausybės programoje. Komitetas nurodė, kad atsižvelgs į pateiktus pasiūlymus. Lietuvos laisvosios rinkos institutas siūlo neatsisakyti Sodros pervedimų į pensijų fondus, atsisakyti gyvenimo ciklo fondų įsteigimo bei atsisakyti pensijų anuiteto teikimą perduoti į valstybės rankas, nekeisti atskaitymų tvarkos, taip pat numatyti nuostatą jog nutraukus pensijų kaupimo sutartį II pakopoje sukauptas lėšas būtų galima pervedi į III pakopos pensijų kaupimo fondus. Institutas mano, kad gyvenimo ciklo fondų sistemos įvedimas tik padidins administravimo kaštus ir išstums iš rinkos mažesnius fondus. Taip pat mažinant atskaitymus sumažėtų ir kaupimo bendrovių pajamos, kurios padengia pastoviąsias sąnaudas, todėl bendrovių veikla nebebūtų pelninga. Anuitetų teikimo funkcijos perdavimą Sodrai vertina nepalankiai, nes pasak jų yra pakankamai bendrovių, kuriose galima įsigyti anuitetus ir valstybė gali būti nepajėgi pakelti prisiimtos atsakomybės. Komitetas nusprendė nepritari pateiktiems pasiūlymams. Lietuvos gyvybės draudimo įmonių asociacija kategoriškai nesutinka su siūlomais pakeitimais. Jų nuomone nereikėtų išbraukti gyvybės draudimo bendrovių iš anuitetų teikimo, nes dabartinis siūlymas tiesiog pažeidžia asmenų teisėtus lūkesčius ir neleidžia asmenims rinktis jiems geriausiai tinkančio anuitetų teikėjo. O dar kartą suteikta galimybė esamiems kaupimo sistemos dalyviams apsispręsti dėl tolimesnio kaupimo gali sumažinti paskatas dalyvauti kaupimo sistemoje. Asociacija siūlo tobulinti pensijų anuiteto reglamentą, kad pensijų anuitetų lėšos gyvybės draudimo bendrovėse būtų apskaitytos atskirai nuo bendrovių balanso. Papildomai pateikti pasiūlymai įtvirtinti pensijų anuitetų pardavimo procesą, kuris sukurtų didesnę konkurenciją tarp bendrovių, ko pasėkoje asmuo galėtų gauti mažiausia pensijų anuiteto kainą. Taip pat siūloma įtvirtinti investicinį pensijų anuitetą ir išplėsti pensijų kaupimo sutarčių registrą. Į šiuos pateiktus pasiūlymus komitetas nusprendė atsižvelgti. Asociacija „Už sąžiningą bankininkystę“ siūlo neskubėti priimti siūlomos reformos ir į reformos diskusijas įtraukti įvairias nevyriausybinės organizacijas. Jų nuomone, šia reforma yra siekiama visiškai panaikinti II pensijų pakopą. Komitetas priėmė sprendimą atsižvelgti į pateiktą poziciją. Pensijų fondų dalyvių asociacija akcentuoja, kad

siūloma pensijų kaupimo įmokos schema atsisakant Sodros įmokų nėra sąžiningas sprendimas ir niekaip neatsižvelgiama į Konstitucinio teismo priimtus nutarimus. Todėl yra siūloma kreiptis į Konstitucinį teismą, jog būtų išaiškinta ar siūlomi pakeitimai neprieštarauja Konstitucijai. Į šiuos pasiūlymus tai pat buvo nuspręsta atsižvelgti. Lietuvos verslo konfederacija, Lietuvos investicinių ir pensijų fondų asociacija, Lietuvos rizikos ir privataus kapitalo asociacija, Investuotojų asociacija, Lietuvos finansų maklerių asociacija ir Nasdaq Vilnius bendru pareiškimu pateikė poziciją, kad jų akimis siūloma reforma yra skubota ir gerai neišdiskutuota su visomis interesų grupėmis, todėl tai gali atnešti neigiamų pasekmių ilgalaikėje perspektyvoje kaip kaupiančiųjų skaičiaus mažėjimas dėl dažnų kaupimo sistemos pokyčių. Asociacijos siūlo, kad į sprendimų priėmimą būtų įtraukiama ne tik visuomenė, bet ir interesų grupių atstovai. Lietuvos investicinių ir pensijų fondų asociacija mano, kad dėl atskaitymų mažinimo dings esanti konkurencija pensijų kaupimo sistemoje ir trauksis investicijos, todėl siūlo 22 straipsnyje numatytus atskaitymus nuo 2020 metų ir nuo 2021 metų pradėti taikyti nuo 2021 metų ir nuo 2023 metų bei taikyti 0,5% atskaitymus turto išsaugojimo pensijų fondo atveju. Į išdėstytą poziciją nuspręsta atsižvelgti.

Nagrinėjant viešąjį diskursą išskirtos trys kategorijos – pritaria pasiūlymams, nepitaria pasiūlymams ir pasiūlymai. Pritarančių pasiūlymams pasisakiusių asociacijų, įstaigų, organizacijų buvo mažuma. Lietuvos investicinių pensijų fondų asociacijos prezidentas Šarūnas Ruzgys politikos formuotojų sieki reformuoti kaupimo sistemą laiko sveikintinu žingsniu „*Sveikiname, kad tai yra daroma kartu su mokesčių reforma. <...>*“ (15min.lt, 2018) ir siūlomus pakeitimus laiko evoliuciniais jeigu bus laikomasi to kas buvo pristatyta „*<...> jeigu taip ir išliktų esami siūlymų kampai, kurie šiuo metu matomi, tai yra, kad dalyviai kviečiami pagrįstai motyvuotu būdu sistemoje likti ir papildomai prisidėti daugiau patys.*“ (Tv3.lt, 2018). Lietuvos bankas kaupimo reformai pritaria „*<...> pensijų reforma yra tinkamas atsakas į demografinius iššūkius. Ji skatina kaupti senatvei, nepriešindama dabartinių ir būsimų pensininkų, o tai yra svarbu, nes tik vientisa, nepriešinama ir integrali pensijų sistema gali užtikrinti tvaresnes ir didesnes pensijas.*“ (Lrt.lt, 2018). Pasak jų, asmenų skatinimas kaupti padės užtikrinti pakankamas pajamas senatvėje, nes „*<...> kiekviena karta su valstybės mokama pensija į senatvę „atsineštų“ ir iš anksto sukauptą finansinį rezervą.*“ (Lrt.lt, 2018). Daugiau pasisakymų viešajame diskurse, kurie pritarė siūlomiems pakeitimams iš asociacijų, įstaigų, organizacijų nebuvo pastebėti. J. Kingdono politikos sraute tai reiškia, kad kyla rizika reformos legitimacijai, nes nėra pakankamo palaikymo pasiūlymams išsilaikyti tokiems kokie buvo pateikti. Toliau viešajame diskurse buvo nagrinėjamos nepritariančios pozicijos iš asociacijų, įstaigų ir organizacijų. Daugiausiai nepasitenkinimo buvo išreikšta iš Lietuvos investicinių pensijų fondų asociacijos pusės, kurie prieš tai palaikė ir džiaugėsi reformos sprendimais.

Pasikeitusioje retorikoje Š. Ruzgys nebemano, kad pensijų kaupimo reforma yra evoliucinė, labiau teigiama, jog siūloma reforma yra griauanti pensijų kaupimo sistemą „<...> reforma šios sistemos pamatus ketinama ne sustiprinti, o išjudinti nepaisant realios grėsmės, jog jau po dešimties metų „Sodros“ deficitui dengti reikės daugiau kaip 1,5 mlrd. eurų. <...>“ (15min.lt, 2018). Asociacija žiniasklaidoje pateikia nepritaranti pasiūlymams. Šarūnas Ruzgys teigia, kad reformos sprendimai yra apgaulingi ir asmenims tai nesuteiks žadamos naudos „<...> pakeitus kaupimo sąlygas, dirbantis žmogus sukauptų apčiuopiamai mažiau ir bus labiau priklausomas nuo ribotų valstybės biudžeto bei „Sodros“ galimybių. <...> tai – dūmų uždanga“ (15min.lt, 2015). Jų nuomone, pensijų kaupimo sąlygų pakeitimai „<...> pažeidžia gyventojų teisėtus lūkesčius ir toliau gauti „3,5+2+2“ proc. dydžio įmokas į antros pakopos pensijų fondus.“ (15min.lt, 2018). Atskaitymų mažinimas taip pat nebuvo sutiktas džiaugsmingai, Š. Ruzgys mano, kad „aklas atskaitymų mažinimas veda prie pasiūlos susitraukimo ir konkurencijos mažinimo. <...>“ (15min.lt, 2018), be to yra išreiškiamas pasipiktinimas, kad sprendimai priimti remiantis Lietuvos banko nuomone, nevedant diskusijos su kitomis interesų grupėmis „jeigu kertama perpus su niekuo nediskutuojant, o Lietuvos bankas pasako, kad rinka nesugriūtų, ar vis dar bus pakankama motyvacija toms bendrovėms dirbti“ (15min.lt, 2018). Š. Ruzgys teigia, kad siūlymas įvesti gyvenimo ciklo fondus nėra išdiskutuotas sprendimas ir jo įgyvendinimas fondams sukeltų papildomų sunkumų - „<...>tikėtina, kad kiti pensijų fondai, jeigu nauja tvarka įsigalios jau po pusmečio, nespės tam pasiruošti <...>“ (15min.lt, 2018). Kitas asociacijos narys Tadas Gudaitis pritaria Š. Ruzgio išsakytai pozicijai ir stebisi, kad nėra įsiklausoma į asociacijos pateikiamą nuomonę svarstant reformoje numatomus pakeitimus „<...> Diskusijos praktiškai jokios kaip ir nebuvo. Matome, kad pateiktuose siūlymuose nėra jokio ekonominio, jokio teisinio pagrindimo <...>“ (Tv3.lt, 2018). Galima pastebėti iš viešojo diskurso, kad Lietuvos investicinių ir pensijų fondų asociacija garsiausiai išsakė nuomonę ir tai parodo, kad politikos sraute egzistuojantis pasipriešinimas turėtų apsunkinti siekį priimti pensijų kaupimo sistemos reformos pakeitimus.

Lietuvos gyvybės draudimo įmonių asociacijos prezidentas Artūras Bakšinskas sprendimą perduoti anuitetų teikimą valstybinio socialinio draudimo fondo valdymai yra nepateisinamas ir nebūtinai žingsnis „Pagal šiuo metu galiojančius konkurenciją apibrėžiančius įstatymus ir teismų praktiką, toks valstybės įsikišimas yra nepateisinamas ir nebūtinai. <...>“ (15min.lt, 2018). Lietuvos vartotojų asociacijos aljanso tarybos narys, asociacijos „Už sąžiningą bankininkystę“ vadovas Kęstutis Kupšys reformą mato kaip II pakopos galutinį sužlugdymą „<...> būsimoji pensijų reforma gali jei ne sugriauti, tai bent nemenkai išjudinti teisinės valstybės pamatą ir pasitikėjimą pačia valstybe. <...>“ (15min.lt, 2018) ir pensijų turizmo skatinimą „Lietuvoje planuojami antrosios

pakopos faktinio panaikinimo veiksmai nedidina mūsų šalies kaip vietos, kur mokestiniu požiūriu patogu vykdyti verslą ir sukaupti sau solidžią privačią pensiją, patrauklumo.“ (15min.lt, 2018). Lietuvos verslo konfederacijos prezidentas Valdas Sutkus taip pat kritiškai vertina siūlomą reformą. V. Sutkaus nuomone sistema veikia efektyviai, todėl reforma nėra reikalinga, nes „<...> reforma gali pažeisti Konstitucinio teismo sprendimą dėl finansų krizės metu sumažintų pensijų kaupimo įmokų kompensavimo.“ (Tv3.lt, 2018). Lietuvos laisvosios rinkos institutas teigia, kad reforma neužtikrins didesnių pensijų senatvėje, kaip teigia reformos rengėjai. Jų nuomone „<...> Siūloma pensijų reforma <...> kaupimą paverčia paprasčiausiu taupymu. Neatsižvelgiama, kad sumokėjus visus mokesčius ir „Sodros“ įmokas, gyventojui papildomai taupyti gali tiesiog nebelikti pinigų“ (Delfi, 2018). Pasiūlymų kategorijoje Lietuvos investicijų ir pensijų fondų asociacija siūlo nenustatyti aiškios asmenų automatinio įtraukimo ribos - „<...> pasiūlymas yra žmogų įtraukti į privalomą sistemą kas trejus metus tol, kol žmogui sukaks tas amžius, kai jau jis pats galės daugiau atsakomybės prisiimti“ (15min.lt, 2018). Jie taip pat siūlo koreguoti kaupimo formulę didinant valstybės paskatą kaupimui - „<...> naują 4+2 proc. kaupimo modelį siūlome keisti 4+3 proc. modeliu, kai valstybės paskata didesnė – bent 4 proc. dalyvio pajamų plus 3 proc. valstybės paskata iš valstybės biudžeto.“ (15min.lt, 2018). Pensijų anuitetų klausimas yra vienas iš skaudžiausių interesų grupėms, todėl asociacija siūlo ne monipolizuoti pensijų anuitetų teikimo – „Siūlome svarstyti išmokų ir anuitetų rinkos liberalizavimą“ (15min.lt, 2018). Lietuvos verslo konfederacija siūlo identišką pakeitimą dėl kaupimo formulės didinant valstybės prisidėjimą. Dėl pensijų anuitetų, Lietuvos bankas siūlo priešingai nei asociacija, t.y. perduoti anuitetų teikimą valstybei - „<...> centralizuoti pensijų anuitetų tvarkymo veiklą. Sutelkus pensijų anuitetų veiklą viešojoje pelno nesiekiančioje institucijoje, būtų užtikrinta masto ekonomika, efektyvesnis rizikos valdymas, <...>“ (Lrt.lt, 2018).

Pensijų fondų dalyvių asociacijos narys Marijus Kalesinskas išreiškė nuomonę, kad siūlomi kaupimo sistemos sprendimai veda prie II pakopos sunaikinimo, nes kaupimo sistemoje nėra jokio stabilumo ir didesnes pajamas gaunantiems asmenims darosi palankesnė III pensijų pakopa - „Kai taip kaitaliojama sistema, daroma nepataisoma žala visai pensijų sistemai. <...> Yra realus pavojus, kad šiais reformos siūlymais II pakopa iš esmės bus sunaikinta“ (Lrt.lt, 2018) Jis pastebi, kad reformos siūlymai pagrįsti prievarta. Tiek automatinis įtraukimas, tiek anuitetų teikimo perdavimas Sodrai iš kaupimo sistemos dalyvių perspektyvos yra prievartinis, be galimybės rinktis – „Dalyviai prievarta įtraukiami į kaupimą, prievarta jų sukaupti pinigai vėl atiduodami „Sodrai“, kaip vieninteliam anuiteto mokėtojui. O užtikrintumo, kad nauja sistema be esminių pakeitimų gyvuos bent dešimtį metų – visiškai nėra.“ (Lrt.lt, 2018). Politikos sraute netrūko įvairių suinteresuotų šalių nuomonių, kurios parodė aiškų nepritarimą siūlomiems pensijų kaupimo sistemos pakeitimams.

Pastebima, kad didžiausia priešprieša buvo jaučiama iš Lietuvos investicijų ir pensijų fondų asociacijos. Nors įstatymo projekto rengėjų pasiūlyti pakeitimai politikos sraute pagal J. Kingdoną nesulaukė pritarimo, tačiau tai jokios įtakos pasiūlymų išlikimui politinėje darbotvarkėje neturėjo. Iš to galima suprasti, kad politikos formuotojai neketina paleisti savo pozicijos.

Žiniasklaidoje savo nuomonę išsakė ir ekspertai. Vilniaus universiteto profesorius Teodoras Medaiskis automatinį žmonių įtraukimą į pensijų sistemą vertina skeptiškai. Pasak jo *„jeigu jau kaupiame, tai kaupiame, jeigu nekaupiame, tai nekaupiame. <...> Tačiau bijau, kad nemažai bus pasirinkusių visai nedalyvauti. Čia matyčiau didesnę privalomumą.“* (15min.lt, 2018). Kaupimo sąlygų pasikeitimas taip pat kelias abejonių T. Medaiskiui. Socialinio draudimo įmokos sumažinimas gali neigiamai paveikti galimybę pensijoms kilti ateityje – *„Dabar 2 proc. nebus sumokami, bet įsipareigojimai liks tie patys, priskaitomos tos pačios teisės. <...> galbūt ir ne visai reikia atitraukti šiuos 2 proc., visai sumažinti socialinio draudimo įmoką, nes tai yra tam tikros galimybės ateities perspektyvoje pensijoms didinti.“* (15min.lt, 2018). Vilniaus universiteto profesorius, ekonomistas Romas Lazutka teigia, kad ši reforma labiausiai naudinga yra pensijų fondams, nei patiems kaupiantiesiems. Profesoriaus teigimu, automatinis asmenų įtraukimas pritrauks daug naujų klientų ir fondams nebereikės dėti pastangų siekiant prikalbinti asmenis pradėti pensijų kaupimą II pakopoje – *„Pensijų fondų valdytojams tai yra gerai. Žmonės automatiškai įrašomi. Jiems nereikės išleisti tiek pinigų reklamai ir rinkodarai, kiek dabar, nes dabar kiekvieną potencialų dalyvį reikia prikalbinti.“* (15min.lt, 2018). Vilniaus universiteto Teisės fakulteto lektorė, advokatė Vida Petrylaitė pasisakė, kad įgyvendinant šią reformą yra pamirštami 2003 metų reformos tikslai. Pasak jos, vienas iš tikslų buvo mažinti valstybės įsipareigojimus, bet formulės keitimas ir socialinio draudimo įmokos mažinimas valstybės įsipareigojimus tik didins ateityje – *„2003 metais buvo sakoma, kad siekiant išvengti neigiamo demografinio poveikio, buvo pasiūlyta suderinti „Sodros“ sistemą su kaupiamąja sistema <...>. Žiūrint į dabartinius pasiūlymus šitas tikslas subalansuoti „Sodros“ biudžetą ateityje dingsta“* (15min.lt, 2018). Luminor banko vyriausiasis analitikas Žygimantas Mauricas kritikuoja siūlomą naują kaupimo formulę ir automatinį įtraukimą. Pasak jo, amžiaus ribos taikymas automatiniame įtraukime yra tam tikra diskriminacija, nes yra sukuriamas toks vaizdas, kad yra nebesvarbu ką asmuo darys kai jam sueis 40 metų – *„<...> atsiranda netgi diskriminacija dėl amžiaus, kur lyg ir norima pasakyti, kad gali po 40 metų iš viso nekaupiti.“* (Tv3.lt, 2018). Tuo metu buvęs SEB banko vyriausiasis ekonomistas, dabar LR prezidentas Gitanas Nausėda teigia, kad įgyvendinant reformos sprendimus kaupimo situacija nepasikeis, nes asmenys pasirinks šiandieninį vartojimą vietoje apsirūpinimo senatvei – *„<...> žmogus rizikuos būsimoju apsirūpinimu senatvėje didesnio šiandieninio vartojimo naudai. Nesu tikras, ar valstybės pažadas prisidėti 1/2 prie savanoriško*

žmogaus įnašo taip smarkiai užmotyvuos privatų kaupimą ir jis tiesiog „sužydės“ akyse.“ (Tv3.lt, 2018). Jam pritaria ir ekonomistė Rūta Vainienė. Ji pabrėžė, kad nėra vykdoma nuosekli politika ir nėra jokio pastovumo, todėl žmonių pasitikėjimas sistema mažėja „Ši sistema buvo kaitaliota jau kokius aštuonis kartus. Ir dabar vėl pakeista. Iš „Sodros“ įmoka turėjo didėti, žmogus turėjo išsisodrinti ir įsikaupinti. <...>“ (Tv3.lt, 2018). Ekspertai pensijų kaupimo sistemos reformos taip pat nevertina labai palankiai. Jie daugiau pastebi neigiamų dalykų, kurios atneš siūlomi pakeitimai, nei teigiamų dalykų. Politikos sraute pagal J. Kingdoną, įstatymo projektas praktiškai neturi jokio palaikymo iš bendruomenės, bet jis vis tiek patenka į politinę darbotvarkę.

Komitetui savo pasiūlymus pateikė ir subjektai, turintys įstatymų leidybos iniciatyvos teisę. Seimo nariai, Lietuvos socialdemokratų partijos atstovai A. Sysas ir R. Budbergytė pateikė pasiūlymą pakeisti 4 straipsnį apie pensijų kaupimą išbraukiant automatinio įtraukimo nuostatą. Šiam pasiūlymui buvo nepritarta, bet buvo nurodyta, kad šio straipsnio redakcija bus pakeista atsižvelgiant į Teisės departamento siūlymus. Kitas Seimo narių siūlymas buvo iš įstatymo projekto išbraukti 6 straipsnį apie automatinį asmenų įtraukimą į pensijų kaupimo sistemą. Tam taip pat buvo nepritarta. Seimo narė, Tėvynės Sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų partijos atstovė G. Skaistė siūlo išbraukti įstatymo projekto 6 straipsnio 5 dalį, kurioje numatyta, kad įtraukimo į pensijų kaupimo sistemą procedūra taikoma tik 3 kartus asmenims, kuriems nėra 40 metų. Pasak Seimo narės labiausiai apsimoka pradėti pensijų kaupimą iki 40 metų, todėl labai keista, jei sulaukus 24 metų asmeniui daugiau nebebūtų siūloma pradėti kaupti pensijai. Jaunas žmogus nėra linkęs galvoti apie labai tolimą ateitį, todėl nereikėtų apriboti įtraukimo skaičiaus iki 40 metų. Komitetas šiam pasiūlymui pritarė ir atitinkami pakeitimai bus atlikti naujoje įstatymo projekto redakcijoje. A. Sysas ir R. Budbergytė pateikė siūlymą dar labiau sumažinti atskaitymus iš pensijų turto, tačiau tam nebuvo pritarta, nes pasiūlymas nėra pagrįstas jokiais skaičiavimais. Seimo narys, Tėvynės Sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų partijos atstovas R. J. Dagio pasiūlymas buvo išbraukti įstatymo projekto 2 straipsnio 3 dalį, kurioje numatyta nustatyti mažesni socialinio draudimo tarifą, nes toks pakeitimas ženkliai sumažins vidutinę senatvės pensiją. Pasiūlymui buvo pritarta. Analogišką pasiūlymą pateikė Seimo nariai, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos atstovai S. Jakeliūnas ir T. Tomilinas. S. Jakeliūnas komitetui pateikė siūlymą atsisakyti įstatymo projekto 28-34 straipsnių, nes reforma nėra iki galo gerai išdiskutuota. Pasiūlymui nepritarta argumentuojant, kad siekiant įgyvendinti pensijų kaupimo sistemos reformą būtina sutvarkyti tiek įmokų, tiek išmokų dalis kartu. Seimo narių grupė, Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio atstovai S. Gentvilas, J. Varkalys, E. Gentvilas, V. Alekna, G. Vaičekauskas, J. Baublys ir R. Juška pateikė pasiūlymą įstatymo projekto 8 straipsnio dalyje nurodyti, kad pensijų įmoka mokama asmens ir Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšomis, nes

projekto rengėjų siūlymas nepadės užtikrinti orios senatvės bei neužtikrins, kad turtinės teisės nebūtų pažeistos. Pasiūlymui komitetas nepritarė. Ta pati Seimo narių grupė taip pat nepritaria siūlymai įtvirtinti tik vieną pensijų anuitetų mokėtoją, todėl siūlo įstatymo projekto 29 straipsnio 1 dalyje palikti pensijų anuiteto teikiamą ir gyvybės draudimo bendrovėms. Komitetas nepritarė šiam pasiūlymui, nes jų nuomone vienas anuitetų teikėjas užtikrins efektyvesnį paslaugos teikimą ir teiks didesnę naudą. Pastebima, kad politikos formuotojai į savo kolegų pasiūlymus yra linkę labiau atsižvelgti bei pritarti. Tokią poziciją galima vertinti kaip labai nuolankią, nes išlaikyti kuo didesnę palaikymą tarp savų, kad įstatymo projektas legitimuotų.

Viešajame diskurse buvo galima rasti ir atskirų politikos formuotojų pasisakymų. Reformos pasiūlymams pritariantis, LR socialinių reikalų ir darbo ministerijos ministras L. Kukuraitis teigė, kad esant palankioms sąlygoms galvoti apie kaupimą yra būtina, nors tai ir neišspręs visų ateities problemų - „<...> Šiuo metu, kai tų pinigų daugėja, kai darbo užmokesčiai didėja, kai žmonės jau lengviau pradeda gyventi, tikrai turime mąstyti apie įvairias kaupimo formas.“ (15min.lt, 2018). S. Jakeliūnas taip pat pritaria reformai ir akcentuoja, kad siūlomais pakeitimais išsikeltas tikslas bus pasiektas – „<...> reformos, pertvarkos – vienas iš tikslų, kad ji taptų pensijų sistema, finansuojama privačiais ištekliais, ne viešais ištekliais“ (15min.lt, 2018). O ir anuitetų teikimo perdavimas valstybei yra geras sprendimas, nes „<...> valstybinis anuiteto tiekėjas yra apdraustas nuo nemokumo rizikos – patikino, kad privačios draudimo kompanijos tokios galimybės niekuomet negalės pasiūlyti.“ (15min.lt, 2018). Išskirtoje kategorijoje – nepritaria pasiūlymams - Lietuvos socialdemokratų partijos pirmininkas Gintautas Paluckas teigia, kad reforma naudinga tik pensijų fondams, o kaupiantieji senatvėje susidurs su dar didesniu skurdu. Pasak G. Palucko „Vyriausybė šiandien atvirai apgaudinėja visuomenę ir pensininkus, teigdama, kad reforma didins dabartinės pensijas ir sudarys galimybę gauti didesnes pensijas ateityje“ (15min.lt, 2018). Seimo narys, Tėvynės Sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų partijos atstovas Mykolas Majauskas kritikuoja automatinio įtraukimo į pensijų sistemą tvarką, nes tai nepaskatins mažas pajamas gaunančius asmenis pradėti kaupti senatvės pensijai. M. Majausko teigimu, mažas pajamas gaunantys asmenys atsisakys kaupimo, o vyresni nei 40 metų asmenys net nebus įtraukiami į kaupimo sistemą, todėl nekaupiantys turės gyventi iš socialinio draudimo pensijos, kuri tikrai neužtikrins orios senatvės - „<...> jei jie nuspręs nekaupiti – jie turės gyventi iš „Sodros“ pensijos. <...> Tai reiškia, kad visas tas milijonas gyventojų išėjęs į pensiją turės gyventi už 180 eurų“ (15min.lt, 2018). Algirdas Sysas taip pat išreiškia nepritarimą automatiniam įtraukimui, nes atsisakymo laikotarpis yra pakankamai trumpas ir žmonės tiesiog bus įspausti į kampą – „<...> automatu įtraukia, o kitą dieną žmogus, jei nepramiegojo gali paimti ir parašyti, kad nedalyvaus. Mažai tikimybės, kad ši sistema toliau

normaliai suksis. <...>“ (15min.lt, 2018). Rimantas Jonas Dagys prieštarauja kaupimo formulės pasikeitimui. Pasak jo, žmonės bus priversti mokėti didesnę dalį, bet tai neužtikrins didesnės pensijos senatvėje ir reformos sprendimai tik griaua sistemą, o ne ją stiprina - „*O kam reikėjo ką nors keisti – reikėjo spręsti vieną vienintelę problemą – nenaudojamą įmokų sistemą be paskatinimo, kad viskas būtų 2+2+2.*“ (15min.lt, 2018). Aušrinė Armonaitė kritikuoja pensijų anuitetų monopolizavimą ir mano, kad žmonės turi turėti teisę pasirinkti ar jie nori pensijų anuitetą įsigyti iš valstybinio teikėjo, ar iš privataus – „*<...> pagrindė šio siūlymo idėja – palikti žmogui pasirinkti: ar gauti anuitetą iš „Sodros“, ar gauti iš bendrovės. Jei mes nepritarame šiam pasiūlymui, reiškia mes įvalstybiname anuiteto mokėjimą*“ (15min.lt, 2018). Politikos sraute net ir tam tikri politikos formuotojai nepalaiko įstatymo projekte numatytų pakeitimų. Toliau pasiūlymų kategorijoje A. Sysas viešajame diskurse išsako savo siūlymą atsisakyti automatinio asmenų įtraukimo į pensijų kaupimo sistemą, nes „*<...>* nes tai prieštarauja elementariai logikai. Kad išeitų, atsisakytų, reikia viską daryti raštu, o čia automatiškai įtraukia – nori tu ar nenori. Išėjimo laikotarpis vėlgi yra labai trumpas. Žmonės net ir per 6 mėnesius nespėja atsisakyti“ (15min.lt, 2018). Toks pasiūlymas buvo užregistruotas ir pateiktas komitetui svarstyti.

Pats Komitetas pateikė tik vieną pasiūlymą dėl asmens duomenų apsaugos, daugiau pasiūlymų išvadose nebuvo pateikta. Balsuojant už komiteto pasėdyje svarstytą įstatymo projektą 8 komiteto nariai pritarė įstatymo projektui, 3 nariai balsavo prieš, o 1 narys susilaikė. Atskiroji komiteto narių nuomonė nebuvo pareikšta.

Apibendrinus galima teigti, kad pensijų kaupimo sistemos pakeitimai įgyvendinti neturint pritarimo iš interesų grupių. J. Kingdono politikos sraute buvo atmetamos kitos idėjos ir siekiama išlaikyti tik tas idėjas bei pasiūlymus, kurie yra apibrėžti įstatymo projekte ir yra gana kontraversiški. Nors politikos sraute pagal J. Kingdoną pasiūlymai turi būti techniškai realistiniai, suderinti su bendruomenėje esančiomis vertybėmis ir sugebantys numatyti ateities perspektyvas, kad galėtų atsirasti politinėje darbotvarkėje, tačiau atsižvelgiant į viešąjį diskursą, suderinamumas su bendruomene nebuvo pastebėtas. Politiniame procese pensijų kaupimo sistemos pakeitimai buvo priimti neatsižvelgiant į tuo metu buvusį pasipriešinimą iš interesų grupių. Pats politinis procesas buvo pakankamai trumpas, t.y. įstatymo projektas užregistruotas 2018 m. gegužės mėnesį, o komitete projektas svarstytas ir jam pritarta 2018 m. birželio mėnesį.

Diskusija ir išvados

1. Išanalizavus pensijų sistemos modelius, pertraukiamos pusiausvyros teoriją ir J. Kingdono politinio lango teoriją, galima apibrėžti, kad pensijų politikoje vykstančius pasikeitimus galima identifikuoti nustatant pertraukiamos pusiausvyros taškus, kurie parodo ar politikoje buvo įgyventi radikalūs pokyčiai, ar trūkio taške numatyti pokyčiai nepasiekė legitimacijos stadijos. Pagal J. Kingdoną politikos proceso metu atsirandantys tam tikri sprendimai gali būti aiškinami remiantis trimis srautais – problemos srautu, politikos srautu ir politiniu srautu. Esant šių trijų srautų sąveikai atveriamas politinis langas ir sugalvoti sprendimai gali būti įgyvendinami politikos formuotojų.
2. Išnagrinėjus Lietuvos pensijų politikos pertraukiamos pusiausvyros taškus 2010-2020 metų laikotarpyje, nustatyta, kad radikaliausi pokyčiai pensijų politikoje buvo įgyvendinti priėmus 2016 metų LR Socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo įstatymą ir 2018 metų LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymą. Šiuose pakeitimo įstatymuose buvo įtvirtinti reikšmingi pensijų sistemų parametrus keičiantys sprendimai, kaip socialinio draudimo pensijų sandara, apskaitos taškų įvedimas, pensijų indeksavimas ir būtinojo stažo didinimas, nauja pensijų kaupimo formulė, automatinis asmenų įtraukimas į pensijų kaupimo sistemą, gyvenimo ciklų fondų steigimas, anuitetų teikimo perdavimas Sodrai.
3. Vertinant 2016 metų LR Socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo įstatymo politinį procesą nuo projekto užregistravimo iki jo priėmimo, galima teigti, kad įstatymo pakeitimo projektas nesulaukė didelio dėmesio iš asociacijų, politinių partijų ar kitų suinteresuotų asmenų. Suinteresuotų grupių įsitraukimas teikiant pasiūlymus įstatymo pakeitimo projektui buvo pakankamai pasyvus. Komitetui svarstyti buvo užregistruoti tik 8 pasiūlymai iš piliečių, asociacijų, politinių partijų ir kitų suinteresuotų asmenų. Viešojoje erdvėje mažai buvo skiriama dėmesio socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo projektui. Didžioji dalis straipsnių buvo apie kitų sričių pakeitimus numatytus socialiniame modelyje. Buvusiose publikacijose apie socialinio draudimo pensijų pakeitimus daugiausia buvo randama įstatymo pakeitimo projekto rengėjų komentarai ir aiškinimai. Keliama prielaida, kad socialinio draudimo pensijų pakeitimo įstatymas nesulaukė pakankamo dėmesio iš suinteresuotų asmenų, ekspertų ir politikų, nes tuo metu buvo svarstomi kiti pakeitimai numatyti socialiniame modelyje, kurie užgožė socialinio draudimo pensijų pakeitimo įstatymo projektą. Pasyvus įsitraukimas neturėjo įtakos įstatymo projekto priėmimui, o tik palengvino galios pozicijoje esančių valdančiųjų siekį įtvirtinti numatytus pokyčius.

4. Vertinant 2018 metų LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymo politinį procesą galima teigti, kad įstatymo projekto rengėjai bei LR Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetas laikėsi tvirtos pozicijos politinio proceso metu ir nebuvo linkę reaguoti į buvusį spaudimą iš interesų grupių. Problemos srautas buvo suformuota tuo metu buvusios Vyriausybės. Politikos sraute nustatyta, kad pensijų kaupimo sistemos reforma nesulaukė palaikymo iš suinteresuotų grupių, kurios prieštaravo tokiems valdančiųjų sprendimams. Viešajame diskurse interesų grupės ir ekspertai išreiškė nepritarimą numatytai reformai. Didžiausias pasipriešinimas buvo matomas iš pensijų fondų atstovų, kurių veiklą įtakojo numatyti reformos sprendimai. Visgi pasipriešinimas viešajame diskurse neturėjo įtakos politiniam srautui siekiant įstatymo projekto legitimacijos. Nagrinėjant politikos ir politinį srautus nustatyta, kad buvęs stiprus pasipriešinimas įstatymo projektui viešajame diskurse neužkirto kelio priimti įstatymo projekte numatytus pensijų kaupimo sistemos pakeitimus ir nepaveikė tuo metu buvusių valdančiųjų sprendimų. Tai parodo, kad politikos procese didelę svarbą turėjo galios pozicija. Pensijų kaupimo sistemos reformą pasiūliusiems valdantiesiems nereikėjo siekti kompromiso ar dialogo su interesų grupėmis, nes jie tuo metu sudarė daugumą LR Seime, todėl nekilo abejonių, kad gali būti užkirstas kelias įstatymo pakeitimo projekto priėmimui. Pats įstatymo projektas nuo užregistravimo buvo priimtas per nepilnus du mėnesius.
5. Atliktas tyrimas turi ribotumą, kurie trukdo nuodugniau išanalizuoti pasirinktų įstatymo projektų politinį procesą. Viešojo diskurso analizės imtis pakankamai maža, nes žiniasklaidoje nebuvo daug išleistų straipsnių per nagrinėjamą laikotarpį ir daugumos straipsnių turinys buvo pasikartojantis skirtinguose žiniasklaidos portaluose. Norint objektyvesnių rezultatų reikėtų tyrime įtraukti ir kitus kokybinio tyrimo metodus kaip nestruktūruotas interviu arba fokus grupė, kurie padėtų politinio proceso eiga išanalizuoti nuodugniau. Interviu arba fokus grupės metodas galėtų padėti atskleisti koks politinio proceso suvokimas ir įsitraukimas buvo iš politinių partijų perspektyvos. Šiuo atveju, gauti duomenys leidžia labai ribotai atskleisti kaip vyko politikos procesas pasirinktuose pertraukiamos pusiausvyros taškuose.

Literatūros sąrašas

1. Aidukaitė, J. et al. 2012. Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? *Lietuvos socialinių tyrimų centras: Sociologijos institutas*.
2. Atupem, G. 2017. Applying John Kingdon's Three Stream Model to the Policy Idea of Universal Preschool, *BSU Honors Program Theses and Projects*, nr. 245. Prieiga per internetą: < https://vc.bridgew.edu/honors_proj/245/ > (žiūrėta 2021 03 20).
3. Barr, N. 2005. Labor Markets and Social Policy in Central and Eastern Europe: the accession and beyond. Publisher: The World Bank.
4. Barr, N. 2006. Pensions: Overview of the issues, *Oxford Review of Economic Policy*, 22 (1), p. 1-14. Prieiga per internetą: < <https://academic.oup.com/oxrep/article-abstract/22/1/1/352037?redirectedFrom=fulltext> > (žiūrėta 2021 02 15).
5. Barr, N ir Diamond, P. 2006. The economics of pensions, *Oxford Review of Economic Policy*, 22 (1), p. 15–39. Prieiga per internetą: < <https://academic.oup.com/oxrep/article-abstract/22/1/15/352044?redirectedFrom=fulltext> > (žiūrėta 2021 02 03).
6. Bartkus, A. 2013. On future pensions from the second pillar pension funds, *Organizations and markets in emerging economies*, vol 4, nr. 1 (7). Prieiga per internetą: < <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1372190996470/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content> > (žiūrėta 2021 02 19).
7. Baumgartner F.R. ir Jones B.D. 1993. Agendas and Instability in American Politics, Chicago: University of Chicago Press.
8. Beland, D. ir Howlett, M. 2016. The Role and Impact of the Multiple-Streams Approach in Comparative Policy Analysis, *Journal of Comparative Policy Analysis*, nr. 18(3), p. 221 – 227. Prieiga per internetą: < <https://doi.org/10.1080/13876988.2016.1174410> > (žiūrėta 2021 03 15).
9. Bitinas, A. 2006. Pensijų sistemų reformavimo Europos Sąjungos valstybėse praktiniai aspektai, *Viešoji politika ir administravimas*, nr. 17, p. 60-69.
10. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Ūdžiūnaitė V. 2008. Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
11. Boushey G. 2012. Punctuated Equilibrium Theory and the Diffusion of Innovations, *The Policy Studies Journal*, Nr. 40(1), p. 127-143. Prieiga per internetą: < <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/90322/j.1541-0072.2011.00437.x.pdf;jsessionid=52B0900DAF52B27B4D9FD312D9E07F7B?sequence=>

- 1 > [žiūrėta 2022 09 26].
12. Cairney, P. ir Jones, M. D. 2016. Kingdon's Multiple Streams Approach: What Is the Empirical Impact of this Universal Theory?, *The Policy Studies Journal*, nr. 44(1), p. 37 – 58. Prieiga per internetą: < <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/15410072/2016/44/1> > (žiūrėta 2021 03 20).
 13. Catney, P. ir Henneberry, J. M. 2016. Public entrepreneurship and the politics of regeneration in multi-level governance, *Environment and Planning C: Government and Policy*, nr. 34(7), p. 1324 – 1343. Prieiga per internetą: < <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263774X15613357> > (žiūrėta 2021 03 15).
 14. Charles, A. C. 2011. *Policy Windows and Changing Arrangements: An analysis of the policy process leading to the Colleges of Applied Arts and Technology Act, 2002*. University of Toronto: PhD thesis. Prieiga per universitetą: < https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/29681/3/Charles_Anne_C_201106_PhD_thesis.pdf > (žiūrėta 2021 03 10).
 15. Cobb R. ir Elder, C. 1983. *Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda Building*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
 16. Cobb R.W. ir Ross M.H. 1997. *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack, and Redefinition (Studies in Government and Public Policy)*, University Press of Kansas.
 17. Furman E. ir Šerikova A. 2007. Viešosios politikos darbotvarkė: samprata, elementai ir formavimo modeliai, *Viešojoji politika ir administravimas*, Nr. 21, p. 102-111.
 18. Gudžinskas L. 2014. Europeizacija ir gerovės valstybė Lietuvoje: institucinės sankirtos“, *Politologija*, Nr. 76(4), p. 124-155.
 19. Guldbrandsson, K. ir Fossum, B. 2009. An exploration of the theoretical concepts policy windows and policy entrepreneurs at the Swedish public health arena, *Health Promotion International*, nr. 24(4), p. 434 – 444. Prieiga per internetą: < <https://academic.oup.com/heapro/article/24/4/434/575454> > (žiūrėta 2021 03 15).
 20. Homburg, S. 1997. Old age pension systems: A theoretical evaluation. *In: H. G. Reforming the welfare state*. Berlin: Springer, p. 233-246.
 21. Kanapickienė, R. ir Ruseckas, A. 2004. Pensijų sistemos kūrimas Lietuvoje, *Tiltai*, nr 4, p. 95–107.
 22. Kardelis K., 2016. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
 23. Karmazinaitė S., Maniokas K. ir Žeruolis D. 2014. Lietuvos dešimtmetis Europos Sąjungoje: dideli lūkesčiai, maži pokyčiai?, *Politologija*, Nr. 76(4), p. 40–85.

24. Kingdon J.W. 1984. *Agendas, Alternatives, and Public Policies*, New York: Harper Collins College Publishers.
25. Knill, C. ir Tosun, J. 2008. Policy Making, *Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press, p. 495 – 519. Prieiga per internetą: < <http://kops.uni-konstanz.de/handle/123456789/3885;jsessionid=4BE6CA99223973987CCF13262433A6E0> > (žiūrėta 2021 04 10).
26. Lazutka, R. 2002. Pensijų ekonomikos principai, *Pinigų studijos*, nr. 4, p. 63–79.
27. Lazutka, R. 2011. Lietuvos pensijų sistemos vystymosi ilgalaikių tendencijų bei joje numatomų pokyčių įtakos Lietuvos viešųjų finansų tvarumui tyrimo ataskaita, p. 28-44. Prieiga per internetą: < http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_LT_pensiju_sistemos_tendenciju_tyrimas.pdf > (žiūrėta 2020 06 08).
28. Lazutka, R. et al. 2013. Socialinis draudimas Lietuvoje: kontekstas, raida, rezultatai. *Lietuvos socialinių tyrimų centras*.
29. Leščinskienė, E. ir Sakalas, A. 2006. Pension reform progress and problems, *Engineering economics*, nr. 3, p. 28-34.
30. Lukošaitis V. 2005. Parlamento institucionalizacija ir teisėkūros procesas: Lietuvos atvejis, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
31. Parsons, W. 1995. *Viešoji politika*. Vilnius: Eugrimas.
32. Princen S. 2013. Punctuated equilibrium theory and the European Union, *Journal of European Public Policy*, Nr. 20(6), p. 854-870. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/257267696_Punctuated_Equilibrium_Theory_and_the_European_Union > [žiūrėta 2022 10 03].
33. Rochefort D.A. ir Cobb R.W. 1944 *The Politics of Problem Definition: Shaping the Policy Agenda*, University Press of Kansas.
34. Stone D.A. 1988. *Policy Paradox and Political Reason*, Glenview, Illinois: Scott, Foresman.
35. Tidikis, R. 2003. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
36. Vilpišauskas R. ir Nakrošis V. 2003. Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka, Vilnius: Eugrimas.
37. Zittoun, P. 2014. *The Political Process of Policymaking*. Palgrave Macmillan.

Priedai

1 priedas

Dalyvių apimtis	Pensijos dydžio nustatymas	Išmokų schema	Finansavimo šaltiniai	Finansavimo principai	Administravimas
<ul style="list-style-type: none"> • Privalomas dalyvavimas • Savanoriškas dalyvavimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Vienoda senatvės pensija • Pakeitimo normos taikymas 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibrėžtų įmokų • Apibrėžtų išmokų 	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinio draudimo įmokos • Asmeninės įmokos • Valstybės biudžeto lėšos 	<ul style="list-style-type: none"> • Einamųjų mokėjimų modelis • Kaupimo modelis 	<ul style="list-style-type: none"> • Valstybė • Privatus sektorius

1 paveikslėlis. „Pagrindiniai senatvės pensijų sistemos parametrai ir jų alternatyvos“. Šaltinis: T. Gudaitis, 2009, p. 56

2 priedas

Bismarko socialinės apsaugos modelis	
Principas	Autonomiška socialinė apsauga
Tikslai	Statuso ir pajamų palaikymas
Administracija	Darbdavių ir darbuotojų rankose
Aprėptis	Tik dirbantys
Išmokų lygis	Susietos su buvusiomis pajamomis
Finansavimas	Darbdavių ir darbuotojų įmokos

1 lentelė. „Bismarko socialinės apsaugos modelis“. Šaltinis: Aidukaitė et al., 2012, p. 24.

3 priedas

Pensijų kaupimo sistema pagal finansavimo ir išmokų mokėjimo būdą	
Apibrėžtų įmokų	Apibrėžtų išmokų
<ul style="list-style-type: none"> „Asmeninėmis įmokomis kaupiama individuali senatvės pensija“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Įmokos, skirtos senatvės pensijai, yra iš anksto apibrėžtos“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Sumokėtos įmokos yra investuojamos, kad būtų finansuojamos būsimos senatvės pensijos“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Senatvės pensija priklauso nuo sumokėtų įmokų bei investavimo rezultatų, kurie gali būti tiek teigiami, tiek neigiami“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Kai asmenys sulaukia pensijos amžiaus, jie už sukauptas lėšas, įsigyja anuitetą“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Administravimo funkciją atlieka privatus sektorius“ (Gudaitis 2009, p. 60). 	<ul style="list-style-type: none"> „Asmeninėmis įmokomis kaupiama individuali senatvės pensija“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Senatvės pensijos dydis yra iš anksto apibrėžtas, o įmokų dydis gali svyruoti“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Sumokėtos įmokos yra investuojamos su tikslu finansuoti būsimas senatvės pensijas (išmokos)“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Senatvės pensija nepriklauso nuo investicinių rezultatų“ (Gudaitis 2009, p. 60). „Administravimo funkciją atlieka privatus sektorius“ (Gudaitis 2009, p. 60).

2 lentelė. „Senatvės pensijų sistemos modeliai pagal finansavimo ir išmokų mokėjimo būdus“. Šaltinis: T. Gudaitis, 2009, p. 60.

4 priedas

Metai	Pokytis
2010	LR Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas
2011	Įstatymo projektas dėl valstybinio socialinio draudimo pensijų kompensavimo tvarkos; Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairės; Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių įgyvendinimo priemonių planas.
2012	Pensinio amžiaus didinimas; Pensijų įstatymo pataisos dėl vienodų sąlygų taikymo mokant pensijas LR piliečiams gyvenantiems užsienyje ir trečiųjų šalių piliečiams, kurie mokėjo socialinio draudimo įmokas; Sumažintas kaupiamosios įmokos tarifo dydis iki 1,5%.
2013	Pensijų įstatymo pataisose įtvirtintas naujas pensijų apskaičiavimo būdas asmenims, kurie pirmą kartą išeina į pensiją; LR Pensijų sistemos reformos įstatymo pakeitimai dėl pasikeitusių įmokų šaltinių.
2014	Priimtas LR valstybinio socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo įstatymas.
2015	Priimtas LR valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų ir valstybinių pensijų, sumažintų dėl draudžiamųjų pajamų turėjimo, kompensavimo įstatymas.
2016	2016 metų pabaigoje patvirtinti nauji valstybinio socialinio draudimo bazinės pensijos ir einamųjų 2017 metų draudžiamųjų pajamų dydžiai; 2016 metais buvo priimta nauja Socialinio draudimo pensijų įstatymo redakcija; Padidintas pensijų kaupimo įmokos dydis.
2017	Smulkios LR Socialinio draudimo pensijų įstatymo korekcijos.
2018	LR pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo įstatymas.
2019	Korekcijos LR pensijų kaupimo įstatyme.
2020	

3 lentelė. Lietuvos pensijų politikos pokyčiai 2010-2020 metų laikotarpyje. Šaltiniai: LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas ir LR pensijų kaupimo įstatymas.

5 priedas

Naudotų dokumentų sąrašas

1. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas Nr. IX-1691. Galiojanti suvestinė nuo 2021-01-01. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215829/asr> > [žiūrėta 2022 09 03].
2. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 9, 10, 22, 24 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XI-702. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.368040> > [žiūrėta 2022 09 04].
3. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-721. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463197> > [žiūrėta 2022 09 04].
4. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 10 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-683. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.462688> > [žiūrėta 2022 09 05].
5. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 16 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-1205. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ac2cf000504111e485f39f55fd139d01> > [žiūrėta 2022 09 05].
6. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 3, 4, 10, 17, 23, 25 ir 27 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2505. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c9d3df50441011e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=-a3k5clgzf> > [žiūrėta 2022 09 05].
7. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 2, 3, 21 ir 30 straipsnių pakeitimo ir 31 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas Nr. XIII-1238. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/657fb8e36b1311e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=-a3k5clgzf> > [žiūrėta 2022 09 05].
8. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 3, 4, 8, 10, 12, 18, 22, 23, 26, 28, 38 ir 40 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2851. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/650342f2854d11eaa51db668f0092944?jfwid=-a3k5c8946> > [žiūrėta 2022 09 06].
9. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 35-10 ir 35-11 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-3392. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/650342f2854d11eaa51db668f0092944?jfwid=-a3k5c8946> > [žiūrėta 2022 09 06].

- [seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/02adf7b2241911eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=-a3k5c8946%27](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/02adf7b2241911eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=-a3k5c8946%27) > [žiūrėta 2022 09 06].
10. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 14 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XIV-105. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2eaa0320453111ebb394e1efb98d3e67?jfwid=-a3k5c8946> > [žiūrėta 2022 09 06].
 11. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas Nr. IX-1215. Nebegalioja nuo 2019-01-01. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.197455?jfwid=17skdo9umu> > [žiūrėta 2022 09 03].
 12. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018. Pensijų reforma. Prieiga per internetą: < <https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Pensij%C5%B3%20reforma.pdf> > [žiūrėta 2022 09 07].
 13. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymo projektas Nr. 15-5474(3). Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/a4d851200de511e5b0d3e1beb7dd5516?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=72927ccd-5375-45fb-bb44-a9ac90729a62> > [žiūrėta 2022 09 25].
 14. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I – 549 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. 15-5474(3). Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2ab93c500de611e5b0d3e1beb7dd5516?jfwid=-mmidcpopl> > [žiūrėta 2022 09 25].
 15. Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I – 549 pakeitimo įstatymo projekto derinimo pažyma Nr. 15-5474(3). Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/cf172d700de611e5b0d3e1beb7dd5516?jfwid=-mmidcpopl> > [žiūrėta 2022 10 02].
 16. Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pagrindinio komiteto išvada Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP-3239(2). Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/636440203cf411e68f278e2f1841c088?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=9eaa65eb-7610-477c-9c9c-f694e7d6389d> > [žiūrėta 2022 10 02].
 17. Lietuvos Respublikos Pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-2246. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/02adf7b2241911eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=-a3k5c8946%27> > [žiūrėta 2022 09 06].

- [seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c71b8df0761611e8a76a9c274644efa9?jfwid=-mmidcpnuo](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c71b8df0761611e8a76a9c274644efa9?jfwid=-mmidcpnuo) > [žiūrėta 2022 11 04].
18. Lietuvos Respublikos aiškinamasis raštas dėl statymų projektų XIIIIP-2232- XIIIIP-2258 Nr. XIIIIP-2246. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/dd4a53b0600c11e896f6c1bcca8cd3a8?positionInSearchResults=15&searchModelUUID=260de1db-3c65-4387-a689-a14ecb4a0fb2> > [žiūrėta 2022 11 04].
19. Lietuvos Respublikos Pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo projekto derinimo pažyma Nr. 18-5602(2). Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ff10c76058fd11e896f6c1bcca8cd3a8?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=862c5d7a-b870-40d2-bb05-25d7c92f0746> > [žiūrėta 2022 11 12].
20. Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pagrindinio komiteto išvada dėl Pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-2246(2). Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0615fdb0761711e8a76a9c274644efa9?positionInSearchResults=70&searchModelUUID=0fdc90fc-2814-4e79-b3da-770c1403f30f> > [žiūrėta 2022 11 12].
21. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2011. Socialinis pranešimas 2010-2011. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/710_socpranesimas2010-2011.pdf> [žiūrėta 2022 10 06].
22. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2012. Socialinis pranešimas 2011-2012. Prieiga per internetą: < https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/709_socpranesimas2011-2012.pdf > [žiūrėta 2022 10 06].
23. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2013. Socialinis pranešimas 2012-2013. Prieiga per internetą: < <https://www.negalia.lt/wp-content/uploads/2013/09/SocPranesimas2012-2013.pdf> > [žiūrėta 2022 10 06].
24. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2014. Socialinis pranešimas 2013-2014. Prieiga per internetą: < https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/8232_socialinis-pranesimas-2013-2014-interactive-09-15.pdf > [žiūrėta 2022 10 06].
25. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2015. Socialinis pranešimas 2014-2015. Prieiga per internetą: <

https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/10100_socialinis_pranesimas2014-2015.pdf > [žiūrėta 2022 10 06].

26. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2017. Socialinis pranešimas 2016-2017. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/svarbiausios-socialines-srities-naujoves-viename-leidinyje> > [žiūrėta 2022 10 06].

6 priedas

Žiniasklaidos straipsnių sąrašas

1. 15min.lt, 2015. Stasys Jakeliūnas: socialinis draudimas gali būti pertvarkytas, tik išsprendus „Sodros“ problemas. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/stasys-jakeliunas-socialinis-draudimas-gali-buti-pertvarkytas-tik-issprendus-sodros-problemas-56-506461> > [žiūrėta 2022 10 16].
2. 15min.lt, 2015. Stasys Jakeliūnas: siūlomas bazinės pensijos perkėlimas į valstybės biudžetą finansiškai neįmanomas. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/stasys-jakeliunas-siulomas-bazines-pensijos-perkelimas-i-valstybes-biudzeta-finansiskai-neimanomas-56-507314> > [žiūrėta 2022 10 16].
3. 15min.lt, 2016. Teodoras Medaiskis: Neženkime žingsnio atgal. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/teodoras-medaiskis-nezenkime-zingsnio-atgal-18-654255> > [žiūrėta 2022 10 16].
4. 15min.lt, 2016. Kristina Miškinienė: Darbo stabdžiai socialinio modelio finiso tiesiojoje. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/kristina-miskiniene-darbo-stabdžiai-socialinio-modelio-finiso-tiesiojoje-18-626727> > [žiūrėta 2022 10 16].
5. 15min.lt, 2018. Po mokesčių reformos pristatymo rankomis trina pensijų fondai: klientai ateis be reklamos. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/po-mokesciu-reformos-pristatymo-rankomis-trina-pensiju-fondai-klientai-ateis-be-reklamos-662-957332> > [žiūrėta 2022 11 19].
6. 15min.lt, 2018. Pensijų fondų valdytojai staiga apsigalvojo: pensijų reforma nurėš 2 milijardus eurų. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/pensiju-fondu-valdytojais-staiga-apsigalvojo-pensiju-reforma-nures-2-milijardus-euru-662-964632> > [žiūrėti 2022 11 19].
7. 15min.lt, 2018. Pensijų fondai raukosi dėl siūlymo nurėžti jų mokesčius perpus: neapsimokės dirbti. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/pensiju-fondai-raukosi-del-siulymo-nurezti-ju-mokescius-perpus-neapsimokes-dirbti-662-968252> > [žiūrėta 2022 11 19].
8. 15min.lt, 2018. Pensijas teks sukaupti patiems – Seime galutinis mūšis laukia ketvirtadienį. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/pensijas-teks-sukaupiti-patiems-seime-galutinis-musis-laukia-ketvirtadieni-662-992548> > [2022 11 19].

9. 15min.lt, 2018. Kęstutis Kupšys: Pensijų reformos čempionatas: 0:0:0, „prakišo“ visi. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/kestutis-kupsys-pensiju-reformos-cempionatas-0-0-0-prakiso-visi-18-988784> > [žiūrėta 2022 11 19].
10. 15min.lt, 2018. Socialdemokratai nepitaria pensijų reformai. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/socialdemokratai-nepitaria-pensiju-reformai-56-977660> > [žiūrėta 2022 11 19].
11. 15min.lt, 2018. L.Kukuraitis: pinigų daugėja, todėl žmonės turi mąstyti apie kaupimą senatvei. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/l-kukuraitis-pinigu-daugeja-todel-zmones-turi-mastyti-apie-kaupima-senatvei-662-958030> > [žiūrėta 2022 11 19].
12. 15min.lt, 2018. Teisininkai: siūloma pensijų reforma – nepagrįsta. Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/teisininkai-siuloma-pensiju-reforma-nepagrasta-662-989156> > [žiūrėta 2022 11 19].
13. Delfi.lt, 2015. Socialinė revoliucija: pasiskaičiuok savo naująją pensiją. Prieiga per internetą: < <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/socialine-revoliucija-pasiskaiciuok-savo-naujaja-pensija.d?id=69367994> > [žiūrėta 2022 10 14].
14. Delfi.lt, 2016. R. J. Dagys siūlo vidutinę pensiją susieti su vidutine alga. Prieiga per internetą: < <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/r-j-dagys-siulo-vidutine-pensija-susieti-su-vidutine-alga.d?id=70889292> > [žiūrėta 2022 10 14].
15. Delfi.lt, 2015. Naujajam darbo kodeksui sako „ne“: rengiamas darbuotojams, bet palankus tik darbdaviams. Prieiga per internetą: < <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/naujajam-darbo-kodeksui-sako-ne-rengiamas-darbuotojams-bet-palankus-tik-darbdaviams.d?id=68504294> > [žiūrėta 2022 10 14].
16. Delfi.lt, 2018. LLRI: pensijų reforma nesprenžia dabartinių problemų, ignoruoja ateities iššūkius. Prieiga per internetą: < <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/llri-pensiju-reforma-nesprendzia-dabartiniu-problemu-ignoruoja-ateities-issukius.d?id=78417367> > [žiūrėta 2022 11 22].
17. Lrt.lt, 2015. Naujas socialinis modelis – „finansinė utopija“. Prieiga per internetą: < <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/104086/naujas-socialinis-modelis-finansine-utopija> > [žiūrėta 2022 10 14].
18. Lrt.lt, 2018. LB įvertino vyriausybės reformas: siūlo naikinti verslo liudijimus ir įvesti visuotinį NT mokestį. Prieiga per internetą: < <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/209714/lb-ivertino-vyriausybes-reformas-siulo-naikinti-verslo-liudijimus-ir-ivesti-visuotini-nt-mokesti> > [žiūrėta 2022 11 22].

19. Lrt.lt, 2018. Po reformos daliai žmonių kaupti pensijai antroje pakopoje neapsimokės – palankiau trečia. Prieiga per internetą: < <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/212470/po-reformos-daliai-zmoniu-kaupti-pensijai-antroje-pakopoje-neapsimokes-palankiau-trecia> > [žiūrėta 2022 11 22].
20. Tv3.lt, 2015. Romas Lazutka: socialinio draudimo keitimas nekainuos papildomai. Prieiga per internetą: < <https://www.tv3.lt/naujiena/verslas/romas-lazutka-socialinio-draudimo-keitimas-nekainuos-papildomai-n828549> > [žiūrėta 2022 10 14].
21. Tv3.lt, 2018. Verslas kritikuoja pensijų reformos siūlymus, ragina mažinti PVM. Prieiga per internetą: < <https://www.tv3.lt/naujiena/verslas/verslas-kritikuoja-pensiju-reformos-siulymus-ragina-mazinti-pvm-n958294> > [žiūrėta 2022 11 22].
22. Tv3.lt, 2018. Pensijų reformą analitikai pasitiko nusivylę: chaosas, žmonės pensijų nekaups. Prieiga per internetą: < <https://www.tv3.lt/naujiena/verslas/pensiju-reforma-analitikai-pasitiko-nusivyle-chaosas-zmones-pensiju-nekaups-n954987> > [2022 11 22].

7 priedas

Viešojo diskurso analizės kategorijos ir subkategorijos (Socialinis draudimas)

Kategorija	Subkategorija	Citata
Pritaria pakeitimams	Ekspertai	<p>„<...> turėtų padidinti teisingumo jausmą ir paskatinti žmones noriau dalyvauti socialinio draudimo sistemoje.“ (R. Lazutka)</p> <p>„<...> mes netgi numatome, kad galiausiai susidarys rezervas.“ (R. Lazutka)</p> <p>„Pertvarkius socialinį draudimą, tikimasi, kad būtų didesnis noras dalyvauti sistemoje, o ne jos vengti. <...> Numatome, kad pensijos iš socialinio draudimo liktų tiesiogiai proporcingos įmokoms, tai yra jei įmokėjai daugiau įmokų nei bendradarbis, pensija irgi bus didesnė.“ (R. Lazutka)</p> <p>„Dabar siūloma paprastesnė schema, kai už kiekvienus dirbtus metus žmogus uždirbtų tam tikrą skaičių taškų – apskaitos vienetų.“ (R. Lazutka)</p> <p>„Reikia indeksuoti, nes dabar politikai kaip nori taip nusprendžia. Kelia pensijas prieš rinkimus, kai tam daryti visai nėra iš ko.“ (R. Lazutka)</p> <p>„<...> visi pakeitimai reikalingi tam, kad žmonės galėtų gauti orų gyvenimą užtikrinančią pensiją, tačiau „Sodros“ sistema funkcionuotų tvariai.“ (T. Medaiskis)</p> <p>„Naujoji formulė bus daug aiškesnė ir skaidresnė, be to, nebeliks skirtumų ir priešpriešų tarp skirtingų kartų pensininkų.“ (T. Medaiskis)</p> <p>„Naujoji pensijos sandara ir apskaitos vienetų sistema, panaši į taikomą kaupiamuosiuose fonduose, yra aiškesnė ir skaidresnė už senąją.“ (T. Medaiskis)</p> <p>„Individualioje pensijos dalyje įgytos pensinės teisės bus aiškia priklausomybe siejamos su vidutiniu darbo užmokesčiu, o ne su nežinia kaip nustatomomis „draudžiamosiomis pajamomis“, dėl ko vienodos įmokos, mokėtos skirtingais laikotarpiais, šiandien turi nevienodą vertę.“ (T. Medaiskis)</p> <p>„<...> tikimasi užtikrinti ekonomiškai, o ne politiškai motyvuotus sprendimus, susieti pensijų augimą su darbo užmokesčio augimu ir kartu užtikrinti socialinio draudimo sistemos tvarumą bei sukaupti rezervą, kuris leistų nemažinti pensijų, jei vidutinis darbo užmokestis šalyje kurį laiką mažėtų.“ (T. Medaiskis)</p> <p>„<...> naujasis įstatymas yra svarbus žingsnis į priekį, tobulinant mūsų pensijų sistemą.“ (T. Medaiskis)</p>
	Politikai	<p>„<...> laikausi to principo, kuris yra aprašytas naujajame socialiniame modelyje. Numatyta tam tikrą taikyti formulę ir, aš manau, kad ta formulė yra teisinga, ji gali būti pradėta įgyvendinti jau netgi 2017 metais. Ta formulė gali būti tobulinama, keičiama, atsižvelgiant į ekonominę ir finansinę situaciją bet ji, aš manau, leis sukurti mūsų šalyje tokią teisingumo, teisių didinimo sistemą, atsižvelgiant į kriterijus, kurie įvertina mūsų ekonominę, socialinę ir finansinę situaciją.“ (A. Butkevičius)</p> <p>„Toliau pensijų nuvertėjimo leisti negalime, pensijų perkamoji galia krenta (...) Ar norime išsaugoti esamą dabartinį pensijų dydžio santykį su vidutiniu darbo užmokesčiu, ar kelti kartelę aukščiau, ar ją nuleisti. Aš</p>

		<p>manau, kad kristi (pensijų ir vidutinės algos santykis) neturėtų.“ (R. J. Dagys)</p> <p>„Vyriausybė eina teisinga kryptimi, keisdama socialinio draudimo sistemą, tačiau naujovės bus efektyvios, tik išsprendus „Sodros“ problemas.“ (S. Jakeliūnas)</p> <p>„Bazinės pensijos perkėlimas į valstybės biudžetą pats savaime yra turbūt teigiamas dalykas.“ (S. Jakeliūnas)</p>
Nepritaria pakeitimams	Asociacijos, įstaigos, organizacijos	<p>„<...> jokio perskaičiavimo nereikia ir pradėti reikia visai ne nuo to.“ (Pagyvenusių asmenų asociacijos prezidentė Grāsilda Makaravičienė)</p> <p>„Pirmiausia būtina sutvarkyti kitus dalykus, nes yra pensininkų, kurie gyvena geriau nei ministrai, gauna po kelias pensijas. Prisigalvota visokių pensijų ir duoda už gražias akis. Kelios pensijos turi būti duodamos tik už labai didelius nuopelnus valstybei, o priedo už stažą jokiū būdu negalima panaikinti. Tegul lieka taip kaip yra, nes nebus ten nieko integruota. Mes jau tiek pažadų prisiklausėme, kad gana“ (Pagyvenusių asmenų asociacijos prezidentė Grāsilda Makaravičienė)</p> <p>„<...> tokia sistema ne tik nepridės aiškumo, bet ir dar labiau viską supainios.“ (Pagyvenusių asmenų asociacijos prezidentė Grāsilda Makaravičienė)</p>
	Politikai	<p>„<...> bazinės pensijos perkėlimas iš „Sodros“ į valstybės biudžetą tikriausiai būtų geras sprendimas, tačiau Vyriausybės ir mokslininkų siūlomas būdas tai padaryti yra neįmanomas finansiškai“ (S. Jakeliūnas)</p> <p>„Idėja 12 procentų per 12 metų sumažinti įmoka, mano vertinimu, yra paprasčiausia finansinė utopija“ (S. Jakeliūnas)</p>
Procesas	Komiteto darbas	<p>„Tačiau įdomiausi dalykai komitete vyksta su mūsų koalicijos partneriais iš Darbo partijos. Jie jau ne pirmą kartą bando apsimesti opozicija ir kelia keistų nesusipratimų bangas. Susidaro įspūdis, kad kolegos gavo užduotį stabdyti arba vilkinti visą Socialinio modelio paketo priėmimą.“ (K. Miškinienė)</p> <p>„<...> kone paskutinę dieną registruojamos dar kelios dešimtys pataisų. Jas įregistruoja Darbo partijos narys, kuris prieš tai pats agitavo už bendrą sutarimą ir kompromisą.“ (K. Miškinienė)</p>
Pasiūlymai	Politikų	<p>„Sodros skolą būtina perkelti į valstybės biudžetą. <...> fondui nereikia palikti ir įmokų į antros pakopos pensijų fondus.“ (S. Jakeliūnas)</p> <p>„Sodros pensija daugiau turėtų būti susijusi su sumokėtomis įmokomis, o bazinė pensija – minimalus palaikomasis pensininkų išgyvenimo lygis pagal valstybės galimybes – turėtų būti finansuojamas iš valstybės biudžeto.“ (S. Jakeliūnas)</p>

8 priedas

Viešojo diskurso analizės kategorijos ir subkategorijos (Socialinis draudimas)

Kategorija	Subkategorija	Citata
Pritaria pasiūlymams	Asociacijos, įstaigos, organizacijos	<p>„Sveikiname, kad tai yra daroma kartu su mokesčių reforma. Tai yra daroma kompleksčiau, nei buvo galima įtarti. Suprantame ir vertiname, kad pasirinktas masiškumas ir pasirinktas automatinio įtraukimo mechanizmas“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„Siekiant užtikrinti pakankamą pajamų lygį senatvėje, tinkamas problemos sprendimo kelias – užtikrinti, kad kiekviena karta su valstybės mokama pensija į senatvę „atsineštų“ ir iš anksto sukauptą finansinį rezervą.“ (Lietuvos bankas)</p> <p>„<...> pensijų reforma yra tinkamas atsakas į demografinius iššūkius. Ji skatina kaupiti senatvei, nepriešindama dabartinių ir būsimų pensininkų, o tai yra svarbu, nes tik vientisa, nepriešinama ir integrali pensijų sistema gali užtikrinti tvaresnes ir didesnes pensijas.“ (Lietuvos bankas)</p> <p>„Gal labiau evoliucine ja vadintume, jeigu taip ir išliktų esami siūlymų kampai, kurie šiuo metu matomi, tai yra, kad dalyviai kviečiami pagrįstai motyvuotu būdu sistemoje likti ir papildomai prisidėti daugiau patys.“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p>
	Politikai	<p>„Būtent automatiškai įtraukdami žmones juos ir skatiname. [...] Ar ta riba pasislinks į vieną ar kitą pusę, turbūt nėra tiek svarbu, kiek skatinti žmones rūpintis savo senatve jau dabar“ (L. Kukuraitis)</p> <p>„Kaupimas yra tikrai ne tas būdas, kaip mes sprendžiame savo ateities problemas. Šiuo metu, kai tų pinigų daugėja, kai darbo užmokesčiai didėja, kai žmonės jau lengviau pradeda gyventi, tikrai turime mąstyti apie įvairias kaupimo formas.“ (L. Kukuraitis)</p> <p>„Esminiai komponentai šitos reformos, pertvarkos – vienas iš tikslų, kad ji taptų pensijų sistema, finansuojama privačiais ištekliais, ne viešais ištekliais“ (S. Jakeliūnas)</p> <p>„Kai kuriose valstybės būna privalomas dalyvavimas, tuo tarpu Lietuvoje siūlomas modernus sprendimas – leisti žmonėms atsisakyti“ (S. Jakeliūnas)</p> <p>„<...> valstybinis anuiteto tiekėjas yra apdraustas nuo nemokumo rizikos – patikino, kad privačios draudimo kompanijos tokios galimybės niekuomet negalės pasiūlyti.“ (S. Jakeliūnas)</p>
Nepritaria pasiūlymams	Asociacijos, įstaigos, organizacijos	<p>„Pagal šiuo metu galiojančius konkurenciją apibrėžiančius įstatymus ir teismų praktiką, toks valstybės įsikišimas yra nepateisinamas ir nebūtinai. Todėl ir kreipėmės į Konkurencijos tarybą išaiškinimo, kad vėliau nereiktų taisyti jau priimtų įstatymų“ (LGDĪA A. Bakšinskas)</p> <p>„Aklas atskaitymų mažinimas veda prie pasiūlos susitraukimo ir konkurencijos mažinimo. Tai yra aklas kelias, politiškai gerai skamba. Matome, kad yra mažos arba augančios sistemos, įskaitant ir Lietuvą, bandoma parodyti, kad su mažu turtu turėtų keliauti didelių sistemų su masto ekonomija link“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„Jeigu kertama perpus su niekuo nediskutuojant, o Lietuvos bankas pasako, kad rinka nesugriūtų, ar vis dar bus pakankama motyvacija toms bendrovėms dirbti“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„<...> tikėtina, kad kiti pensijų fondai, jeigu naują tvarka įsigalios jau po pusmečio, nespės tam pasiruošti <...>“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„<...> pakeitus kaupimo sąlygas, dirbantis žmogus sukauptų apčiuopiamai mažiau ir bus labiau priklausomas nuo ribotų valstybės biudžeto bei „Sodros“ galimybių. Tai nėra socialinis kontraktas, kaip bandoma pristatyti visuomenei, tai – dūmų uždanga“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„Panašu, kad siūloma pensijų reforma šios sistemos pamatus ketinama ne sustiprinti, o išjudinti nepaisant realios grėsmės, jog jau po dešimties metų „Sodros“ deficitui dengti reikės daugiau kaip 1,5 mlrd. eurų.</p>

		<p>Pensijų reformos nuostatos neapima ir neatliepia būsimų valstybės finansinių galimybių.“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„Prieš penkiolika metų pradėtos reformos tikslas buvo sumažinti spaudimą „Sodrai“ ir užtikrinti pakankamas pensijas senatvėje. Todėl buvo pasirinkta kaupimu paversti einamaisiais mokėjimais grįstą sistemos dalį. Siūloma pensijų reforma visa tai nubraukia, o kaupimą paverčia paprasčiausiu taupymu. Neatsižvelgiama, kad, sumokėjus visus mokesčius ir „Sodros“ įmokas, gyventojui papildomai taupyti gali tiesiog nebelikti pinigų“ (LLRI Ž. Šilėnas)</p> <p>„Kai taip kaitaliojama sistema, daroma nepataisoma žala visai pensijų sistemai. Dalyviai, būsimieji pensininkai, visiškai nežino, ko tikėtis. Akivaizdu, kad prie siūlomos naujos sistemos ir tokių neiškumų, didesnius atlyginimus gaunantiems geriau kaupti III pensijų pakopoje. Yra realus pavojus, kad šiais reformos siūlymais II pakopa iš esmės bus sunaikinta“ (PFDA M. Kalesinskas)</p> <p>„Siūlomos reformos projekte tiesiog per daug prievartos. Dalyviai prievarta įtraukiami į kaupimą, prievarta jų sukaupti pinigai vėl atiduodami „Sodrai“, kaip vieninteliam anuiteto mokėtojui. O užtikrintumo, kad nauja sistema be esminių pakeitimų gyvuos bent dešimtį metų – visiškai nėra.“ (PFDA M. Kalesinskas)</p> <p>„Apskritai, jei neliks 5,5 proc. pervedimo į kaupimą iš valstybės biudžeto, bus pažeistas Konstitucinio teismo nurodymas kompensuoti anksčiau sumažintus pervedimus.“ (PFDA M. Kalesinskas)</p> <p>„<...> siūlomi pensijų kaupimo sistemos įmokų pakeitimai pažeidžia gyventojų teisėtus lūkesčius ir toliau gauti „3,5+2+2“ proc. dydžio įmokas į antros pakopos pensijų fondus.“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„Išigilinus į pertvarką, matome, kad sistema keičiama radikaliai. Didžiąjai daliai kaupiančiųjų situacija gali ir pablogėti. <...> Diskusijos praktiškai jokios kaip ir nebuvo. Matome, kad pateiktuose siūlymuose nėra jokio ekonominio, jokio teisinio pagrindimo <...> Nereikia keisti visos sistemos, reikia pakeisti jos dalį. Prieš ketverius metus pakeista, dabar vėl bandoma keisti“ (LIPFA T. Gudaitis)</p> <p>„<...> reforma gali pažeisti Konstitucinio teismo sprendimą dėl finansų krizės metu sumažintų pensijų kaupimo įmokų kompensavimo.“ (LVK)</p> <p>„<...> būsimoji pensijų reforma gali jei ne sugriauti, tai bent nemenkai išjudinti teisinės valstybės pamatą ir pasitikėjimą pačia valstybe. Jau keliolika metų laipsniškai formavęsi privačių pensijų kaupėjų lūkesčiai, jų viltys ir tikėjimas savarankiška ateitimi yra ignoruojami, stengiantis nematyti labai svarbios aplinkybės: tai ne greitojo vartojimo prekė, ne automobilis, ne tiesiog kasdienė finansinė paslauga, o ilgalaikis procesas su neatšaukiamu ir aiškiai apibrėžtu pabaigos terminu <...>“ (K. Kupšys)</p> <p>„Lietuvoje planuojami antrosios pakopos faktinio panaikinimo veiksmai nedidina mūsų šalies kaip vietos, kur mokestiniu požiūriu patogų vykdyti verslą ir sukaupti sau solidžią privačią pensiją, patrauklumo.“ (K. Kupšys)</p>
	Ekspertai	<p>„Dabar 2 proc. nebus sumokami, bet įsipareigojimai liks tie patys, priskaitomos tos pačios teisės. Vadinasi, reikia labai atidžiai skaičiuoti, ar tikrai nepritruks pinigų. Mano akimis žiūrint, vis dėlto galbūt ir ne visai reikia atitraukti šiuos 2 proc., visai sumažinti socialinio draudimo įmoką, nes tai yra tam tikros galimybės ateities perspektyvoje pensijoms didinti.“ (T. Medaiskis)</p> <p>„Jeigu jau kaupiamo, tai kaupiamo, jeigu nekaupiamo, tai nekaupiamo. Todėl pasiūlymas žmonėms vis dėlto ištraukti didesniu mastu arba visai nedalyvauti yra teisingas. Tačiau bijau, kad nemažai bus pasirinkusių visai nedalyvauti. Čia matyčiau didesnę privalomumą.“ (T. Medaiskis)</p> <p>„Pensijų fondų valdytojams tai yra gerai. Žmonės automatiškai įrašomi. Jiems nereikės išleisti tiek pinigų reklamai ir rinkodarai, kiek dabar, nes dabar kiekvieną potencialų dalyvį reikia prikalbinti.“ (R. Lazutka)</p>

	<p>„2003 metais buvo sakoma, kad siekiant išvengti neigiamo demografinio poveikio, buvo pasiūlyta suderinti „Sodros“ sistemą su kaupiamąja sistema – mažinti „Sodros“ išpareigojimus pensininkams ateityje, paimti dalį jų įmokų ir leisti jiems pasirinkti fondą, kur būtų galima kaupti antros pakopos pensiją. Žiūrint į dabartinius pasiūlymus šitas tikslas subalansuoti „Sodros“ biudžetą ateityje dingsta“ (V. Petrylaitė)</p> <p>„<...> neaiškumą dėl pensijų sistemos kyla dar daugiau, atsiranda netgi diskriminacija dėl amžiaus, kur lyg ir norima pasakyti, kad gali po 40 metų iš viso nekaupiti. O taip pat taip ir neaišku, koks yra paskatinimo mechanizmas, jei žmogus dar papildomai kaupis, arba prisidės darbdavys.“ (Ž. Mauricas)</p> <p>„Kaupimo atveju situacija nelabai skirsis nuo šiandieninės, tik pervedimo iniciatorius bus pats asmuo, o ne „Sodra“. Antruoju atveju žmogus rizikuos būsimoju apsirūpinimu senatvėje didesnio šiandieninio vartojimo naudai. Nesu tikras, ar valstybės pažadas prisidėti 1/2 prie savanoriško žmogaus įnašo taip smarkiai užmotyvuos privatų kaupimą ir jis tiesiog „sužydės“ akyse.“ (G. Nausėda)</p> <p>„Asmuo matydamas tuos 4 proc. gali nenorėti prisidėti. Iš „Sodros“ ar taip, ar taip, ar „Sodrai“ moki, ar privačiam, bet kai čia galėsi arba dabar išleisti, arba kaupti, manau, kad tie kurie gauna mažas pajamas pasirinks išleisti dabar. Ir vėl ta dalis liks neaprupinta ateityje. Mažesnes pajamas gaunantys galėjo bent šiek tiek įsitraukti į investavimo procesą, o dabar jei jau ubagas esi, tai jokių investicijų daryti negalėsi. Man tai grynas pensijų kaupimo žlugdymo planas“ (R. Vainienė)</p> <p>„Ši sistema buvo kaitaliota jau kokius aštuonis kartus. Ir dabar vėl pakeista. Iš „Sodros“ įmoka turėjo didėti, žmogus turėjo išsisodrinti ir įsikaupinti. Dabar perskirstomoji sistema padidinama iš esmės, o juk iš jos išsivadinsime dėl to, kad ta sistema negyvybinga, „Sodra“ nepaveža dėl demografinių dalykų. Vietoj to, kad ją išmontuoti, „Sodros“ sistema bus atstatoma“ (R. Vainienė)</p>
Politikai	<p>„Kas laukia jei jie nuspręs nekaupiti – jie turės gyventi iš „Sodros“ pensijos. Bet „Sodros“ pensija, mes matome, kad Vyriausybės numatoma pakeitimo norma yra 20 proc. Tai reiškia, šios dienos skaičiais – 180 eurų. Tai reiškia, kad visas tas milijonas gyventojų išėjęs į pensiją turės gyventi už 180 eurų“ (M. Majauskas)</p> <p>„Buvo sakoma, kad pensininkai ir kiti gavėjai galės ploti katučių, nes pagaliau 2 procentus „Sodra“ nustos pervesti į antrą pensijų pakopą, po 170 -180 mln. eurų, ir davė suprasti, kad šie pinigai daugiausia atiteks pensininkams ir kitiems gavėjams. Deja“ (A. Sysas)</p> <p>„O kam reikėjo ką nors keisti – reikėjo spręsti vieną vienintelę problemą – nenaudojamą įmokų sistemą be paskatinimo, kad viskas būtų 2+2+2.“ (R. J. Dagys)</p> <p>„Man atrodo pagrindinis dalykas, pagrindė šio siūlymo idėja – palikti žmogui pasirinkti: ar gauti anuitetą iš „Sodros“, ar gauti iš bendrovės. Jei mes nepritarame šiam pasiūlymui, reiškia mes įvalstybiname anuiteto mokėjimą“ (A. Armonaitė)</p> <p>„Vyriausybė šiandien atvirai apgaudinėja visuomenę ir pensininkus, teigdama, kad reforma didins dabartines pensijas ir sudarys galimybę gauti didesnes pensijas ateityje“ (G. Paluckas)</p> <p>„Joks papildomas šaltinis bazinei pensijai finansuoti nėra nenumatytas. Išivyras „kanibalizmo“ principas: kas garsiau save gins, kas garsiau rėks, tas ir gaus daugiau“ (G. Paluckas)</p> <p>„Supratau, kad visi galės elgtis, kaip jiems ateina į galvą. Gal geriau, kad tie, kurie gavo mažutes pajamas ir melagingai jais manipuluojant buvo privačių pensijų fondų pritraukti dalyvauti privačių fondų pensijų kaupime, iš jų nusisiurbta pinigų, tai jiems leis grįžti. Tai atrodo simpatiška“ (A. Maldeikienė)</p> <p>„Tad automatu įtraukia, o kitą dieną žmogus, jei nepramiegojo gali paimti ir parašyti, kad nedalyvaus. Mažai tikimybės, kad ši sistema toliau normaliai suksis. Mes nesame tokie drąsūs kaip vengrai ar lenkai, kurie</p>

		nacionalizavo, kurie pamatė, kad ši sistema tik verslas privačių fondų valdytojams, žmonės iš to pralošia. Bet politiškai drąsos neužtenka pasakyti.“ (A. Sysas)
Pasiūlymai	Asociacijos, įstaigos, organizacijos	<p>„Mūsų pasiūlymas yra žmogų įtraukti į privalomą sistemą kas trejus metus tol, kol žmogui sukaks tas amžius, kai jau jis pats galės daugiau atsakomybės prisiimti“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„Šiandien protingiausias sprendimas būtų tiesiog leisti žmonėms 5,5 proc. pervesti ne į „Sodrą“, o į savo pensijos fondą, šią dalį pastoviai didinant.“ (LLRI Ž. Šilėnas)</p> <p>„<...> būtina perkelti ne visą, o tik dalį bazinės pensijos, pavyzdžiui, ne daugiau nei pusę. Be to, siūloma depolitizuoti bazinės pensijos skaičiavimą.“ (Lietuvos bankas)</p> <p>„<...> centralizuoti pensijų anuitetų tvarkymo veiklą. Sutelkus pensijų anuitetų veiklą viešojo pelno nesiekiančioje institucijoje, būtų užtikrinta masto ekonomika, efektyvesnis rizikos valdymas, todėl pensijų anuitetai kainuotų mažiau, o pensininko pajamos senatvėje būtų didesnės.“ (Lietuvos bankas)</p> <p>„Įstatymų projektuose teikiamą naują 4+2 proc. kaupimo modelį siūlome keisti 4+3 proc. modeliu, kai valstybės paskata didesnė – bent 4 proc. dalyvio pajamų plius 3 proc. valstybės paskata iš valstybės biudžeto. Tai labiau motyvuotų dalyvauti ir būtų pažeisti gyventojų teisėti lūkesčiai“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„Lėšų mokėjimas sulaukus pensinio amžiaus monopolizuojamas valstybėje, neužtikrinant konkurencijos ir ją iškreipiant. Siūlome svarstyti išmokų ir anuitetų rinkos liberalizavimą“ (LIPFA Š. Ruzgys)</p> <p>„<...> siūlo numatyti 3 proc. valstybės paskatos dydį pagal formulę 4+3. Be to, ji siūlo sudaryti galimybes iki 50 metų pailginti į kaupimą įtraukiamų asmenų skaičių.“ (LVK)</p>
	Politikai	„Mes siūlome braukti automatišką įtraukimą žmonių į pensijų kaupimą, nes tai prieštarauja elementariai logikai. Kad išeitų, atsisakytų, reikia viską daryti raštu, o čia automatiškai įtraukia – nori tu ar nenori. Išėjimo laikotarpis vėlgį yra labai trumpas. Žmonės net ir per 6 mėnesius nespėja atsisakyti“ (A.Sysas)